

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Liisa Koskimies

Solistisella soittimella yhteisöllisesti

Ryhmän hyödyntämisen keinoja oppimisprosessissa
muuttamatta pianon luonnetta instrumenttina

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi YAMK

Musiikin koulutusohjelma

Opinnäytetyö

29.5.2020

Tekijä Otsikko	Liisa Koskimies Solistisella soittimella yhteisöllisesti. Ryhmän hyödyntämisen keinoja oppimisprosessissa muuttamatta pianon luonnetta instrumenttina.
Sivumäärä Aika	54 sivua + 1 liite 29.5.2020
Tutkinto	Musiikki, Ylempi AMK
Tutkinto-ohjelma	Musiikin koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Musiikkipedagogi, Ylempi AMK
Ohjaaja	FT Helena Tuomela
<p>Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan pianonsoiton ryhmäopetusta yksilön solistisen oppimisen näkökulmasta, ryhmän yhteistä oppimisprosessia hyödyntäen. Työ on tapaustutkimus, jossa on tutkittu kokonaisvaltaista oppimista, varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapojen hyödyntämistä, lapsen sosiaalisen kasvun tukemista sekä nykyisen Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman yleisen oppimäärän tavoitteiden toteuttamista pianonsoiton ryhmäopetuksessa. Näiden pohjalta on luotu opetusmateriaalia opetussuunnitelman yhteisten opintojen vaiheeseen. Opinnäytetyön käytännön osuus, jossa opetusmateriaalia on testattu, on toteutettu Rytmimusiikkiopisto Taukon pianoryhmissä lukuvuonna 2019 - 2020.</p> <p>Opinnäytetyön tietoperusta pohjautuu eri musiikkipedagogien teksteihin, ryhmän toiminnan analyysiin sekä lisäksi vierailuun ja opetuksen observointiin ruotsalaisessa Kulturskolan-oppilaitoksessa. Opetusmateriaali on luotu tutkimuskysymyksiini pohjaten, ja sen kokeiluvaiheessa oppilaita on lyhyesti haastateltu materiaalin toimivuudesta. Nämä haastattelut ja omat havainnointini opetusmateriaalin käytöstä muodostavat tutkimuksen aineiston.</p> <p>Työssäni pianonsoiton ryhmäopettajana olen huomannut, että oppilaat useimmiten toivovat harrastukseltaan samoja asioita, kuin yksilöopetuksessa käyvät oppilaat, eli solistisia pianistisia taitoja. Tämän ajatuksen pohjalta lähdin kehittämään kokonaisvaltaisia työtapoja, joissa oppimisprosessin aikana yhdistyisivät ryhmän kanssa yhdessä tekeminen ja solististen taitojen oppiminen.</p> <p>Opetusmateriaalin vastaanotto ryhmissä oli pääosin hyvin positiivista ja innostunutta. Oppilaat kokivat erilaiset työtavat mukavana vaihteluna ja ne myös auttoivat oppimaan. Itse havaitsin useiden harjoitusten myös lisäävän yhteenkuuluvuuden tunnetta ryhmässä ja tuovan uutta energiaa koko ryhmän toimintaan.</p>	

Avainsanat	ryhmäopetus, kokonaisvaltainen oppiminen, soitonopetus, pianonsoiton didaktiikka
------------	--

Author Title	Liisa Koskimies Soloistic instrument in a group. How to utilize the learning process of a group without changing piano's nature as an instrument.
Number of Pages Date	54 pages + 1 appendix 29 May 2020
Degree	Master of Music
Degree Programme	Music
Specialisation option	Music pedagogy
Instructor	PhD Helena Tuomela
<p>This thesis focuses on how to teach group piano without changing the piano's nature as an instrument. This thesis examines group teaching from the perspective of an individual's soloistic learning, utilizing the learning process of the group. The study is a case study where comprehensive learning, early childhood music education working methods, supporting the child's social growth, and the current curriculum of the Basic Art Education were explored to create teaching material for group piano teaching. The practical part of the thesis, where parts of the teaching material were tested, was implemented at Rytmimusiikkiopisto Tauko's piano groups during the school year 2019 - 2020.</p> <p>The knowledge basis of the thesis was based on various texts of music pedagogies, analysis of group activities, and observing of group piano teaching at the Swedish educational institution called Kulturskolan. The teaching material was created based on my research questions, and in its practical phase, students were shortly interviewed about the functionality of the content. These interviews and my observations of the use of the teaching material form the research material.</p> <p>In my job as a group piano teacher, I have noticed, that students in piano groups often want to learn the same skills as the individual students, as in soloistic piano skills. Based on this idea, I created comprehensive working methods combining working as a group and learning soloistic piano skills.</p> <p>The reception for the teaching material in the groups was mainly positive and enthusiastic. The students saw the new working methods pleasant and also they felt that doing these helped to learn to play the piano. When observing the students, I noticed doing these exercises increased their sense of belonging in a group and bringing new energy to every participant.</p>	

Keywords	group piano teaching, comprehensive learning, piano didactics
----------	---

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Musiikkikasvatus ja pianonsoiton didaktiikka	3
2.1	Millaista on onnistunut soitonopetus?	5
2.2	Kokonaisvaltainen oppiminen	11
2.3	Lapsen musiikillinen kehitys	12
2.4	Varhaisiän musiikkikasvatuksen työtavat ja niiden hyödyntäminen instrumenttiopetuksessa	13
3	Tapaus – pianonsoiton solististen taitojen opettaminen ryhmäopetustilanteessa	20
3.1	Taustaa	20
3.2	Tapaustutkimus	21
4	Opetussuunnitelma ja ryhmäopetuksen tavoitteet	22
4.1	Rytmimusiikkopisto Tauko	22
4.2	Musiikin yleinen oppimäärä	23
4.3	Pianonsoiton ryhmäopetus	23
4.4	Sosiaalisen oppimisen merkitys lapsen kehitykselle	28
4.5	Ryhmäprosessi	29
4.6	Pedagoginen viihtyminen ja vuorovaikutus	31
4.7	Vierailu Kulturskolan -oppilaitokseen	32
4.7.1	Työtavat	33
4.7.2	Soitettava ohjelmisto ja soolo- vs. yhteissoitto	34
4.7.3	Mitä opin?	35
4.8	Omat ryhmäni ja soittotavoitteet	36
4.9	Uudistuspaineet	37
5	Käytännön kokeilu	37
5.1	Materiaali	37
5.2	Työtapaideoita pianoryhmälle – käytännön kokeiluja oppaasta	38
6	Pohdinta	46
	Lähteet	52
	Liitteet	
	Liite 1. Työtapaideoita pianoryhmälle	

1 Johdanto

Käsitys siitä, mitä instrumentin ryhmäopetus on tai pitäisi olla, on ehkä yleisesti hieman epäselvä. Tarkoittaako ryhmäopetus yhteissoittoa, useaa yksilötuntia yhtäaikaaisesti vai jotain siltä väliltä? Tasapainoilu noiden konseptien välillä, oman näkemyksen löytäminen, oppilaitoksen näkökulma asiaan ja oppilaiden toiveet pistävät opettajan usein melko suurten pedagogisten kysymysten äärelle. Mitä opetuksessa oikein halutaan painottaa ja mitä sillä saavuttaa?

Olen pianonsoiton ryhmäopettajan työssäni huomannut, että oppilaiden tavoitteet usein ovat aivan samanlaisia, kuin yksilötunneillakin - useimmiten oppilaat haluavat oppia soittamaan kokonaisia soolopianokappaleita. Silti ryhmätuntien sisältö saattaa usein tähdätä hyvin toisenlaiseen soittamiseen, yhteissoiton eri muotoihin. Yhteissoiton merkitys on ollut pinnalla pedagogissa keskustelussa jo pitkään, ja sen merkityksen kasvun huomaa myös nykyisessä opetussuunnitelmassa. Ryhmätunnit ovat luonnollisesti oivallinen tilanne soittaa yhdessä. Kuitenkin se, mitä oppilaat usein pianotunneilta kaipaavat, on *solistiset pianistiset taidot*. Väittäisin, että sen takia useimmat oppilaat tunneilla käyvät. Olen sitä mieltä, että yhteissoitto on erinomaisen tärkeä työkalu ja sitä täytyy hyödyntää ja vaalia mahdollisuuksien mukaan. Eri soittimien välinen yhteistyö, bändit ja orkesterit ym. ovat myös pianisteille luonteva ja olennainen osa soittimen osaamisessa. Monen pianon ja pianistin välinen yhteistyö taasen on jotain muuta, mitä pianolla tavallisesti soitetaan. Toki on paljon esimerkiksi nelikätisiä kappaleita ja sovituksia, ja ne ovatkin mainiota materiaalia ryhmätunneille. Kuitenkin kaikista tavallisinta ja toivotuinta osaamista oman näkemykseni mukaan on *solistinen pianonsoitto ja säestäminen*. Näiden taitojen opettelu ryhmätunnin asetelmassa on haaste, johon tässä työssä olen paneutunut. Lisäksi olen keskittynyt kokonaisvaltaiseen musiikin kokemukseen, varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapojen soveltamiseen soittotunneilla, sekä nykyisen opetussuunnitelman tavoitteisiin ja sisältöihin, lapsen sosiaalisen kasvuun, ja lopulta siihen, kuinka näistä kaikista elementeistä saisi muodostettua toimivia ja produktiivisia oppimiskokonaisuuksia instrumenttiopetuksessa.

Tässä opinnäytetyössä kerron, miten olen luonut opetusmateriaalia ryhmäopetuskäyttöön pianisteille. Tämän tutkimuksen opetuskontekstissa rytmimusiikin opiskelussa pianisteilla ei ole muunlaista yhteissoittoa, kuin pianoryhmä. Pianolla on usein tyypillisintä soittaa solistista sekä säestävää ohjelmistoa etenkin soittamisen alkuvaiheessa.

Tässä opinnäytetyössä tarkoitan pianon luonteella instrumenttina juuri sitä pianistille kaikkein tavallisinta soittamisen tapaa, en bändisoittoa, monikätistä piano-orkesteria tai muutakaan yhteismusisointia, vaan solistista ja säestämisen taitoja. Olen tutkinut ja kokeillut materiaalia omissa pianoryhmissäni, sekä kysellyt jälkeinpäin osallistujien mielipiteitä työtavoista. Käytännön kokeilun lisäksi olen perehtynyt kirjallisuuden avulla muun muassa lapsen musiikilliseen kehitykseen, kokonaisvaltaiseen oppimiseen, ryhmän toimintaan sekä tämän hetkiseen taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmaan. Käytännön havainnot rikastin omien ryhmieni tarkkailun lisäksi tutustumalla ruotsalaiseen malliin pianon ryhmäopetuksesta. Kokoamani materiaalin tarkoitus on luoda monipuolinen, opetussuunnitelmaa tukeva kokonaisuus rytmimusiikista taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän yhteisten opintojen vaiheeseen. Materiaali on tehty ryhmäopetuskäyttöön pianistille luontaisesta näkökulmasta.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

Kuinka toimia ryhmänä oppimisprosessissa muuttamatta pianon luonnetta instrumenttina?

Miten hyödyntää kokonaisvaltaisia työtapoja instrumenttitunnilla?

Millainen ohjelmisto ja materiaali

A) toimii ryhmän solistisen osaamisen oppimiseen?

B) tukee nykyisen opetussuunnitelman tavoitteita ja sisältöä?

C) tukee lapsen sosiaalista kasvua?

Materiaali –sana tarkoittaa tekstissäni kokonaisuutta, jossa on mukana kokoamani ohjelmistokokoelma sekä kyseiseen ohjelmistoon liittyvä Työtapaideoita pianoryhmille -työtapaopas. Olen valikoinut opetusmateriaaliin 17 jo olemassa olevaa musiikkikappaletta, jotka esittelen yhdessä työtapaideoiden kanssa opinnäytetyön liitteenä olevassa työtapaoppaassa. Materiaalin kappaleet olen valikoinut tukemaan oman oppilaitokseni pianonsoiton opetussuunnitelmaa. Kappalevalinnat ovat sekä rytmimusiikin klassikoita, että uudempia suosikkeja, jotka olen kokenut omien oppilaideni kohdalla toimiviksi.

Työtapaideat olen luonut hyödyntämällä tutkimuskysymyksiäni. Työtapaopasta ja materiaalia esittelen tarkemmin luvussa 6.

2 Musiikkikasvatus ja pianonsoiton didaktiikka

Mikä musiikkikasvatuksen tehtävä oikeastaan on? Kasvatustieteen tohtorin Inkeri Ruokosen mukaan se on hyvin laaja-alainen, eikä suinkaan ainoa asia ole itse musiikin oppiminen. Musiikkikasvatuksen tehtävä on tukea lasta omassa persoonallisessa musiikillisessa ilmaisussa ja sen ilmaisumuotoihin liittyvissä tekniikoissa. Sen tehtävä on myös opettaa kuuntelemaan. Musiikin kautta välittyy aina tietoa musiikkikulttuurista, sen eri tulkinnoista, tyyleistä sekä ajanjaksoista. Musiikki myös herkistää toisten sekä oman itsen kuunteluun. Lisäksi musiikkikasvatus on ihmiseksi kasvamista musiikin avulla. Jokainen kokee musiikin omalla yksilöllisellä tavallaan, se herättää tunteita ja luo kokemuksia. Musiikki liittyy meidät tiettyihin sosiaalisiin yhteisöihin, ihmisiin ja tilanteisiin, jotka saattavat monelle olla koko asian ydin. Musiikillinen oppimisprosessi kehittää ongelmanratkaisutaitoja ja kriittisen ajattelun taitoja, opettaa pitkäjänteiseen työkentelyyn ja harjoitteluun. Musiikin kieli on maantieteestä riippumaton kieli, joka mahdollistaa yhteistyön kenen tahansa muusikon kanssa kansallisuuksista riippumatta. (Ruokonen 2016, 76.)

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman (OPH 2017, 47) mukaan musiikkikasvatuksen tehtävä on luoda edellytykset oppilaan hyvän musiikkisuhteen syntymiselle, kehittää musiikillista osaamista sekä iloita oppimastaan, ja kannustaa elämänikäiseen musiikin harrastamiseen. Mielestäni musiikkikasvatuksen tärkein tavoite on musiikin ilon herättäminen, joka synnyttää elinikäisen musiikkiharrastuksen tuottajan tai kuluttajan roolissa. Musiikkikasvatuksen tulisi siis sisältää elämyksiä, onnistumisen kokemuksia, oman luovuuden esiin pääsemistä ja kaikkea sitä, mitä kukin oppilas harrastuksestaan kaipaa. Musiikillinen oppiminen tapahtuu omakohtaisten ja yhteisöllisten musiikillisten kokemusten kautta. Toistaminen on tärkeää, ja samaa musiikillista asiaa voidaan toteuttaa musiikillisessa toiminnassa eri tavoin. Musiikkikasvatuksen eri työtapojen monipuolinen käyttö rikastaa ja tukee lapsen kokemuksia, mielikuvitusta ja ennen kaikkea oppimista. (Ruokonen 2016, 115.)

Instrumenttiopetus on perinteisesti perustunut mestari-kisälli – malliin jossa yksilöopetuksessa edetään hyvin opettajaohjoisesti pyrkien syvään musiikin ymmärrykseen ja virtuoosisuuteen. Länsimaisella taidemusiikilla on pitkät ja arvostetut perinteet opetuk-

sessä, ja opetuksen päämäärä on usein yksinomaan ollut oppilaan soittotaidon kehittyminen. Tutustuin Joan Lastin pianonsoiton opetukseen opastavaan kirjaan *The young pianist – approach for teachers and students*, uudistettu painos vuodelta 1972. Halusin sen kautta tehdä pienen katsauksen pianonsoiton didaktiikan historiaan. Kirja edustaa täysin sitä mielikuvaa, joka itselläni on perinteisestä klassisesta pianonsoiton opetuksesta. Kirjassa käsitellään yksityiskohtaisesti erilaisia tekniikoita, asteikkoja, sävellajeja, sykettä ja rytmejä, sävelkorvan harjaannuttamista, prima vista, sormituksia, pedaalin käyttöä sekä harjoittelua. Kirjan tavoite on pyrkiä erinomaisuuteen, ja saada jokaisesta oppilaasta mahdollisimman taitava soittaja. Pääasiallinen paino on nuotinluvun ymmärtämisessä sekä oikeaoppisessa ja tyylinmukaisessa tulkinnessa. Kirjaa lukiessa huomaa selvästi, miten pianonsoitonopetus on muuttunut noista ajoista, ja tänä päivänä opetuksen painotus on usein hyvin toisenlainen. Näiden edellä mainittujen asioiden hallinta on luonnollisesti todella tärkeää, kun tähdätään pitkälle instrumenttiopinnoissa. Ne ovat apuvälineitä pianonsoittoon, mutta eivät enää soittamisen pääasiallinen tavoite. Instrumentin hallinnan, ja kaiken tuon edellä mainitun tavoittelu saattaa joskus tulla itse musiikin tielle (Schenck 2000, 76). Tätä perinteistä mallia tapaa varmasti vielä myös suomalaisissa musiikkioppilaitoksissa, mutta onneksi asiat ovat monilta osin menneet valtavasti eteenpäin ja instrumenttididaktiikka on ottanut suuria harppauksia noista ajoista. 1990 –luvun musiikkikirjallisuudessa alkaa näkyä mielenkiintoa musiikkiopintojen sosiaaliseen tai psykologiseen puoleen. Nykyisin musiikinopetusta tutkitaan runsaasti niin opettamisen, kuin oppimisenkin näkökulmista, ja se luonnollisesti vie alaa jatkuvasti eteenpäin. (Hyry 2007, 23-25). Musiikin oppiminen ja opettaminen nähdään nyt huomattavasti laajempana kokonaisuutena, kuin Joan Lastin kirjoitusten aikaan. Perinteinen mestari-kisälliasetelman opettaja-oppilassuhde ei enää riitä, vaan soittamisen ohella jokainen opettaja on yhä enemmän vastuussa kaikkien erilaisten oppilaiden kokonaisvaltaisen kehityksen ja kasvun tukemisesta (Jordan-Kilkki, Kauppinen, Viitasalo-Korolainen 2012, 10). Jokainen ihminen kokee musiikkia omalla tavallaan, joten myös musiikin opetuksen tulisi tarjota monipuolisia näkökulmia ja kokemuksia musiikin oppimiseen ja ymmärtämiseen.

Musiikin opetuskulttuuri on tällä hetkellä murroksessa monelta osin. Musiikin laajan oppimäärän opintoihin on Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksessä ehdotettu lisää ryhmämuotoista opetusta (Suominen 2019, 61-72), opetussuunnitelmat ovat muuttuneet radikaalisti ja yleisesti musiikinopetuksessa ryhmäopetuksen määrä on lisääntynyt, ja lisääntyy koko ajan. Moni opettaja on uusien haasteiden ja oman opetuksensa uudistamisen edessä.

2.1 Millaista on onnistunut soitonopetus?

Seuraavat tutkijat ja pedagogit ovat kuvanneet rakennetta, sisältöä sekä opettajan roolia onnistuneella soittotunnilla. Sylvia Coats on musiikin emeritaprofessori Wichita State-yliopistosta, jossa hän teki pitkän uran pianonsoiton didaktiikan opettajana sekä pianonsoiton ryhmäopettajana (Coats 2006, 165). Robert Schenck on huilisti ja instrumenttipedagogiikan sekä kamarimusiikin lehtori Göterborin konservatoriolla. Hän on arvostettu, kokenut ja palkittu pedagogi. Hän on kehittänyt mm. uusia ryhmäopetusmuotoja konservatoriolla ja kirjoittanut kirjan instrumenttiopettajuudesta (Göteborgs Universitet 2014). Paul Harris on Iso-Britanniassa mainetta niittänyt pianopedagogi ja kouluttaja. Hän on julkaissut satoja musiikkikasvatukseen liittyviä oppikirjoja ja muita julkaisuja. (Faber music 2020.)

Schenckin mukaan (2000, 22) opettajalla on instrumenttiopetuksessa kolme eri roolia: instrumenttiopettaja, musiikinopettaja sekä pedagogi. Instrumenttiopettajan rooliin kuuluu asiantuntemus omasta instrumentistaan, sen hallinnasta ja eri tekniikoista, sekä taito jakaa sitä tietämystä oppilaille. Musiikinopettajan rooliin kuuluu mm. nuotinluku, fraseeraus ja tietämys eri tyylilajeista, siis yleismusiikilliset asiat. Pedagogin roolissa painopiste on yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa. (Schenck 2000, 22.) Usein käytännössä opettajan tavoite on luoda mahdollisimman suuri paino instrumenttiopettajan roolille, ja siihen ainakin oma alan koulutukseni kaikkein vahvimmin valmisti. Näiden roolien tulisi kuitenkin Schenckin mukaan vaihdella oppilaan/oppilaiden tarpeiden ja tilanteiden mukaan. Soitonopettajien olisi hyvä pohtia näiden roolien ”arvojärjestystä” ja painotusta omassa työssään. Näiden eri roolien tasapainottelun lisäksi tuntien sisällössä tasapainotellaan tavoitteiden kanssa. Sisällön tulisi tukea sekä opettajan, oppilaan että oppilaitoksen tavoitteita.

Mitä kaikkea pianonsoitonopetukseen sitten liittyy? Tuntien suunnittelu, tavoitteiden asettaminen, musiikin oppiminen, instrumentin hallinta (tekninen osaaminen), opettajan ja oppilaan/oppilaiden välinen vuorovaikutus. Ryhmäopetuksessa mukana on myös oppilaiden keskinäinen vuorovaikutus, ryhmän hallinta ja sosiaalisen kasvun vaiheiden tunnistaminen ja tukeminen. Seuraavissa luvuissa kerron pääasiassa edellä mainittujen pedagogien näkemyksistä siitä, millainen on hyvä soittotunti. Coatsin ja Harrisin ohjeet

ovat yksityiskohtaisia ja käytännöllisiä, ja Schenkin vinkit pohjautuvat ilmiöiden ja roolien sopivaan tasapainotteluun.

Tiivistetty vastaus onnistuneeseen soittotuntiin on Sylvia Coatsin (2006, 3) mukaan seuraavanlainen: oppilas kokee tunnilla osallisuuden tunnetta, keskittymistä ja iloa. Opettajan tulisi myös pystyä ymmärtämään oppilaan suhtautumista musiikkiin ja miten se kenenkin elämään liittyy, jotta soittotunnista (ja koko harrastuksesta) tulee positiivinen kokemus oppilaalle (Schenck 2000, 31). Tunnin eri vaiheet, alku, keskikohta ja lopetus tulisi tietoisesti ottaa huomioon. Aloitus on kokoontumista oppilaiden ajatuksiin, persoonallisuuksiin ja mielialoihin, ja opettajan tulisi huomioida ne sekä kohdata jokainen yksilönä. Varsinaiseen tunnin sisältöön tulisi johdatella niin, että mielenkiinto syttyy ja pysyy yllä. Tunnin lopetuksesta jäävä tunne on se, jonka kanssa oppilaat lähtevät kotiin. Siksi on erityisen tärkeää harrastuksen mielekkyyden ja jatkuvuuden kannalta, että lopetuksesta jää hyvä mieli. Onnistumisen ja minäpystyvyyden kokemukseen on aina pyrittävä lopettamaan tunti. (Schenck 2000, 27.) Minäpystyvyys (self-efficacy) on Alfred Banduran vuonna 1997 muotoilema teoria yksilön motivaatiosta ja omaan selviytymiseen liittämistä odotuksista. Pystyvyyden käsite tarkoittaa yksilön uskoa kykyynsä vaikuttaa oman elämänsä tärkeisiin tapahtumiin, joka motivoi kaikkea oppimista. (Ahokas 2009.)

Opettajan oma energia ja intensiteetti tunnilla eivät syty itsestään. Tuntia tulee valmistella ja sen kulkua arvioida, mutta kuitenkin säilyttää joustavuus ja spontaanius tunnin kuluessa. (Coats 2006, 3.) Tuntien suunnittelu selkeyttää tavoitteet niin lyhyellä, kuin pitkälläkin tähtäimellä. Joustavuus ja spontaanius taas antavat tilaa oppilaiden toiveille ja ideoille. Usein on myös opettajan vastuulla aistia oppilaiden tunnetiloja ja energiataasoja, ja muuttaa suunnitelmaa tarvittaessa. Toisaalta myös oppilaiden ideat ja toiveet saattavat täyttää koko tunnin, jos niille antaa sen mahdollisuuden. Opettajan tulee osata ottaa huomioon jokaisen ideat samanarvoisina, ja toisaalta myös tehdä pedagogisia valintoja jatkuvasti tunnin etenemisestä ja siitä, mitkä ideoista toteutetaan ja milloin palataan takaisin suunniteltuun tekemiseen.

Haapaniemi ja Raina (2014) kirjoittavat, että nykyaikaisen oppimisen ydintä on oppilaiden aktiivisuus ja oman oppimistavan löytäminen vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Tällainen oppiminen edellyttää myös uudenlaista opettajuutta. Keskiössä ei ole enää oman aineen hallinta, vaan oppimaan ohjaamisen taidot. (Haapaniemi & Raina 2014, 50-51.) Hyvään opettajuuteen ei riitä yksinomaan osaaminen instrumentista, musiikista

ja oppimateriaalista. Näiden kaikkien lisäksi tieto erilaisista oppimistavoista, opetusmenetelmistä ja yhdessä oppimisesta luovat hyvän pohjan toimivaan opetukseen. (Coats 2006, 4.) Itse lisäisin tähän listaan vielä jokaisen oppilaan henkilökohtaisen kohtaamisen, hänen persoonansa ja tavoitteidensa tunnistamisen ja niiden suhteuttamisen oman opetuksen tavoitteisiin.

Usein soittotunnit saattavat keskittyä vain oppilaan virheiden korjaamiseen tai opettajan näkemyksien kopioimiseen ja omaksumiseen. Tällaisissa tapauksissa oppilas tulee riippuvaiseksi opettajan läsnäolosta, eikä hänelle välttämättä kehity juurikaan omaa musiikillista ajattelua ja visioita. Tämän sijaan opettajan tulisi Coatsin mukaan keskittyä kommunikaatioon oppilaan kanssa ja ruokkia hänen musiikillista ajatteluaan kysymyksiin ja yleistyksiin, liittäen soitettavan asian johonkin oppilaalle tuttuun tai tunnistettavaan ilmiöön. On tärkeää ottaa oppilas mukaan vaikuttamaan omaan harrastukseensa, oli kyse sitten esimerkiksi ohjelmistosta, kappaleen tulkinnasta tai harjoittelun määrästä. Opettajan tärkein tavoite opetuksessa tulisi aina olla oppilaan innostuksen ja tyytyväisyyden ruokkiminen soittamisessa, sekä oppilaan musiikillisen kasvun ja ajattelun tukeminen. (Coats 2006, 4-20.) Keskeistä opettajuudessa on myös se, että oppilas kokee opettajan kannustavana ja myönteisenä, vaikka kehityksessä tapahtuisi laskuja tai tasan-teita (Hirvonen , 82). Opetuksessa on annettava oppilaalle valmiuksia, joiden avulla hän oppii keinoja itse omaksua ja tehdä musiikkia. Valmiuksia, jotka auttavat oppilasta kohti omia päämääriään. (Vikman 2001, 24.)

Mitä kaikkea tuntien suunnittelussa tulisi ottaa huomioon? Tunnin tavoitteet, käytettävä materiaali, opetettavat musiikilliset elementit, vuorovaikutteisuus, pedagoginen lähestymistapa, tunnin rakenne sekä arviointi (Coats 2006, 7-18). Tavoitteiden yksittäiselle tunnille on hyvä olla maltillisia. Sellaisia, joihin ehtii kunnolla panostamaan ja antaa aikaa oppilaille sisäistää opetellun asian. Materiaalin tulisi olla sellaista, joka miellyttää niin oppilasta kuin opettajaakin, ja on sopivalla vaikeustasolla oppilaan taitoihin nähden. Musiikillisia elementtejä pitäisi käsitellä niin, että ne liitetään muuhunkin asiaan, kuin pelkästään soitettavaan kappaleeseen. Sillä tavalla elementeistä tulee ymmärrettävämpiä ja samastuttavampia, kun ne yhdistetään johonkin aiemmin opittuun kappaleeseen, nuotinkirjoitustehtävään, kuuntelutehtävään, oppilaan kuuntelemaan musiikkiin tai vaikka liikkeeseen. Vuorovaikutteisuutta täytyy pitää yllä tunnin aikana, ja antaa oppilaalle/oppilaille mahdollisuus vaikuttaa, kysellä ja keskustella.

Pedagoginen lähestymistapa riippuu siitä, mitä opettaja haluaa oppilaille tarjota. Sylvia Coatsin mukaan on tärkeää aina tarjota oppilaille ongelmanratkaisutehtäviä sen sijaan, että opettaja vain luennoisi aiheesta. Kyseleminen pitää oppilaat keskittyneinä ja uteliaina, sekä rohkaisee omaan ajatteluun. (Coats 2006, 7-18.) Tunnin rakenteen suunnittelu riippuu hyvin paljon oppilaista. Toisille selkeä, rutinoitunut rakenne ja tieto tunnin etenemisestä on äärimmäisen tärkeää keskittymisen ja oppimisen kannalta. Toisia taas vaihtelu virkistää ja pitää mielenkiinnon yllä. Arviointi tunnin suunnittelussa kohdistuu opettajan omaan työhön, sekä tietysti oppilaiden oppimiseen, eli saavutettiinko tunnille asetetut tavoitteet. On tehokasta kirjoittaa heti ylös heränneitä ajatuksia tunnin jälkeen jatkoa ajatellen, miten seuraavaksi kannattaisi edetä ja mitä omassa toimintatavassa mahdollisesti tulisi muuttaa. Jos opettajan toivomat asiat eivät menneet perille, millä toisella tavalla voisi seuraavaksi yrittää?

” A teaching approach should focus on the global properties of music and its expressivity. Such an approach embodies exploration and discovery, tolerance for mistakes, trying several solutions, guessing, and trusting oneself.”

- Sylvia Coats

Coats kirjoittaa paljon musiikin kokemisesta ja ilmiöiden ymmärtämisestä ennen soittamisen opettelua. Musiikillisen ajattelun kehittäminen voi alkaa intuitiivisesta tunteesta tai mielikuvasta musiikkiin liittyen, siirtyen siitä kohti analyyttisempää näkökulmaa. (Coats 2006, 19-20.) Lasten tulisi antaa kokeilla ja tutkia koskettimistoa kuunnellen ja laulaen, ja löytäen sitä kautta logiikkaa soittimesta. Käsitteet nopea-hidas, korkea-matala ja voimakas-hiljainen ovat lapselle ymmärrettäviä, ja esimerkiksi ne ovat hyvä tapa aloittaa musiikin ja instrumentin opiskelu. Coats korostaa (2006, 131), että olisi tärkeämpää opetella melodian ja harmonian liikkeitä – suuntia, askeleita, hyppyjä, intervaleja ja paikallaan pysymistä sen sijaan, että opeteltaisiin koskettimien ja sävelten nimiä niin hanakasti. Siten kehitettäisiin alusta alkaen relatiivista korvaa.

Coatsilla on paljon selkeitä ja käytännönläheisiä vinkkejä soitonopettajalle. Hänen mukaansa on tärkeää etsiä musiikista aina yhtäläisyyksiä, sillä jos oppilas oppii tunnistamaan ja erottamaan samanlaisuuksia, myös eroavaisuuksilla on enemmän merkitystä (Coats 2006,50). Esimerkiksi jännitteet ja sävellajista poikkeaminen hahmottuu paremmin, kun tietää, mistä poiketaan. Ääriesimerkit ja kontrastien luominen ovat myös

hyvin havainnollistavia ja toimivia Coatsin mukaan (2006,120). Vastakohtaparien kautta on selkeää hakea asioiden välimuotoja. Myös Schenck puhuu paljon vastakohtapareista ja niiden sopivista suhteista kussakin tilanteessa. Schenckin vastakohtaparit tosin keskittyvät enemmän opettajan rooliin ja tekemisen luonteeseen soittotunneilla, kuin musiikillisiin yksityiskohtiin. Schenck kehottaa huolehtimaan, että soittotunnit sisältäisivät esimerkiksi hauskaa ja vaativaa tekemistä, vauhtia ja rauhaa, omaa keksimistä ja matkimista. (Schenck 2000, 220.)

Coats kehottaa rajaamaan opeteltavan asian tarpeeksi pieniin osiin (2006,120). Jos tavoite on oppia kappaleen soinnut reaalisointumerkeistä, tulisi oppilaan antaa etsiä niitä ensin kummalla kädellä ja millä sormituksilla tahansa. Tavoitteet tulisi selkeyttää ja asiat pilkkoa ja sen kautta myös onnistumisen kokemukset mahdollistuvat ja helpottuvat. Myös Harris kehottaa asioiden pilkkomiseen ja yhteyksien luomiseen niiden välillä. Hänen mukaansa kappaleista tulisi erotella elementtejä ja "aineksia", joiden hahmottamisen ja ymmärtämisen opettamiseen kannattaisi käyttää aikaa, ja joihin tulisi tarttua ennen kokonaisen kappaleen opettelua. Siten asiat todennäköisesti yhdistyisivät itse kappaleessa. (Harris 2006, 15.) Opeteltavan asian yksinkertaistaminen on myös tärkeää. Kannattaa aina lähteä liikkeelle jostain jo oppilaalle tutusta ilmiöstä ja edetä sen kautta kohti uutta. Esimerkiksi nuottien lukeminen ei todennäköisesti yhdisty aloittelevien soittajien mielessä ollenkaan soivaan musiikkiin. Laulamisen, korvakuulolta soittamisen ja soittimeen tutustumisen kautta opettajan avulla lapsi oppii ymmärtämään, että tietyt koskettimet vastaavat tiettyjä säveltasoja. Siitä vähitellen opettajan avustuksella edetään siihen, miten ne sävelet nuottikirjoituksessa ilmaistaan ja miten niitä luetaan. (Coats 2006, 121.) Harris korostaa asioiden ymmärrettäväksi tekemistä ja hahmottamista, jotta oppilas ei opi soittamaan jotain asiaa ensin virheellisesti, sillä virheiden korjaaminen on hänen mukaansa kaikkein negatiivisin opettamisen tapa (Harris 2014, 16). Tämä ihanteellinen ajatus ei kuitenkaan käytännössä ole aina mahdollista, etenkin, jos haluaa antaa oppilailleen tilaa ja mahdollisuuksia selvittää asioita itsenäisesti. Itse koen ehkä kuitenkin tärkeämpänä sen, että rohkaisee oppilaita kokeilemaan, selvittämään ja kyselemään, ennemmin kuin viimeiseen asti välttämään virheellisiä tulkintoja. Toki on tärkeää sitten korjata ne virheet mahdollisimman pian, jotta ne eivät iskostu mieliin.

Ehkäpä tavallisin tapa opiskella instrumenttia on nuotinluvun opiskelu ja nuoteista soittaminen. Nuotinluku muistuttaa monin tavoin kirjoitetun kielen lukemista. Molemmissa on kyse kuulonvaraisesta ilmiöstä jota ilmaistaan symbolien avulla. Nuottien lukemisen

tulisi kohdata kuulonvaraisten kokemusten kanssa samanaikaisesti, jotta soittaja osaa yhdistää kirjoitetun tekstin soivaan lopputulokseen. (Schenck 2000, 139.) Nuotinlukutaito mahdollistaa tietyllä tasolla paljon haasteellisemmän musiikin soittamisen, kuin mihin kuulonvaraisella soittamisella useimmat kykenevät. Yhtälailla tärkeä, mutta erilainen strategia on myös kuulonvaraisen soittamisen opettelu. Korvakuulolta soittaminen vaatii oppilaalta taitoa arvioida sävellaji, metri, melodiset intervallit, fraasien pituudet ja sointuprogressiot. Oppilasta on hyvä auttaa hahmottamaan melodian suuntia, askeleita ja hyppyjä, koko- ja puolisävelaskeleita. (Coats 2006, 127.) Korvakuulolta soittamista voi toki myös pilkkoa pienempiin osiin. Opettaja voi auttaa sävellajin ja aloitusäänen etsimisessä, tai kappaleesta voidaan poimia vain esimerkiksi rytmi tai sointukierto. Korvakuulolta soittaminen kehittää mm. kuuntelutaitoa, keskittymistä musiikkiin, instrumenttiin ja ilmaisuun sekä vuorovaikutukseen muiden soittajien kanssa. (Schenck 2000, 245.) Jos edistyneille soittajille nuotinluku mahdollistaa haasteellisten kappaleiden soittamista, aloittelijoille mallioppiminen antaa mahdollisesti tilaisuuksia soittaa paljon vaikeampia kappaleita, kuin nuotinluku tilanteessa sallisi (Schenck 2000, 245). Lisäksi mallista soittaminen edistää kuuntelun lisäksi muistin kehittymistä.

Pianisteille tehokas, mutta usein unohdettu työväline on peilikuvina soittaminen. Kun kädet soittavat toistensa peilikuvina, kehittyy silmä-käsi koordinaatio sekä intervallien hahmotus. (Coats 2006, 127.) Transponointi on toinen hahmotusta valtavasti kehittävä väline. Coats kehottaa transponoimaan kappaleita tai niiden osia toiseen sävellajiin, jotta sävelten liikkeet ja suhteet toisiinsa tulevat selkeästi esille ja opituksi. (Coats 2006, 126.) Tämä työtapa pakottaa oppilaan ajattelemaan sävelten suhteita toisiinsa, sävellajia, asteikkoja käytännössä, intervalleja, sointukulkuja ja –asteita.

Improvisointi on musiikillisen ilmaisun tapa, johon joka ikinen pystyy osallistumaan. Se on omaa keksimistä minkä tahansa instrumentin tai tyylilajin ympärillä. Improvisointia voi toteuttaa joko täysin vapaasti tai tiettyjen raamien sisällä. (Schenck 2000, 247-248.) Improvisointiin voi ottaa käsittelyyn uudet opitut asiat, esimerkiksi dynamiikka ja sen muutokset, joku tietty tai tietyt intervallit, asteikko, joku tunnelma tai mikä tahansa muu ilmiö. Silloin myös selviää, onko opeteltu ilmiö ymmärretty ja pystytäänkö sitä soveltamaan omassa soitossa (Coats 2006, 126; Harris 2006, 28). Improvisointi on myös hyvä tapa tutustua soittimeen tai uuteen ilmiöön musiikissa.

Musiikillista keksimistä ja uusien ilmiöiden omaksumista voi Paul Harrisin mukaan tutkia myös yhden kappaleen ympärillä muutellen sen tempoa, luonnetta, dynamiikkaa

sekä soittaen ulkoa tai säveltäen samojen elementtien mukaisesti (Harris 2008, 29-30). Näin saa kappaleisiin myös hausalla tavalla toistoja.

Minäpystyvyyden tunne on Schenckin mukaan erinomaisen tärkeä soittoharrastuksessa. Tunne siitä, että osaa ja uskaltaa antaa iloa ja motivoi jatkamaan. Opettajan tulee luoda tilanteita onnistumisen kokemuksille ja nautiskelulle. (Schenck 2000,55.) Opettajana sortuu myös helposti selittämään liikaa. Tunnilla tulisi keskittyä musisointiin ja tekemiseen, ja puhua vain silloin, kun se on tarpeellista. (Schenck 2000, 231.)

Uuden asian käsittely soittimen ulkopuolella sekä soittimen kanssa auttaa oppilasta ymmärtämään ja yleistämään ilmiöitä ja elementtejä. Liikkuminen, taputtaminen, piirtäminen ja kuunteleminen auttavat oppilasta hahmottamaan musiikin elementtejä ja ilmiöitä. (Coats 2006,125.) Useiden näkökulmien esittely auttaa oppilasta ymmärtämään ilmiön, ja auttaa oppilasta hahmottamaan kokonaisuuksia sekä asioiden liittymistä toisiinsa (Harris 2008, 52). Leikinomainen tekeminen ja heittäytyminen on suotavaa muidenkin, kuin kaikista pienimpien oppilaitten kanssa. Se usein jää taka-alalle pidemmällä olevien kanssa, vaikka se hyödyttäisi kaiken ikäisiä ihan yhtä lailla. (Schenck 2000, 258.)

2.2 Kokonaisvaltainen oppiminen

Kokonaisvaltaisessa oppimiskäsityksessä tietäminen, luova ajattelu, esteettiset valmiudet, ongelmanratkaisutaidot ja motoriset taidot nivoutuvat yhteen. Taideaineita paljon tutkineen Turun Yliopiston professori Marjo Räsänen mukaan kokonaisvaltainen oppiminen koostuu havainnoista, tunteista, sekä kullekin taideaineelle ominaisista muodoista ja kulttuurisista symboleista, joiden avulla ja kautta voidaan muodostaa tuotos, tulkinta tai toiminta. (Räsänen 2010, 49-56.)

Kokonaisvaltainen oppiminen tarkoittaa minulle käytännössä sitä, että tutkitaan ja kekeillaan asioita eri näkökulmista, eri tavoin itse sekä yhdessä tehden ja kokien. Varhaisiän musiikkikasvatuksessa tehdään lähtökohtaisesti musiikkia sitä eri kulmista lähestyen. Samaa kappaletta tehdään laulaen, soittaen, kuunnellen, tanssien tai vaikka maalatun, ja korostaen erilaisia elementtejä musiikissa, kuten sykkettä tai dynamiikkaa. Sillä tavoin lapsi saa syviä ja moninaisia kokemuksia musiikista.

2.3 Lapsen musiikillinen kehitys

Lapsen musiikillinen kehitys liittyy lapsen kokonaisvaltaiseen kehittymiseen ja sen eri osa-alueisiin (Vikman 2001, 28). Lapsen oppiminen ja kehittyminen on vahvasti sidoksissa kulttuuriympäristöön, sosiaaliseen toimintaan ja lapsen jokapäiväiseen arkeen. Musiikkikasvatuksen tulisi tukea tätä kaikkea lapsen elämään liittyvää ja pyrkiä olemaan läsnä erilaisissa hetkissä ja tapahtumissa luonnollisella tavalla. Musiikillinen kehitys vaihtelee toki yksilöllisesti, vaikka nämä ulkoiset tekijät olisivatkin samankaltaiset. Yksilölliset erot voivat johtua monesta eri syystä, mm. temperamentista tai persoonallisesta kehitystemposta. (Ruokonen 2016, 35.) Tästä syystä jokainen lapsi tulisi kuitenkin kohdata ennen kaikkea yksilönä, eikä ikäryhmänsä edustajana.

Rosamund Shuter-Dyson ja Clive Gabriel ovat vuonna 1981 tutkineet lapsen musiikillisen kehittymisen piirteitä. Kirsi Vikman (Vikman 2001, 30) on tiivistänyt heidän näkemyksensä, ja seuraavissa kappaleissa olen avannut niitä. Mielestäni on tärkeää ymmärtää lapsen musiikillisen kehityksen vaiheita myös ennen soittotuntien aloittamisen ikää, vaikka ikäryhmät soittotunneilla usein ovat kuusivuotiaasta ylöspäin. Siten pystyy enemmän soveltamaan toimintaansa eri kehitysvaiheissa oleville lapsille, joko vahvistamaan aikaisempia kehitysvaiheita tai tarjoamaan haastetta ikäistään tavallista pidemmällä olevalle lapselle.

0–1 -vuotiaana lapsi reagoi ääneen. Lapsi kiinnostuu erilaisista äänistä, niiden tuottamisesta ja kuuntelemisesta. Vauvavuotenaan lapsi kokee musiikkia paljon aikuisen kautta esimerkiksi sylissä liikkuen tai laulua kuunnellen. *1–2 -vuotiaana* lapsi tuottaa musiikkia spontaanisti. Lapsi oppii yksinkertaisia laulu- ja liikkumisleikkejä, ja musiikin kuuntelu saattaa johtaa esimerkiksi spontaaniin tanssiin tai taputuksiin. Motoriikan kehitys mahdollistaa jo monen soittimen soittoon, esimerkiksi marakasseihin, kapuloihin ja erilaisiin rumpuihin. *2–3 -vuotias* lapsi alkaa tuottaa osia kuulluista lauluista. Lapsi saattaa lauleskella osia esimerkiksi päiväkodissa laulettua laulusta. Lapsi oppii matkimalla toisia. *3–4 -vuotiaana* lapselle muodostuu yleinen käsitys melodiasta; absoluuttinen sävelkorkeus saattaa kehittyä, jos oppii soittamaan jotakin instrumenttia. Lapsi oppii tunnistamaan soitettuja melodioita, eikä musiikki enää välttämättä ole niin paljon kytköksissä lyriikoihin. *4–5 -vuotias* lapsi pystyy erottelemaan äänenkorkeuksia sekä toistamaan helppoja rytmejä. Opetuksessa voi käyttää esimerkiksi lyhyitä kaikurytmejä. Lapsi ymmärtää yksinkertaisia musiikillisia rakenteita, jota voi hyödyntää esimerkiksi musiikkiliikunnassa. *5–6 -vuotiaana* lapsi ymmärtää käsitteet voimakkaammin ja peh-

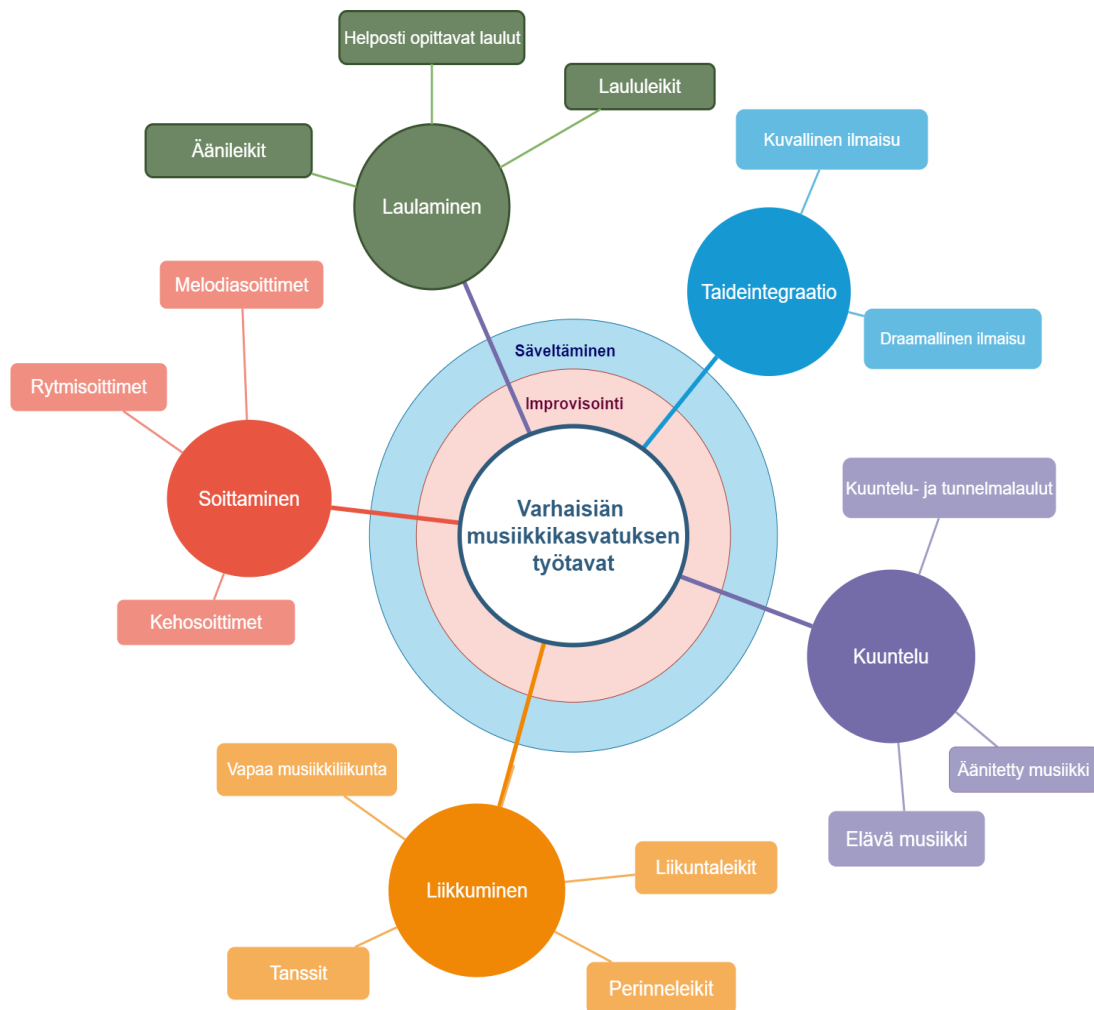
meämmin, sekä pystyy erottelemaan samanlaisen erilaisesta helppoista tonaalisista ja rytmisistä hahmoista. Musiikilliset vastakohtaparit hahmottuvat ja niitä on hyvä käyttää opetuksen välineenä.

Kouluikäisellä lapsella *6–7 -vuotiaana* laulamisesta tulee puhtaampaa. Tonaalinen musiikki omaksutaan paremmin kuin atonaalinen. Lukutaidon kehittyessä myös nuottien lukemista voi alkaa harjoitella. *7–8 -vuotiaana* lapsi ymmärtää dissonanssin ja konsonanssin, harmonian taju alkaa kehittyä. Improvisointi ja oma keksiminen on suuressa roolissa musiikin tekemisessä. Toisaalta myös osaamisen tarve ja väärin soittamisen pelko saattaa olla vahvasti läsnä. *8–9 -vuotiaana* rytmisen hahmottamisen ja toistamisen taidot paranevat. Kiinnostus lastenlauluihin vähenee ja henkilökohtainen musiikkimaku alkaa muotoutua. *9–10 -vuotiaana* rytmisen havainnointi paranee, melodinen muisti kehittyy, pystytään havaitsemaan kaksiaäninen melodia, perussointutehojen hahmottaminen kehittyy. *10–11 -vuotiaalle* muodostuu harmoninen taju, ja ymmärrys esimerkiksi säestystehtäviin kehittyy. Kiinnitetään huomiota musiikin hienovaraisempiin tekijöihin ja yksityiskohtiin. *12–17 -vuotiaana* musiikin laaja käsittämiskyky lisääntyy sekä emotionaalisella että kognitiivisella alueella.

Tavoitteellisella ja tietoisella musiikkikasvatuksella pystytään kehittämään samalla lapsen sosioemotionaalisia, kognitiivisia ja psykomotorisia valmiuksia (Ruokonen 2001,123). Opettajan tulee olla perillä lapsen musiikillisen kehityksen vaiheista, jotta pystyisi tarjoamaan ikäryhmään ja tasoon sopivaa opetusta. Yksilöllinen tason arviointi jokaisen oppilaan kohdalla on kuitenkin aina järkevää, sillä musiikilliseen kehitykseen vaikuttaa lapsen iän lisäksi moni muu asia. Esimerkiksi muusikkoperheen 5-vuotias saattaa olla musiikillisessa kehityksessään samalla tasolla, kuin 8-vuotias, jonka siihenastiset musiikkikokemukset ovat olleet vähäisiä.

2.4 Varhaisiän musiikkikasvatuksen työtavat ja niiden hyödyntäminen instrumenttiopetuksessa

Varhaisiän musiikkikasvatuksessa työtapoja käytetään monipuolisesti eri kehitysvaiheita tukien ja musiikin peruskäsitteitä monipuolisesti harjoittaen. Haluan tuoda omaan työhöni pianonsoitonopettajana piirteitä varhaisiän musiikkikasvatuksesta, erityisesti sen monipuolisesta ja kokonaisvaltaisesta musiikin käsittelystä. Seuraavassa luvussa esittelen varhaisiän musiikinopetuksen työtapoja ja niiden mahdollista hyödyntämistä instrumenttiopetuksessa.

Kuvio 1: Varhaisiän musiikkikasvatuksen työtavat (Ruokonen 2016, 115).

Liike ja musiikki. Lapsi kokee musiikkia koko kehollaan. Musiikkiharrastus pienestä pitäen tukee lapsen motorista kehitystä. Musiikkiliikunnan ja soittamisen kautta lapsi oppii hallitsemaan kehoaan niin hieno- kuin karkeamotorisessa mittakaavassa. Karkeamotoriset taidot luovat pohjan hienomotorisille taidoille (Porander 2012, 140). Musiikkiliikunta kehittää myös koordinaatiokykyä sekä psykomotoriikkaa. Kehomusiikin tekemisen avulla lapsi oppii hahmottamaan perussykettä ja rytmejä. (Ruokonen 2016, 52.)

Myös Silvia Coatsin mukaan (2006, 35) liike on erinomainen väline rytmien ja sykkeen kokemiseen ja opetteluun. Oppilaan on helpompi ymmärtää rytmejä ja aika-arvojen symboleja, kun on ne ensiksi tuntenut ja tuottanut kehossaan. Taputtaminen ja sykkeessä kävely ovat hyvin matalan kynnyksen musiikkiliikuntaa ja takuulla toimiva apuväline soitonopiskelussa. Coats käyttää myös tanssia apuvälineenä musiikin ymmärtämisessä. Tietyt tyyllilajit tai tietynlaisen tunnelman tavoittelu voi välittyä tanssin ja koko kehon valtaavan liikkeen avulla paljon paremmin, kuin pelkästään kuvittelun ja ajattelun kautta. Liikkuminen kehittää myös luonnollisesti motorisia taitoja sekä koordinaatiota. Liike voi olla avuksi myös tahtilajien hahmottamisessa, sekä sykkeen ja rytmin välisistä suhteista.

Monia musiikillisia asioita on mielestäni helppo ilmentää kehollisten kokemusten ja liikkeiden kautta. Lapsi myös hahmottaa paremmin erilaisten liikkeiden tyyliä, tunnelmat ja eroavaisuudet, kuin sanallisesti musiikin kielellä selittäen. Mitä tahansa musiikillista käsitteitä, esim. crescendo – diminuendo, ritartando – accelerando ym. voi kokeilla lasten kanssa liikkuen. Silloin käsitteet muuttuvat konkreettisimmiksi. Voimistuen – hiljentyen harjoituksessa voi ajatella vaikka olevansa ilmapallo, joka täyttyy ja tyhjenee. Liikkeeseen liittyvän äänen voi jokainen tehdä itse, tai sitten kuunnella ulkopuolelta tulevasta musiikista ja toteuttaa liikkeen sen mukaan. Hidastuen – nopeutuen käsitteisiin on helppo liittää esimerkiksi joku kulkuneuvo, joka kiihdyttää tai jarruttaa.

Kappaleiden tunnelmia voi myös käsitellä liikkuen. Esimerkiksi hempeään, pehmeään kehtolauluun tai balladiin liitetään sulavaliikkeinen huivitanssi, kun taas rytmikkääseen ja napakkaan kappaleeseen voisi liittää erilaisia askelluksia, marssia ja hyppelyitä.

Teknisiäkin asioita on hyvä ilmentää suuremman ja tutumman liikkeen avulla. Itse koen liikkeen erinomaisena puolena juurikin sen tuttuuden, johon lapsi voi samastua. Esimerkiksi staccaton opetteleminen pianolla on aluksi helposti sellaista terävää tökkimistä. Jokainen lapsi kuitenkin tietää, miltä tuntuu trampoliinilla hyppiminen; polvet joustavat ja suunta on ylöspäin. Trampoliinihyppelyn tuntemukset on kohtalaisen helppo soveltaa käden liikkeisiin koskettimilla, itse olen kokenut tämän esimerkin hyvinkin toimivaksi.

Laulaminen on jokaiselle kuuluva itseilmaisun muoto. Jokaisen ääni on omanlaisensa ja persoonallinen, ikään kuin äänellinen sormenjälki. Lapsen on tärkeää saada mallia

terveestä äänenkäytöstä, sillä lapsi oppii paljon matkimalla. Hyvän lauluasennon opettelu on olennaista, sekä laulettavien kappaleiden ja niiden sävellajien suhde lasten ikään ja äänenkäytön valmiuksiin. (Ruokonen 2016, 147.)

Soitettavien kappaleiden laulaminen auttaa lasta hahmottamaan kappaleen melodian. Äänten kesto, sävelkorkeus ja fraasit jäsentyvät ja hahmottuvat luontevasti laulamisen kautta, ja opittu laulu on siten helpompi siirtää soitettavaksi. Tuttuja kappaleita on aina helpompi opetella soittamaan, kun ihan uusia ja vieraita. Jos tarkoituksena uuden kappaleen kohdalla on keskittyä nuotinluvun harjoitteluun, voi laulamista käyttää apuvälineenä vasta hieman myöhemmässä vaiheessa. Laulun avulla voi sitten keskittyä esimerkiksi fraseerauksen tai dynamiikan hahmottamiseen.

Monelle esiopetusiän ylittäneelle lapselle laulaminen saattaa tuntua hankalalta. Siinä kohtaa on mielestäni tärkeä korostaa, ettei nyt varsinaisesti harjoitella laulua tai vertailla kenenkään laulutaitoja, vaan tarkoitus on tuoda uutta näkökulmaa soittamiseen. Myös ryhmän tuki on tällaisessa tilanteessa tärkeää, ja ryhmäläisillä tulisi olla luottamus toisiinsa ja opettajaan, jotta jokainen uskaltaa heittäytyä vähän kummallisiinkin juttuihin ja olla epämukavuusalueillaan hetkittäin.

Soittaminen alkaa aina kehosoittimista. Kun rytmin saa sykkimään ja tuntumaan omassa kehossa, se on helppo siirtää soittimiin. (Ruokonen 2016, 158.) Kehosoittimet kulkevat aina mukana jokaisella, eivätkä vaadi mitään varusteluja luokkatilalta. Kehosoittaminen yksinkertaisimmillaan on taputuksia ja tömistyksiä, mutta sen avulla voi luoda myös hyvin monipuolisia koreografisia kokonaisuuksia kappaleiden ympärille, tai ihan sellaisenaan. Sykkeen taputtaminen tai askeltaminen kappaleen soidessa taustalla tai sitä laulaessa on mainio ja helppo harjoitus. Sykkeestä saa siten todennäköisesti paljon selkeämmän käsityksen oman tekemisen ja kokemisen kautta, kuin pelkästään iskuja laskemalla.

Rytmisoitteimien avulla voi tehdä paljon samankaltaisia harjoituksia, kuin kehosoittimienkin. Syke, komppi tai rytmiostinato, rytminlukutehtävät, improvisointi, äänimaisemat, yhteissoitto ovat kaikki asioita, joita voi rytmisoittimilla harjoittaa. Pienten lasten kanssa opettajan on usein oltava mukana näyttämässä selkeää mallia yhteisen sykkeen löytämisessä. Tasosta riippuen rytmisoittimia voi käyttää erilaisiin tarkoituksiin soittotunneilla. Esimerkiksi syke ja melodiarytmit sopivat aloittelijoille. Vähitellen voi lisätä haastetta kompeilla ja rytmiostinatoilla, päällekkäisillä rytmeillä ja rytminlukutehtävillä. Im-

provisointi, äänimaisemat ja yhteissoitto kulkevat mukana kaikilla tasoilla. Yhteissoittoa on mukava harjoitella alusta alkaen soittotunneilla esimerkiksi niin, että yksi soittaa kappaletta pianolla ja muut rytmisoittimilla sykettä tai melodiarytmiä mukana.

Muita melodiasoittimia voi myös hyödyntää soittotunneilla. Selkeimpiä ja helpompia melodiasoittimia lapsille ovat usein erilaiset laattasoittimet, mm. ksylofonit, kellopelit ja bassopalat, sekä viisikieliset kanteleet. Pianolla soitettavan asian voi kokeilla siirtää kyseisille soittimille, ja sitä kautta saada helposti lisää toistoja harjoiteltavaan kappaleeseen tai asiaan. Näin voi myös testata oppilaiden hahmotuskykyä saman asian siirtäessä hieman toisenlaiseen toteutusmuotoon. Yksinkertaisten lastenlaulujen säestämistä ja perussointutehojen hahmottamista voi treenata näillä samaisilla soittimilla. Kanteleesta löytyy melko helposti I-, IV- ja V- asteen soinnut ja laattasoittimilta myös, etenkin jos ottaa ylimääräiset palat pois.

Kuunteleminen avaa lapselle ovia musiikillisiin maailmoihin. Keskeisin lähtökohta musiikin kokemiseen on kuunteluun herkistyminen. Kuuntelukokemuksista keskusteleminen kehittää lapsia musiikin arvioinnissa ja valinnoissa. Musiikin kuunteleminen, etenkin elävän musiikin, tarjoaa elämyksiä, sekä kokemuksia erilaisista musiikkityyleistä, tunnelmista ja sointiväreistä. Kuuntelukasvatus rohkaisee lasta omaan luovuuteen ja mielikuvituksen käyttöön. Kuuntelukasvatuksessa tärkeää on tavoitteeseen sopiva tunnelmaan virittäytyminen - halutaanko kiinnittää huomio esimerkiksi soiviin soittimiin, kappaleen rakenteeseen, tunnelmaan tai ihan vain kuuntelemisesta nauttimiseen ja rentoutumiseen. (Ruokonen 2016, 164-165.)

Soitettavan kappaleen tunteminen motivoi oppilaita merkittävästi soittamiseen. Kuuntelua onkin hyvä käyttää mm. kappaleeseen orientoimisena ja motivoimisena. Kuunteluun kannattaa yhdistää sellaisia tehtäviä, mihin halutaan huomion milloinkin kiinnittyvän. Tehtävät aktivoivat oppilasta kuuntelemaan, ja silloin yleensä kuunnellaan paljon keskittyneemmin, kuin ilman minkäänlaista tehtävänantoa. Mielestäni on tärkeää rohkaista oppilaita kuuntelemaan musiikkia ylipäänsä elämässä, jotta heidän oma musiikillinen makunsa ja tietämyksensä muotoutuisi ja kehittyisi. Soittotunneilla voi antaa monenlaisia kuuntelutehtäviä kotiläksyiksi, esimerkiksi etsiä joku valssi, kolmimuuntainen kappale, tai erilainen versio elokuvan teemasävelmästä. Tällaisen tehtävän äärellä oppilaan täytyy todella miettiä, mistä missäkin ilmiössä on kyse. Asia tulee ymmärretyksi syvemmällä tavalla, kun on itse joutunut sitä pohdiskelemaan ja todella kuuntelemaan ja etsimään tiettyjä piirteitä musiikista sen sijaan, että opettaja vain esittelisi ai-

heen. (Rikandi 2012, 72-73.) Tämän päivän musiikin suoratoistopalvelut ovat tuoneet musiikkia helposti kaikkien saataville, ja näin ollen tehneet myös kuuntelukasvatuksesta helposti toteutettavaa.

Taideintegraatio tarkoittaa eri taiteenlajien yhdistämistä luovassa prosessissa. Musiikki tarjoaa luovan ja avoimen näkökulman myös muiden taiteiden havainnointiin, niiden kautta oppimiseen ja oivaltamiseen. Taideintegraatio painottaa ilmaisullista tulkintaa, oppimistuotosten monimuotoisuutta ja yksilöllisten mielenmaisemien tulkintaa. Taideintegraatio musiikkikasvatuksessa voi tarkoittaa musiikin yhdistämistä draamaan, kuvataiteisiin, käsitöihin, tanssiin tai sanataiteeseen. Integraatio-käytänteet ovat valmis polku kokonaisvaltaiseen oppimiseen. (Ruokonen 2016, 175-176.)

Taideintegraatio vaatii opettajalta viitseliäisyyttä. Taiteiden välisiin projekteihin menee usein paljon aikaa, joten sellaiset projektit on suunniteltava, rakennettava ja perusteltava hyvin sekä itselle, että muille siihen osallistujille, jotta projekti kantaa. Oman kokemuksen mukaan lapset nauttivat suuresti päästessään hetkittäin esimerkiksi piirtämään tai näyttelemään, ja sellaiset kokemukset usein laajentavat näkökulmia ja tuovat syvyyttä musiikin ymmärtämiseen.

Improvisointi tarkoittaa sitä, että tuotetaan jotain hetkessä valmistelematta sitä etukäteen (Cahn 2005, 23). Se on itsessään työtapaa, jonka voi liittää moneen muuhun musiikkikasvatuksen työtapaan. Improvisoida voi liikkuen, laulaen, soittaen sekä taiteiden välisissä prosesseissa. Improvisointi voi olla täysin vapaata, tai sen voi sitoa johonkin teemaan tai rajata siinä käytettävät elementit. Improvisoinnin kautta saattaa löytyä jotain uutta joko musiikista, soittimesta tai itsestä, ja se onkin mainio väline erilaiseen musiikilliseen tutkiskeluun ja kokeiluun. Improvisointi rohkaisee luovuuteen ja henkilökohtaiseen ilmaisuun. Improvisointi on siinä mielessä ainutlaatuinen asia, että siinä oppilas demonstroi musiikillista itsenäisyyttään (Frazee & Kreuter 1987, 31). Siinä ilmentyy mm. oppilaan tunnetilaan, persoonaan, kokemuksiin, soittimen tai muun elementin hallintaan ja musiikillisiin visioihin liittyviä asioita, taitoja ja luovuutta. Siksi improvisointi vaatii toimijalle sosiaalisesti turvallisen ympäristön, jotta nämä piirteet pääsevät tulemaan esiin ja siihen uskaltaa heittäytyä (Lilja-Viherlampi 2007, 117).

Improvisoinnilla on erilaisia perinteitä ja säännöt sekä näkökulmat siihen vaihtelevat suuresti eri musiikkityylistä ja alasta riippuen. Jazz-muusikon käsitys improvisoinnista voi olla hyvin toisenlainen kuin vaikkapa klassisen muusikon tai varhaisiän musiikin-

opettajan. Nämä kaikki eri käsitykset kuitenkin ovat yhtä oikeita, ja mielestäni kaikkia niitä tulisi tarjota osana monipuolista musiikkikasvatusta.

Säveltäminen voidaan mieltää kahdella eri tavalla. Usein säveltämistä ajatellaan koulutetun ammattilaisen – säveltäjän – suurta lahjakkuutta vaativana prosessina, josta lopulta syntyy valmis tuotos – sävellys. Säveltämisen ajatellaan joskus olevan ainoastaan näiden *säveltäjien* etuoikeus. Laajassa mielessä säveltämiseksi voidaan kutsua mitä tahansa luovaa toimintaa, jossa tutkitan musiikillisesti järjestettyyn ääneen liittyviä luovia mahdollisuuksia. (Ojala & Väkevä 2013, 11.) Musiikkikasvatuskentällä säveltäminen vaatii näkökulman, jossa se ymmärretään kaikille tarjoutuvana musiikillisen toiminnan alueena (Ojala & Väkevä 2013, 17).

Säveltämisellä, kuten myös improvisoinnilla, pyritään rohkaisemaan oppilasta luovuuteen ja ilmaisemaan itseään musiikin keinoin. Säveltämisen musiikinopetuksessa tulisi mielestäni olla samalla tasolla kuin omien tarinoiden kirjoittaminen on äidinkielen opetuksessa. Säveltäessä etsitään omanlaista musiikillista ääntä, kokemuksia ja havaintoja, ja polku sitä kohti (vaikka varsinaista määränpäättä harvoin on) on arvokas ja opettavainen prosessi.

Säveltämisessä voi käyttää paljon samoja lähestymistapoja, kuin improvisoinnissakin. Lähtökohtina voi olla mielikuva, esimerkiksi eläin, maalaus tai tunnetila, tai jokin konkreettisempi asia, kuten mustat koskettimet, C-duuriasteikko, forte-piano -vaihtelut tai mikä tahansa muu elementti. Säveltämisessä ja improvisoinnissa on paljon yhteisiä piirteitä, ja joskus niitä onkin hankala erottaa toisistaan. Lasten kanssa musisoidessa improvisointi muuttuu mielestäni säveltämiseksi silloin, kun soittamista suunnitellaan, se pystytään kirjoittamaan jossain muodossa ylös, sekä toistamaan jokseenkin samanaikaisena.

Nykyinen taiteen perusopetuksen opetussuunnitelma ohjaa oppilaitoksia tarjoamaan luovan ilmaisun, improvisoinnin ja säveltämisen kokemuksia ja valmiuksia oppilaille osana instrumenttiopetusta. Lisäksi opetussuunnitelmassa painotetaan kuuntelukasvatuksen merkitystä, taiteiden välisiä kokemuksia sekä musiikin kokonaisuuksien ja elementtien ymmärtämistä ja hahmottamista, johon mielestäni liikkuminen, soittaminen ja laulaminen ovat oivallisia työkaluja. (OPH 2017, 41-43.) Lisää opetussuunnitelmista kirjoitan luvussa 4.2.

3 Tapaus – pianonsoiton solististen taitojen opettaminen ryhmäopetus-tilanteessa

3.1 Taustaa

Työskentelen Espoolaisessa Rytmimusiikkiopisto Taukossa, jossa oppilaat lähtökohtaisesti opiskelevat instrumenttiaan ryhmätunneilla. Aloittaessani työskentelyn siellä syksyllä 2016, olin konseptista aluksi hyvin hämilläni ja opettaessani epävarma, sillä en ollut siihenastisissa musiikkipedagogiopinnoissani saanut juurikaan eväitä pianonsoiton ryhmäopetukseen. Vähitellen aloin löytämään omat tapani toimia ryhmien kanssa, ja huomasin ryhmäopetuksen hienouden. Oma tapani opettaa kehittyy koko ajan, ja tavoitteeni on luoda siitä kaikilla osapuolille mahdollisimman toimivaa ja mielekästä.

Valmistuin Jyväskylän Ammattikorkeakoulusta Musiikkipedagogiksi vuonna 2014, pääinstrumenttinani pop/jazz – piano. Valmistuttuani työskentelin kaksi vuotta pianonsoitonopettajana perinteisillä yksilötunneilla eri musiikkikouluissa. Vuonna 2015 aloitin töiden ohessa opinnot Metropolia Ammattikorkeakoulussa Varhaisiän musiikkikasvatuksen ja taiteen soveltavan käytön linjalla, josta valmistuin keväällä 2019. Työ varhaisiän musiikinopettajana on muokannut omaa opettajuuttani valtavasti, ja sitä kautta olen saanut paljon paitsi käytännön työkaluja, myös uudenlaisia pedagogisia näkemyksiä ja arvoja. Koen vahvana osaamisena itselläni sekä instrumenttiopettajuuden, että varhaisiän musiikinopettajuuden, ja erityisesti pianonsoiton ryhmäopetuksessa pääsen näitä molempia osaamisalueitani hyödyntämään ja soveltamaan.

Ryhmäopetuksen osaamisen tarve kasvaa suomalaisella musiikkioppilaitoskentällä jatkuvasti. Vuonna 2008 tehdyssä tutkimuksessa (Pesonen & Pohjannoro 2008) selvitettiin musiikkioppilaitosten opettajien osaamistarpeiden muutosnäkymiä tulevaisuudessa, ja ryhmäopetuksen osaamisen tarve oli yksi suurimmista esiin nousseista asioista. Nyt instrumenttien ryhmäopetus on jo arkipäivää monessa musiikkioppilaitoksessa. Uudet opetussuunnitelmat ovat myös myllertäneet musiikinopetusmaailmaa viime vuosina. Opetuksessa tulisi olla mukana muun muassa improvisointia, säveltämistä, monitaiteellisuutta ja ylipäänsä monipuolista musiikin kokemista ja tekemistä. Oman työni kautta olen etsinyt, kokeillut ja löytänyt toimivaa ja monipuolista tämän hetkistä opetussuunnitelmaa tukevaa rytmimusiikin ohjelmistoa sekä työtapoja ryhmäopetuskäyttöön. Tässä opinnäytetyössäni esittelen kokoamaani materiaalia. Toivon, että siitä on hyötyä, iloa ja inspiraation lähdettä muillekin vastaavaa työtä tekeville.

3.2 Tapaustutkimus

Tutkimuksellisenä lähestymistapana opinnäytetyössäni olen käyttänyt tapaustutkimusta. Tapaustutkimus on laadullisen tutkimuksen strategia. Tapaustutkimuksessa kohde on useimmiten tapahtumakulku tai ilmiö, jossa tarkastellaan yhtä tiettyä, tai pientä joukkoa tapauksia. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9-12.) Keskeisimpänä tavoitteena on tapauksen tai tapausten määrittely, analysointi ja ratkaisu (Eriksson & Koistinen 2005, 4). Tapaustutkimuksen lähtökohtana on kerätä mahdollisimman monipuolinen aineisto ja kuvata tutkimuksen kohde perusteellisesti. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9-12.) Tapaustutkimuksia usein luonnehtivat seuraavat seikat:

- 1) holistisuus, eli kokonaisvaltainen analyysi luonnollisesti ilmenevästä tapauksesta
- 2) kiinnostus sosiaaliseen prosessiin tai prosesseihin
- 3) useanlaisten aineistojen ja menetelmien käyttö
- 4) aikaisempien tutkimusten hyödyntäminen
- 5) tapauksen ja kontekstin rajan hämäryys.

Tapaustutkimus soveltuu useimmiten vastaamaan hyvin kysymyksiin *miten* ja *miksi*. Päämääränä on lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta ja olosuhteista, joiden lopputuloksena tapauksesta tuli sellainen kuin tuli. Tapaustutkimuksessa tulee erottaa toisistaan tapaus ja tutkimuksen kohde. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9-12.)

Tässä opinnäytetyössä

tapaus: kokonaisvaltainen oppiminen ja pianonsoiton solististen taitojen opettaminen ryhmäopetustilanteessa

tutkimuksen kohde: omat pianoryhmäni Rytmimusiikkiopisto Taukossa.

Empiirinen vaihe osana tätä tapaustutkimusta tapahtui omissa pianoryhmissäni koamaani opetusmateriaalia kokeillen. Kokeilu on tapahtunut lukuvuoden 2019-2020 aikana kuudessa eri pianoryhmässä. Oppilaat ja heidän vanhempansa ovat olleet tietoisia opinnäytetyöstäni ja siihen liittyvistä kokeiluista, ja ovat suhtautuneet siihen innokkaasti ja tukensa osoittaen.

Aineistoa olen kerännyt kyselyjen ja oman havainnoinnin kautta. Kyselyt olen toteuttanut osana opetusmateriaalin testaamista ryhmäopetustilanteessa. Oppilaat vastasivat jokaisen harjoituksen jälkeen pieneen ”fiilishaastatteluun”, jossa he saivat valita hymiön ilmaisemaan omaa kokemustaan harjoituksesta. haastattelujen tulokset kirjoitin heti ylös tai valokuvasin. Lisäksi olen havainnoinut ryhmien toimintaa parhaani mukaan kokeilujen aikana, sekä ennen ja jälkeen. Pyrin kirjoittamaan heti ylös mieleen nousseita asioita kokeilujen ympärillä, jotta ajankohtaiset kokemukset tulisivat ilmi raportointissani.

4 Opetussuunnitelma ja ryhmäopetuksen tavoitteet

Tällä hetkellä voimassa olevat opetushallituksen määrittelemät taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmat ovat tulleet voimaan vuonna 2017. Tämän jälkeen jokainen oppilaitos on soveltanut niistä omiin tarkoituksiinsa sopivat versiot. Avaan tässä tekstissä lyhyesti opetushallituksen määrittelemiä musiikin yleisen oppimäärän, sekä Rytmimusiikkiopisto Taukon oman opetussuunnitelman pianonsoiton yleisen oppimäärän tavoitteita ja sisältöä. Keskityn yleiseen oppimäärään, koska omat pianonsoiton oppilaani opiskelevat musiikin yleistä oppimäärää. Lisäksi kerron Taukosta sekä omasta työstäni siellä.

4.1 Rytmimusiikkiopisto Tauko

Rytmimusiikkiopisto Tauko on vuonna 1985 perustettu rytmimusiikkiin painottunut musiikkiopisto Espoossa. Tauko tarjoaa taiteen perusopetuksen yleisen ja laajan oppimäärän mukaista musiikinopetusta kouluikäisille ja aikuisille. Opistoon ei ole pääsykokeita. Soitonopetus tapahtuu lähtökohtaisesti ryhmissä, ryhmäkoko riippuu instrumentista. Yksilöopetusta on tarjolla erityistä tukea vaativille oppilaille, aikuisoppilaille, sekä muista syistä sitä haluaville. Taukon arvoissa, ja sitä kautta myös opetussuunnitelmas- sa näkyy vahvasti lapsen sosiaalisen kasvun tukeminen ryhmäopetuksen, yhdessä musisoimisen ja monenlaisen yhteisöllisen tekemisen ja siihen panostamisen kautta.

Pianonsoitonopetuksessa ryhmäkoko on 3-4 oppilasta. Opettaja jakaa oppilaat ryhmiin heidän ikänsä ja soittokokemuksensa perusteella, tavoitteena muodostaa mahdollisimman samantasoisia ja hyvin yhdessä toimivia ryhmiä.

4.2 Musiikin yleinen oppimäärä

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman musiikin yleisessä oppimäärässä korostetaan hyvän musiikkisuhteen muodostumista ja musiikin ilon ja yhteissoiton merkitystä. Yleisen oppimäärän tavoitteissa on rohkaista oppilasta tuottamaan omia musiikillisia ideoita, sekä toteuttamaan vapaasti itseään oman tekemisen ja kokemisen kautta. Sen pyrkimyksenä on luoda puitteet musiikin elinikäiselle harrastamiselle. Soittoharrastuksessa pyritään ottamaan huomioon oppilaan omia mielenkiinnonkohteita ja löytämään omia vahvuuksia, sekä tukemaan minäkuvan kehittymistä, itsetunnon vahvistumista ja sosiaalisia taitoja. (OPH 2017.)

Instrumenttiopinnot on jaettu opetushallituksen taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa kahteen eri osaan – yhteisiin opintoihin ja teemaopintoihin. Taukon opetussuunnitelmassa nämä osiot on vielä jaettu puoliksi: yhteisiin opintoihin kuuluu tutustumisvaihe (noin kolme vuotta) sekä harjaantumisvaihe (noin neljä vuotta), ja teemaopintoihin vakiintumisvaihe (noin kaksi vuotta) sekä syventämisvaihe (noin yhdestä kolmeen vuotta). Kokoamani ohjelmisto on suunnattu yhteisten opintojen vaiheeseen, joten keskityn avaamaan sen sisältöjä.

Yleisen oppimäärän yhteisten opintojen tavoitteena on taiteenalan perustaitojen hankkiminen sekä yhteismusisoinnin perustaitojen kehittäminen. Keskeisenä sisältönä on musisoinnin perustaitojen harjoittelu ja musiikin hahmotuskyvyn kehittäminen. Opinnoissa tutustutaan musiikin eri tyylilajeihin ja niiden perusohjelmistoon soittaen, laulaen ja kuunnellen. Lisäksi opintoihin sisältyy muiden taiteenalojen ilmaisuun tutustumista. Yleisen oppimäärän tarkemmat tavoitteet ja sisällöt on jaettu seuraaviin kokonaisuuksiin: soittaminen ja laulaminen, esittäminen ja ilmaiseminen, kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen, sekä taiteidenvälinen osaaminen. (OPH 2017.)

Tarkemmat Taukon opetussuunnitelman musiikilliset tavoitteet ja sisällöt löytyvät opinäytetyöni liiteosiosta osana työtapapasta. Kokoamani ohjelmisto koostuu kappaleista, joissa opetussuunnitelman musiikilliset tavoitteet tulee käsiteltyä.

4.3 Pianonsoiton ryhmäopetus

Mitkä asiat muuttuvat, kun pianotunnille saapuukin ryhmä yksilön sijaan? Opettajan näkökulmasta yksi suuri muuttuva asia on ryhmän hallinta. Mitkä ovat ryhmän tavoitteet

sekä yksilöiden tavoitteet ryhmän sisällä, ja millä keinoilla ryhmän saa toimimaan toivotulla tavalla tavoitteita kohti?

Pianonsoiton ryhmäopetus on Coatsin mukaan vähiten toimivaa silloin, kun yksi kerrallaan soittaa opettajan kanssa ja muut harjoittelevat kuulokkeet päässä. Ryhmätunti ei ole sama asia kuin useampi yksilötunti samassa tilassa. Kuulokkeiden jatkuva käyttö ei ole suositeltavaa, sillä se eristää oppilaat toisistaan, eikä siten anna mahdollisuutta oppia toisilta. (Coats 2006, 142.)

Oman kokemukseni mukaan ryhmäopetus toimii parhaiten silloin, kun ryhmäläiset viihtyvät keskenään, kunnioittavat toisiaan ja haluavat työskennellä yhdessä ja toisia kuunnellen. Toimivassa ryhmässä yhdessä tekemistä ja oppimista arvostetaan, mutta myös yksilöille annetaan tilaa ja vapauksia toimia omia tavoitteidensa mukaisesti.

Ryhmätilanteessa opettajan roolin tulisi olla ennen kaikkea toiminnan tarjoaja ja mahdollistaja. Opettaja rohkaisee keskusteluun, yhteistyöhön ja toisilta oppimiseen. (Coats 2006, 133; Rikandi 2012, 34.) Ryhmäopetuksessa mielestäni tärkeintä on pyrkimys yhteistyöhön. Yhteistyöhön oppilaiden välillä ja opettajan kanssa, siis ryhmänä. Säännöt, tavoitteet ja odotukset kannattaa suunnitella ja sopia yhdessä ryhmän kanssa. Mihin tunneilla pyritään ja mitä siellä saa ja mitä ei saa tehdä, jotta ryhmäläisistä tulee vastuullisia ja omasta panoksestaan huolehtivia ryhmän jäseniä. Ryhmässä tulisi korostaa yhteistyön ja toisilta oppimisen merkitystä, ei vertailla soittajia keskenään tai luoda negatiivista kilpailullisuutta ryhmään.

"Kun ryhmä toimii tuotteliaasti, yksilöt edistyvät ja ovat positiivisempia oppimisestaan kuin yksin opiskelevat." (Sylvia Coats 2006, 106.)

Yleensä tärkeä asia ryhmäopetuksessa on pyrkimys ryhmän samantasoisuuteen. Silloin ryhmäläiset etenevät luontevalla vauhdilla ja oppivat toinen toisiltaan. Vaikka opettajan pyrkimys on saada mahdollisimman samantasoisia ryhmiä, ei lapsille eri tasot ryhmän sisällä välttämättä ole minkäänlainen ongelma. Schenck kirjoittaa esimerkiksi, jossa ryhmäläisten eri taitotasot turhauttavat häntä opettajana suuresti, mutta lapset eivät missään tapauksessa halunneet vaihtaa ryhmää. Tilanne oli lapsille aivan luonnollinen, ja he tunsivat olonsa turvalliseksi sekä viihtyivät hyvin ryhmässä. (Schenck 2000, 27.)

Ryhmäopetus on mahdollisuus keskusteluun, pohdiskeluun, kokeiluun ja oppimiseen yhdessä. Opettajan tehtävä on suunnitella soitettava ohjelmisto niin, että vaikka kappaleet eivät olisi samoja, niitä yhdistäisi joku sama musiikillinen teema. Seuraavaksi esitelen ehdotuksia siitä, miten ryhmää voisi aktivoida soittotunnilla.

Harjoittelu tunneilla. Oppilaat oppivat usein paremmin, kun heitä ei laiteta esiintyjän asemaan (Coats 2006,130). Ryhmätunneilla esiintymisestäkin tulee usein luontevampi osa soittamisesta, sillä tunnilla on aina muitakin kuuntelijoita kuin oma opettaja. Harjoittelusta ei kuitenkaan kannattaisi Coatsin mukaan tehdä "esitystilannetta" yksi soittaja kerrallaan, vaan antaa oppilaiden kokeilla rauhassa yksin ja yhdessä muiden kanssa.

Ryhmäopetusasetelma antaa monenlaisia mahdollisuuksia tunneilla tapahtuvaan harjoitteluun. Osa oppilaista voi soittaa kappaleen oikeaa kättä, osa vasenta tai kaikki voivat soittaa samaa, molempia käsiä yhtäaikaan tai erikseen. Harjoitella voi myös vuorotellen - pieniä palasia kerrallaan tai vaikka koko kappaletta vuorotellen soittaen. Rakennneosia voi myös jakaa eri soittajille. Ryhmässä voidaan soittaa kappale läpi esimerkiksi siten, että yksi soittaja soittaa A-osan, toinen B-osan, kolmas C-osan ja kaikki yhdessä toisen B-osan. Vuoroja ja osia on tärkeää vaihdella, jotta kaikki kappaleen osat ja palaset tulevat jokaiselle tutuksi. Harjoitella voi myös esimerkiksi niin, että yksi soittaja aloittaa soittamaan ja lopettaa sitten kun huvittaa, ja seuraavan tehtävä on jatkaa soittoa siitä, mihin edellinen jäi. Oppilaat voivat myös antaa toisilleen tehtäviä, esimerkiksi minkä osan kappaleesta soittaa ja millä tavalla tai miltä korkeudelta. Pysin itse osallistamaan ryhmäläisiä mahdollisimman paljon ja pitämään heidät aktiivisina tunnin aikana. Tehtävien keksiminen ja antaminen on usein toimiva, hauska ja keskittymistä vaativa tapa kaikkien osallistamiseen, ja myös jokaisen ideoiden kuulluksi tulemiseen.

Itse käytän paljon tunneilla myös sellaista harjoittelutapaa, jossa käsittelyssä on esimerkiksi joku lyhyt melodia, ja sitä työstetään kaikki yhtä aikaa useita kertoja läpi soittaen. Jokaisen kerran välissä on yhden tai kahden tahdin mittainen väli jolloin jokainen soittaja vaihtaa oktaavialaa haluamaansa suuntaan. Kokonaisuus muuttuu joka kerralla erilaiseksi, ja toistoja soittoon tulee mukavalla tavalla. Tämän voi toteuttaa myös niin, että siinä yhden - kahden tahdin tauon aikana kaikki vaihtavat pianoa. Omassa luokassani sähköpianot ovat ikään kuin piirissä, joten tällainen vauhdikas harjoittelutapa on mahdollista toteuttaa.

Esiintyminen. Muut ryhmäläiset tulisi aktivoida kuuntelemaan ja kommentoimaan toisen soittoa hetkittäin. Palautteen antamista voi opetella yhdessä. (Coats 2006.130). Positiiviset kokemukset muille soittamisesta voivat vähentää lapsen epäonnistumisen pelkoa ylipäänsä (Schenck, 2000, 160).

Ryhmätunneilla esiintymisestä voi tulla luonnollisempi osa soittamista yksilötunteihin verrattuna, sillä esiintyminen voi olla läsnä opetuksessa vaikka jokaisella tunnilla. Oppilaat tottuvat soittamaan muiden kuullen. Tietysti varsinainen konserttitilanne on aina erilainen soittotuntiin verrattuna, mutta kynnys esiintyä saattaa olla ryhmäläiselle hie-
man pienempi. Esiintyminen ja harjoittelu tunneilla tulisi kuitenkin erottaa toisistaan, jottei harjoittelun teho kärsisi soittajan mahdollisesti jännittäessä.

Rytmi. Taputetaan tai rytmitellään muuten ja lasketaan ääneen yhden soittaessa. Soittaja hyvin todennäköisesti kuuntelee ja mukautuu kuulemaansa. Toinen ryhmäläinen voi myös osoittaa nuotista soittajalle missä ollaan menossa. Ryhmäläiset voivat myös lukea ja soittaa kaverin nuotista yhden tai kaksi ensimmäistä tahtia. (Coats 2006,130.)

Rytmin parissa voi työskennellä monipuolisesti ryhmässä. Rytmin opetteluun voi ottaa rytmi- tai kehosoittimia mukaan, jolloin oppilaan on myös helpompi keskittyä pelkästään soiton rytmisiin elementteihin sotkematta melodiaa mukaan. Osa soittajista voi soittaa pianolla melodiaa, osa rytmisoittimilla melodiarytmiä. Rytmi- ja kehosoittimilla voi myös havainnollistaa molempien käsien roolien yhteen soittamista. Osa ryhmästä voi soittaa kappaleen oikean käden rytmiä ja osa vasemman käden. Itse käytän myös paljon oma-
tekemiäni rytmikortteja rytmien opetteluun. Korteissa on erilaisia aika-arvoja ja rytmejä, niistä saa muistipelin ja kortteja yhdistelemällä rytmilukutehtäviä, tai ”avustettuja rytmidiktaatteja”. Avustetut rytmidiktaatit tarkoittavat sitä, että soitan tai taputan lyhyen rytmin, ja oppilaat yhdessä yhdistelevät rytmikorteista soittamani rytmin. Rytmiseen työskentelyyn apuna toimivat erinomaisesti myös mukirytmit (ks. liite 1: Työtapaideoita pianoryhmille – Under the sea).

Syke. Edistyneemmät soittajat voivat johtaa toisen soittoa orkesterinjohtajan tapaan. Pienemmät voivat askeltaa, taputtaa tai soittaa sykettä toisen soittaessa. (Coats 2006, 130).

Sykettä voi myös harjoitella ryhmässä erilaisilla ”viesteillä”, esimerkiksi niin, että pallo kiertää piirissä istuen tai seisten kappaleen sykkeessä ihmiseltä toiselle. Oma laulu

tällaisen harjoituksen mukana korostaa sykkeen tunnetta. Sykkeessä taputuksia ym. voi toteuttaa ryhmää hyödyntäen viestin tapaan niin, että yksi kerrallaan on vastuussa yhdestä iskusta. Vuoro voi kiertää vierekkäiselle ihmiselle tai sen voi vaikka katsekontaktilla antaa jollekin toiselle. Lisää variaatioita työtapaideoita – liitteessä.

Tekniikka. Opettajan vastuulla on vaatia oppilaita seuraamaan toistensa soittamista ja tekniikkaa. Esimerkiksi omaa käden asentoa voi verrata muihin ja löytää oikean tekniikan sitä kautta. (Coats 2006, 131.)

Omilla tunneillani pyydän joskus oppilaita neuvomaan toista esimerkiksi hyvään soittoasentoon. Toisen tehtävä on mennä aivan onnettomaan soittoasentoon, ja toinen/toiset tulevat asettelemaan ja korjaamaan asennon oikeanlaiseksi. Oppilaan asettuminen opettajan asemaan saa hänet tuntemaan olonsa tärkeäksi, ja yleensä silloin myös halutaan näyttää omaa osaamista ja asian ymmärtämistä. Tätä voi hyödyntää myös sellaisessa tilanteessa, jos joku on ollut tunnilta pois ja jokin asia on jäänyt opettelematta. Tällaista tapaa voi yhtä lailla käyttää myös fyysisesti pienempien teknisten asioiden opetteluun. Ääripäiden hakeminen ja vertailu on tehokasta myös tässä yhteydessä.

Nuotinluku. Nuottien lukeminen on taito yhdistää symbolit soiviin ääniin. Aktiviteetit pianonsoiton ulkopuolella voivat auttaa oppilasta ymmärtämään sävelten liikkeitä. Voidaan esimerkiksi piirtää ilmaan melodiakulun korkeuksia, kiinnittämällä huomiota nouseviin, laskeviin ja samana toistuviin sävelkulkuihin. Laulaminen myös usein auttaa saman asian tunnistamisessa. Voidaan myös kokeilla harjoitusta, jossa osa oppilaista on pianolla ja osa ohjaamassa soittoa kertoen suunnan, ylös-alas-sama ja askel-hyppy. Yritetään saada tällä tavoin soitettua opiskeltava melodia. Suuntien hahmottaminen auttaa soittamaan sujuvammin. Kun tunnistaa suunnan ja sävelten suhteet, ei aikaa mene yksittäisen nuotin tai sävelen paikantamiseen. (Coats 2006, 131.)

Nuottien lukemista tukee usein nuottien kirjoittaminen. Nuotteja voidaan harjoitella piirtämään taululle yhdessä. Piirtämis- ja kirjoitustehtävissä voidaan harjoitella esimerkiksi yksittäisten sävelten paikantamista, intervaleja, sointuja tai melodioita. Tässäkin oppilaat voivat antaa toisilleen tehtäviä. Edistyneemmän ryhmän kanssa voidaan kirjoittaa vaikka kokonainen melodia joko nuotista jäljentäen tai pienimuotoista transkriptiota harjoitellen, esimerkiksi niin, että jokainen kirjoittaa yhden tai kaksi tahtia yhteiseen nuottiin.

Nuottien seuraamiseen liittyvänä harjoituksena toimii esimerkiksi sellainen, jossa yksi soittaja soittaa kappaletta, jonka nuotit jokaisella on edessään. Hän lopettaa soittamisen mihin tahansa kohtaan, ja muiden täytyy paikantaa se kohta, mihin lopetettiin.

Vertaisoppiminen on yksi merkittävimmistä ryhmätuntiasetelman hyödyistä. Jos ryhmään on saatu luotua yhteisöllinen ja luottavainen ilmapiiri, jossa opitaan yhdessä eikä yksitellen, on myös ideoiden jakaminen ja mielipiteistä keskustelu todennäköisesti luontevaa. Oppilaat kuuntelevat toistensa ratkaisuja ja voivat opettaa niitä toinen toisilleen. (Rikandi 2012, 85.)

4.4 Sosiaalisen oppimisen merkitys lapsen kehitykselle

Jo 1900 – luvun alkupuolella venäläinen psykologi Lev Vygotsky on nähnyt oppimisen yhteisenä toimintana, ja hänen keskeisimmät väittämänsä olivat, että tieto on sosiaalisesti rakennettua ja oppiminen tapahtuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Samoihin aikoihin amerikkalainen psykologi George Herbert Mead kirjoitti minäksi kasvamisesta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Hänen mukaansa yksilö kehittyy ensin suhteessa lähiympäristön toisiin, jäsentaen toisten suhtautumista itseensä ja omaa suhtautumista näihin toisiin. Vähitellen tietyn sosiaalisen yhteisön tai ryhmän jäsenyys alkaa vaikuttaa tähän suhtautumisen jäsentämiseen. (Jordan-Kilki, Kauppinen, Viitasalo-Korolainen 2012, 9.)

Useissa selkeästi yksilöllistä oppimista kuvaavissa teorioissa on todettu, että sosiaalinen vuorovaikutus vie kehitystä ja oppimista eteenpäin. Yhteistoiminnallisella oppimisella tai ryhmäoppimisella tarkoitetaan opetusmenetelmiä, joissa oppilaita rohkaistaan työskentelemään yhdessä oppimistehtävän suorittamiseksi. Kyseisen toiminnan vaikutuksia oppimistuloksiin ja oppimisprosesseihin on tutkittu paljon, ja tutkimusten perusteella tutkijat ovat yleisesti päätyneet painottamaan, että yhteistoiminnallinen oppiminen vaikuttaa positiivisesti oppilaiden yksilölliseen suoriutumiseen. (Lehtinen, Kuusinen, Vauras 2007, 256.)

Reijo Kauppi on kirjassaan ”Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot” (2006) koonnut Linda ja Nick Elksninin vuonna 1995 julkaistun teorian mukaan lapsen vaiheita roolien omaksumiseen ryhmässä. Roolien omaksuminen on riippuvainen ihmisen iästä. Kouluikäisillä lapsilla on tässä asiassa neljä eri kehityksen vaihetta. 5-9 –vuotias lapsi elää *subjektiivisen roolin ottamisen vaihetta*. Silloin lapsi ymmärtää, että ihmisillä on erilaisia tehtä-

viä ja näkemyksiä asioista, ja lapsen käsitys ihmisten rooleista laajenee. 7-12 –vuotiaalla on meneillään *itsereflektoiva vaihe*. Se merkitsee mahdollisuutta heijastella toisten ajatuksia, näkemyksiä ja käyttäytymistä sekä ymmärtää niitä entistä paremmin. Lapsi pystyy myös eläytymään aiempaa paremmin toisten rooleihin. *Keskinäisen roolin ottamisen vaihe* on 10-15 vuoden iässä. Silloin lapselle on kehittymässä kyky ymmärtää useiden osapuolten näkemyksiä ja toimintoja, sekä eläytymään toisten edustamiin rooleihin. Lapsi pystyy edustamaan itseään yhä vaativammissa rooleissa ja heijastelemaan omia näkemyksiään vuorovaikutustilanteissa. Viimeisenä tulee *sosiaalistunut roolin ottamisen vaihe*, noin 14-vuotiaana. Tässä vaiheessa nuori alkaa syvällisemmällä tasolla ymmärtää ihmisten toimintoja. Nuoren kyky tunteiden ja empatian näyttämiseen muuttuu entistä aidommaksi, ja hän löytää toimivia rooleja ja jakaa muiden kanssa yhteisiä intressejä ja odotuksia.

4.5 Ryhmäprosessi

Omat pianoryhmäni ovat pitkäaikaisia pienryhmiä. Ryhmiin kuuluu kahdesta neljään henkilöä ja ne kestävät usein vuosia, tosin kokoonpano saattaa sinä aikana vaihdella. Ryhmäprosessit rakentuvat vaiheittain. Ensimmäinen vaihe on ryhmän muodostumisvaihe, jossa oppilaat hakevat rooliaan ryhmässä ja tutustuvat sen käytäntöihin ja jäseniin. Ryhmäläiset ovat yleensä aloitushetkellä toisilleen vieraita, joten alussa ollaan usein melko varovaisia. Opettajan tehtävä tässä vaiheessa on tukea ryhmän rakenteen vahvistumista, tutustuttaa oppilaita toisiinsa ja pyrkiä luomaan turvallista ilmapiiriä. Tähän ensimmäiseen vaiheeseen palataan pitkänkin ajan jälkeen, jos ryhmän kokoonpano muuttuu. (Haapaniemi & Raina 2014, 144-145.)

Toinen vaihe on kuohuntavaihe. Se alkaa, kun luottamus ja tutustuminen ovat riittävästi kehittyneet ja oppilaat uskaltavat ilmaista itseään vapaammin. Silloin saattaa syntyä myös erimielisyyksiä ja rooliristiriitoja. Opettajan tulee edelleen panostaa ryhmän rakenteiden vahvistamiseen ja yhteiseen tekemiseen. (Haapaniemi & Raina 2014, 145-146.) Tämä saattaa olla kriittinen vaihe etenkin ryhmässä, jossa on vahvoja persoonia, joten opettajalta vaaditaan johdonmukaista ja kannustavaa toimintaa. Tämän vaiheen onnistuneesti toteutuessa ryhmä asettuu yhdenmukaisuuden vaiheeseen, jolloin toiminta perustuu luottamukseen ja turvallisuuteen. Ryhmälle on muodostunut omat tavat, säännöt ja rakenteet. Tässä vaiheessa opettajan on hyvä keskittyä yksilöiden tukemiseen ja huomioimiseen, ja vahvistaa heidän oman ajattelun tärkeyttä. Ujommat oppilaat saattavat ryhmässä välttää sanomasta omia toiveitaan ja mielipiteitään. Etenkin tässä

vaiheessa on tärkeää tuoda jokaisen ideat ja ajatukset esiin ja arvostaa jokaista niistä. Optimaalisessa tilanteessa näiden vaiheiden jälkeen on käsissä hyvin toimiva ryhmä. Siinä jäsenet kokevat turvallisuutta, pystyvät hyödyntämään jokaisen osaamista täysipainoisesti ja oppimaan toisiltaan. Parhaassa tapauksessa ryhmä on myös itseohjautuva. Opettaja ei kuitenkaan voi tuudittautua ajatukseen, että ryhmän toiminnan eteen ei tarvitsisi enää käyttää aikaa, sillä tilanteet muuttuvat ja esimerkiksi jotkut ikävaiheet saattavat vaikuttaa paljonkin ryhmän toimimiseen. (Haapaniemi & Raina 2014, 147.) Omissa ryhmissäni ei ole tullut vielä vastaan varsinaista lopetusvaihetta. Jos joku lopettaa harrastuksen, muut kuitenkin yleensä jatkavat, ja lopettaneen tilalle saattaa tulla uusi oppilas. Lopetusvaiheen tilalle saattaa siis tulla uudestaan tutustumisvaihe ja prosessi alkaa alusta.

Ryhmäprosessin vaiheet yleensä ohjattuna edistyvät, mutta vaiheet saattavat mennä päällekkäin tai hetkittäin taantua. Tärkeintä on, että ryhmä on kiinni perustehtävässään, ja ymmärtävät, miksi ovat osa kyseistä ryhmää. Tärkeää on myös, että jokainen kokee panostuksensa ja läsnäolonsa ryhmässä merkittävänä.

Ryhmäoppimiseen liittyy vahvasti myös ryhmän dynamiikka ja jäsenten roolit ryhmässä. Edellä mainittu Meadin teoria itseksi kasvamisesta vuorovaikutuksen ja sosiaalisten suhteiden kautta tarkoittaa myös sitä, että on syytä paneutua ryhmän sisäisten roolien omaksumiseen ja niiden vaikutukseen lapsen sosiaalisessa kehityksessä. Ryhmädynamiikaksi kutsutaan Kurt Lewinin mukaan kaikkea sitä, johon kuuluu ryhmän jäsenten keskinäinen jännite, motiivit, kiinnostuksen kohteet, voimavarat ja tunteet. Ryhmän dynamiikka ja vuorovaikutus saavat aikaan roolien syntyminen. Roolien sisältö määräytyy ryhmän päämäärien ja tavoitteiden mukaan. (Kauppila 2006, 92.)

Vaikka nämä raamit ryhmän vaiheiden kehitykselle on olemassa, ryhmä on kuitenkin ennen kaikkea osiensa summa. Siihen vaikuttavat kaikki sen jäsenet opettaja mukaan lukien. Muun muassa heidän persoonallisuutensa, ikänsä, kehitysvaiheensa, osaamisensa, sosiaaliset taidot ja keskinäinen dynamiikka vaikuttavat ryhmän toimimiseen. Opettajan tulisi mielestäni käyttää aikaa tutustuessaan ryhmään, sen jäseniin yksilöinä ja tukea ja rohkaista ryhmää toimimaan yhdessä omalla tavallaan.

4.6 Pedagoginen viihtyminen ja vuorovaikutus

”Pedagoginen viihtyminen syntyy siitä, että opettaja onnistuu ammattitaidollaan vahvistamaan oppijan sisäistä motivaatiota vetoamalla hänen uteliaisuuteensa.” (Haapaniemi & Raina 2014, 16.)

Nykyaikaisessa oppimisessa on vaikea perustella sinnikkään puurtamisen ihannetta, etenkin jos siitä puuttuu sisäinen motivaatio. Oppiminen perustuu luontaisesti uteliaisuuteen, joka ajaa innostumaan, oppimaan, jaksamaan ja näiden ansiosta myös viihtymään. (Haapaniemi & Raina 2014, 16-17.) Opettajan tehtäviin kuuluu tuon uteliaisuuden herättäminen, ja sitä kautta oppilaan sisäisen motivaation kasvattaminen. Yhteistoiminnalliset, vuorovaikutuksen mahdollistavat työtavat toimivat pedagogisen viihtymisen kulmakivinä (Haapaniemi & Raina 2014, 76). Ryhmässä oppimiseen liittyy paljon sosiaalisia aspekteja, yhteisöllisyyden kokemista, vuorovaikutusta ja ryhmäytymistä. Suuri tekijä ryhmätyöskentelyssä on sosiaalisen turvallisuuden tunne. Se on suoraan verrannollinen motivaatioon ja oppimiseen, ja opettajan tärkeä tehtävä on huolehtia turvallisen ryhmän rakentamisesta. Toisaalta opettajan tehtävä varmistaa pedagogisen tavoitteen toteutuminen ja toisaalta vaalia ryhmän yhteenkuuluvuutta. (Haapaniemi & Raina 2014, 26.) Kun ryhmään haetaan turvallisuutta, on yhdessä leikkiminen yksi parhaimmista keinoista sen kasvattamiseen (Haapaniemi & Raina 2014, 81).

Hyvän yhteisöllisyyden tunnusmerkkejä tässä ajassa ovat osallisuus, dialogisuus, demokraattisuus ja avoimuus. Ne antavat jäsenille tunteen turvasta ja yhteenkuuluvuudesta, sekä luottamuksen siihen, että apua on saatavilla ja sitä saa kysyä. Toisista välitetään ja huolehditaan, ja erilaisuus on mahdollisuus ja rikkaus. Ryhmässä on yhteisesti sovitut, ryhmän arvoihin perustuvat pelisäännöt, jotka ohjaavat toimintaa. (Haapaniemi & Raina 2014, 82.)

Olen itse viime aikoina kiinnittänyt paljon huomiota yhteisöllisyyden tunteeseen ja sen vaikutukseen ryhmän toiminnassa. Huomioni perustuvat ulospäin näkyvään ja aistimiini kokemuksiin ryhmissäni, ei oppilaiden omiin havaintoihin. Mielestäni ryhmäytyminen ja yhteisöllisyyden kokemus on ratkaiseva asia harrastuksen mielekkyydessä ja jatkuvuudessa. Tilanteet, joissa olen käyttänyt vähän aikaa ja energiaa ryhmän kanssa tutustumiseen ja yhteiseen, osallistavaan tekemiseen, ovat jättäneet ryhmän tunnelman jatkuvasti hieman varautuneeksi ja kiusaantuneeksi. Nämä ryhmät ovat myös vähemmän sitoutuneita, ja ovatkin lopettaneet ennemmin tai myöhemmin. Sellaiset ryhmät,

joissa joko ryhmäytyminen on tapahtunut luonnostaan, tai joissa olen siihen käyttänyt alusta alkaen tietoisesti aikaa, ovat silmin nähden motivoituneempia ja innokkaampia oppilaita, ja tunnelma tunneilla on vapautunut.

4.7 Vierailu Kulturskolan -oppilaitokseen

Marraskuussa 2019 tein lyhyen opintomatkan Ruotsiin, Tukholman Kulturskolan -oppilaitokseen, jossa observoin pianon ryhmäopetusta. Kulturskolan on kunnallinen laitos. Se on tavallisin musiikkikoulu, jossa lapset harrastavat. Kulturskolan -oppilaitoksessa on noin 16 000 oppilasta eri taidealojen linjoilla. Kulturskolan tarjoaa musiikin lisäksi tanssin, teatterin ja kuvataiteen opetusta. Lukukausimaksut siellä olivat todella alhaiset, lukukausi pianonsoittoa maksoi 750 kruunua, eli noin 75 euroa. (Vertailun vuoksi esimerkiksi Taukossa pianon ryhmäopetuksen lukukausi maksaa 340 euroa.) Täten harrastuksesta tulee hyvin monille mahdollinen ja saatavilla oleva, mikä on loistava asia. Varjopuolena alhaisille maksuille on oppilaiden ja kodin mahdollinen sitoutumattomuus. Oppilaat saattavat käydä tunneilla vuoden tai kaksi, mutta kotiin ei välttämättä hankita soitinta, eikä edes nuotteja tunneille. Oppilaitoksen tavoitteet sanelevat ja budjetin määrittelevät kunnallispolitiikat. Viime vuosina tärkeimmäksi tavoitteeksi on noussut sellaisten alueiden lasten ja nuorten tavoittaminen, joita on aiemmin ollut oppilaana vain vähän. Näillä alueilla sosio-ekonominen tilanne on usein huonompi, ja siitä syystä perheiden sitoutuminen harrastukseen saattaa olla hankalaa.

Tunneille ilmoittautuessa oletuksena on, että oppilaat käyvät oman instrumenttinsa ryhmätunneilla ja opiskelevat yhdessä opettajan kanssa mietittyjen tavoitteiden mukaisesti. He saavat itse vaikuttaa paljon soitettavaan ohjelmistoon ja opiskelu ja tavoitteiden asettaminen on vapaamuotoisempaa. Tunnit kestävät 30 minuuttia. Vain murto-osa oppilaista käy *Avancerad* -ohjelmaa, jota tavallaan voisi verrata Suomen laajaan oppimäärään. *Avancerad* – ohjelmaan täytyy hakea pääsykokeiden kautta, ja vain hyvin pieni osa hakijoista pääsee sisään. Ohjelmaan kuuluu 45 minuutin yksilötunnit pää-instrumentista, sekä halutessaan sivuinstrumentti. Opettaja ei vaihdu välttämättä, ja tavoitteet osaamiselle luodaan edelleen yhdessä opettajan kanssa. Tasosuorituksia ohjelmaan ei kuulu. Esiintyminen on vahvasti osana oppilaitoksen toimintaa, ja silloin tällöin myös monitaiteelliset projektit muiden linjojen kanssa yhteistyössä.

Neljän päivän aikana seurasin kahden eri opettajan tunteja. Ryhmissä oli 2-3 oppilasta ja tunnit kestivät 30 minuuttia. Luokissa oli kolme sähköpianoa ja niiden lisäksi toisessa

yksi pystypiano ja yksi keyboard, toisessa kaksi pystypianoa. Kosketinsoitinten lisäksi luokissa ei ollut (ainakaan esillä) muita soittimia, toisessa oli avointa lattiatilaa mutta toisessa ei.

Keskityn tässä avaamaan näkemiäni työtapoja, soitettavaa ohjelmistoa, sekä solistisen soittamisen ja ryhmäsoiton keskinäistä suhdetta opetuksessa.

4.7.1 Työtavat

Toisen opettajan tunneilla opiskelu ryhmässä tapahtui kolmella eri tavalla: vuorotteluna soolopianokappaletta soittaen toisen kuunnellessa, tai vuorotteluna toisen harjoittellessa sähköpianolla kuulokkeet päässä/nuotinkirjoitustehtävää tehden, tai yhdessä neli- ja kuusikätistä kappaletta soittaen. Tunneilla käytetyt työtavat olivat sellaisia, mitä itse ajattelen perinteisiksi. Nuotinlukuun keskityttiin paljon, ja opettaja auttoi siinä paljon. Opettaja soitti myös malliksi oppilaalle usein. Opettaja oli todella tarkka soittotekniikasta. Hän oli jatkuvasti apuna soittajille, korjaili esimerkiksi käsien asentoa, asemaa tai sormituksia. Myös neli- ja kuusikätisiä kappaleita harjoiteltiin melko alusta alkaen yhdessä pianon ääressä omia osuuksiaan soittaen. Opettajalle oli luontevaa laulaa mukana ja hän myös pyysi ja kannusti oppilaita laulamaan, ja se oli selvästi tavallista heidän tunneillaan. Kaikki opiskelu tunnilla tapahtui pianon ääressä istuen ja opettajan selittäessä.

Toinen opettaja käytti paljon korvakuulolta ja mallista soittamista sekä kaikuharjoituksia uuden opetteluun. Hän soitti malliksi pienen pätkän ja oppilas/oppilaat toistivat perässä. Lisäksi hän lauloi usein melodioita sävelnimillä. Lapset saivat itse kirjoittaa ”nuotit” tällä tyyliä opeteltuihin kappaleisiin, siis jonkinlaiset muistilaput itselleen. Ryhmätunneilla soitettiin suurimmaksi osin kaikki yhdessä, vain välillä pieniä hetkiä joku harjoitteli kuulokkeissa. Siellä esimerkiksi etsittiin yhdessä soinnun pohjasävelille kvinttejä laskemalla ja kuulostellen. Soitettiin unisonossa kaikki samaa melodiaa molemmilla käsillä, ja myös useamman soittajan ja stemman kokonaisuuksia. Opettaja itse kommentoi jälkikäteen minulle, että nuottien lukemaan oppiminen jää monilla oppilailla melko vähälle huomiolle, sillä aikaa tunnilla on niin vähän. Opettajan tavoite on keskittyä soivaan lopputulokseen, ja innokkaimpien osalta panostaa enemmän myös nuotinlukuun.

Pienimpien (8-vuotiaiden) oppilaiden tunneilla tämä opettaja käytti monipuolisesti myös laulua ja kehorytmejä, sekä solmisaatiotyypistä Tontrappan (Sävelportaati) -

menetelmää. Tontrappan-menetelmän avulla opeteltiin viiden sävelen melodioita siten, että istuttiin piirissä ja näytettiin vaakasuoralla kädellä eri sävelkorkeuksia navasta pään yläpuolelle. Lapset näyttivät käden paikan opettajan johdolla ja kuunnellen, sekä laulaen samalla sävelnimiä. Lopuksi tähän liitettiin mukaan perussyke jalkoihin. Tästä edettiin omille soittimille, ja soitettiin juuri opittu melodia. Viiden portaan systeemissä on samalla hyvä harjoitella kaikkien sormien käyttöä. Lauluun ja soittoon otettiin myös yksinkertainen kehorytmikomppi mukaan. Viiden sävelen kappaleita myös transponoitiin laulaen (opettajan säestäessä). Laulamisen jälkeen käsiteltiin transponointia ilmiönä, ja lapset selvästi ymmärsivät, mistä oli kyse. Eli ensin koetaan asia, sitten vasta selitetään ja yritetään ymmärtää sitä. Opettaja käytti myös improvisointia mausteena kappaleissa. ”Jingle bells”- kappaleen alku- ja loppusointoiksi otettiin korkeaa kulkusten kilinää improvisoiden.

Näissä esimerkeissä tulee ilmi myös Coatsin (2006) korostamat relatiivisen korvan kehittäminen absoluuttisen sijaan, transponointi suuntien hahmottamisen tukena, laulaminen, improvisointi, sykkeen hahmottaminen liikkuen, sekä asian esittely soittimen ulkopuolella liittäen siihen liikettä (ks. luku 2.1).

4.7.2 Soitettava ohjelmisto ja soolo- vs. yhteissoitto

Molemmilla opettajilla oli ryhmäopetuksessa sekä yhdessä soitettavia kappaleita, että soolo-ohjelmistoa. Lähes kaikilla oppilailla oli joku pianokoulu käytössään, ja osa soitettavista kappaleista oli kyseisestä kirjasta. Näissä pianokirjoissa oli myös sovituksia ja valmiita ideoita yhteissoittoon. Sen lisäksi oppilaitten toiveita oli otettu huomioon, sekä soolo-, että yhteissoitto-ohjelmistossa oli mukana myös toivekappaleita. Toinen opettajista oli tehnyt yhteissoittoon tarkkoja nuotinnoksia neli- ja kuusikätisiin kappaleisiin, toinen opettaja jakoi nuotista soveltaen esim. harmonia- ja melodiaosuuksia soittajille. Kaikki toivekappaleet olivat populaarimusiikkia, sekä uutta että vanhempaa sellaista.

Tutustuminen erilaisiin ruotsalaisiin pianokouluihin ja –kirjoihin oli mielenkiintoista. Monet kirjoista olivat sisällöltään hyvin monipuolisia, edustettuna olivat monet eri musiikin tyylilajit, ryhmä- ja yksilösoitto, sekä omaan luovuuteen ja tekemiseen rohkaiseminen. Myös toisen opettajan tekemät yhteissoittosovitukset olivat todella toimivia, ja niitä pääsenkin käyttämään mausteena omassa opetuksessani.

Tunnit olivat pääosin jakautuneet joko solistisen osaamisen yksilöharjoitteluun, tai yhteissoittoon. Soolo-ohjelmiston harjoittelussa opettaja oli yhden oppilaan kanssa ja

muut harjoittelivat kuulokkeissaan jotain muuta sen aikaa. Toinen opettajista kylläkin hyödynsi yhdessä oppimista soolokappaleissakin pienimpien oppilaiden kanssa. Miksi se meneekin yleensä niin? Pienille keksitään kaikkea hauskaa ja opettavaista, jotta he jaksaisivat keskittyä koko tunnin. Isompien kanssa opettaja usein pääsee ikään kuin helpommalla, eikä välttämättä tarvitse miettiä sen kummemmin, miten oppilaat asian parhaiten omaksuisi. Itsekin täysin tähän ajoittain sortuvana myönnän hetkittäisen laiskuuteni. Näinä hetkinä tosin huomaan myös itse tylsistyväni tunneilla, ja muun muassa sen takia olen halunnut itseäni haastaa miettimään monipuolisempia työskentelymahdollisuuksia.

4.7.3 Mitä opin?

Vierailu Tukholmaan oli opettavainen ja ajatuksia herättävä. Aina opetusta observoidessa saa jotain uusia ideoita tai varmuutta omaan pedagogiseen ajatteluun. Niin positiiviset kuin negatiivisetkin kokemukset laittavat niin sanotusti pyörät pyörimään omassa päässä.

Vierailusta jäi paljon ajateltavaa ja se toi mukanaan positiivisia kokemuksia, mutta kuitenkin kokonaisuutena se ei oikein vastannut odotuksiini. Olin jotenkin kuvitellut, että Ruotsissa tämäkin asia osataan paremmin, ja ryhmäopetuksessa ollaan aivan toisella tasolla, koska siellä sitä on tehty pitempään kuin Suomessa. Kuitenkin työskentely siellä oli omien kokemusteni mukaan hyvin samankaltaista, kuin täälläkin. Ei missään tapauksessa huono, mutta ei mitenkään erityisen toimivakaan.

Pohdin myös paljon sitä, miten valtava merkitys opettajan omilla tavoitteilla on tuntien sisältöön. Seuraamani kaksi opettajaa olivat hyvin erityyppisiä. Toisella oli selkeästi tavoitteenaan virheetön soiva lopputulos ja oikea soittotekniikka. Toisen opettajan tavoite oli niin sanotusti saada soitto soimaan. Hänelle oli tärkeintä saada oppilaat musiikin ja oman ajattelun äärelle ja soiton kulkemaan. Nämä toki ovat omia havaintojani heidän työskentelystään, mutta ulkopuolisen silmin heidän toimintansa näytti mielestäni tältä. Havahduin näiden hyvin erilaisten kokemusten kautta ajattelemaan sitä, kuinka suuri vaikutus opettajan omilla lähtökohdilla on. Vaikka oltaisiin saman oppilaitoksen sisällä, opetuksessa saattaa korostua hyvin eri asiat. Etenkin ryhmäopetuksessa opettaja saattaa kokea olevansa jatkuvasti kompromissien äärellä omassa opetuksessaan. Näiden kompromissien ympärillä tasapainottelu tuntuu painottavan ryhmäopetuksen luonnetta kaikkein voimakkaimmin.

4.8 Omat ryhmäni ja soittotavoitteet

Rytmimusiikkiopisto Taukon pianoryhmiin mahtuu kerrallaan neljä oppilasta. Kaikki ryhmät eivät tosin tule täyteen, joten useissa ryhmissä on myös kaksi tai kolme oppilasta. Ryhmätunnit kestävät 45 minuuttia. Oppilaani käyvät ainoastaan ryhmätunneilla, ei siis yksilötunneilla ryhmätuntien lisäksi. Kaikilla oppilailla on mahdollisuus käydä musiikin hahmotusaineiden tunneilla, sekä mahdollisesti olla mukana bändi- tai orkesteritoiminnassa. Nämä eivät ole pakollisia, ja hyvin harva omista oppilaistani osallistuu Taukossa millekään muulle tunnille, kuin omalle pianotunnilleen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että myös hahmotusaineiden tarpeellisen osaamisen täytyy tulla pianotunneilta, mikä onkin osa yleisen oppimäärän opetussuunnitelmaa.

Kaikki ryhmäoppilaani kuuluvat taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän piiriin. Yleinen oppimäärä antaa selkeät suuntaviivat siihen, mitä tulisi oppia, mutta toisaalta jättää hyvin vapaat kädet sekä opettajan visioille, että oppilaiden toiveille. Tällä hetkellä opetan kahdeksaa pianoryhmää, joista kuusi opiskelee yhteisten opintojen vaihetta.

Jokaisen lukukauden aluksi Taukossa on tapana suunnitella yhdessä ryhmän kanssa lukuvuoden soittotavoitteita ja -toiveita. Pyrin aina ottamaan oppilaiden toiveet parhaani mukaan huomioon, ja monet ohjelmistokokoelmani kappaleista ovatkin alun perin oppilaideni toivekappaleita. Pääpainotus oppilaitoksen puolelta on nimensä mukaan rytmi-musiikissa, mutta myös klassista musiikkia soitetaan tilanteiden mukaan.

Opetustilani Taukossa on oivallinen ryhmäopetukseen. Siellä on viisi sähköpianoa kuulokkeineen, kaksi pystypianoa ja yksi pieni keyboard. Soittamista tällä kattauksella voi toteuttaa monella eri tavalla: soittaen kaikki yhdessä samaa kappaletta samalla tavalla, soittaen kaikki yhdessä saman kappaleen eri stemmoja tai muuten jaettuja osioita, soittaen yksi tai osa ryhmästä kerrallaan muiden kuunnellessa, tai yksi tai osa ryhmästä kerrallaan muiden harjoitellessa kuulokkeissaan tai tehden muita tehtäviä. Soittimia voi vaihdella tarpeen mukaan.

Kosketinsoitinten lisäksi luokassa on laattasoittimia; ksylofoneja ja bassopaloja, ja vielä monenlaisia rytmisoittimia. Luokassa on myös hyvät äänentoistomahdollisuudet, white board ja liitutaulu, rekvisiittaa; kankaita, palloja, leluja, rooliasuja ym. ja avointa lattiatiilaa, jossa voi toteuttaa oman soittimen ulkopuolella tapahtuvia aktiviteetteja.

4.9 Uudistuspaineet

Omien kokemusteni mukaan pianonsoiton ryhmäopetus voi käytännössä tarkoittaa kahta eri asiaa, joko orkesterimaista yhteissoittotuntia tai montaa päällekkäistä yksilötuntia. Monet opettajat ymmärtääkseni toteuttavat näitä molempia malleja tunneillaan, hakien sopivaa tasapainoa painotusten välillä. Itsekin olen toteuttanut opetustani juuri noilla tavoilla. Olen kokenut ryhmissäni, että yhdessä tekeminen ja soittaminen rakentaa luottamusta ja tuo hyvää ja innostunutta tunnelmaa tunneille, mutta eniten oppilaat haluaisivat silti oppia solistista pianonsoittoa. Kuulokkeissa soittaminen ja opettajan kiertely vuorotellen kaikkien luona on joskus tarpeen, esimerkiksi silloin, kun oppilaat tarvitsevat vain lisää toistoja soittoonsa, mutta rutinoituneena työtapana äärimmäisen tehoton ja tylsä. Tämän lukuvuoden aikana olen miettinyt ja testaillut tapoja yhdistää näitä edellisiä malleja. Eli työskennellään ryhmänä, mutta soitetaan soolopianoa. Tavoitteenani on, että ryhmäprosessissa saadaan irti yhteistoiminnallisen oppimisen hyötyjä, mutta varsinainen soitonopiskelu kohdistuisi yksilölliseen työskentelyyn. Seuraavassa luvussa kerron kokeiluistani.

5 Käytännön kokeilu

Halusin miettiä ryhmäsoittotunnin konseptia uudella tavalla, ja hyödyntää osaamistani varhaisiän musiikinopettajana myös tässä yhteydessä. Lukemani kirjat, artikkelit, tutkimukset ja oppaat ovat toimineet teoreettisena viitekehyksenä ja inspiraationa työtapojen kehittelyille ja kokeiluille. Työtapaopas kokonaisuudessaan on liitteenä työssäni.

5.1 Materiaali

Materiaali –sana tarkoittaa tekstissäni kokonaisuutta, jossa on mukana kokoamani ohjelmistokokoelma sekä kyseiseen ohjelmistoon liittyvä työtapaopas – Työtapaideoita pianoryhmälle. *Materiaalin tarkoitus on luoda monipuolinen, opetussuunnitelmaa tukeva kokonaisuus rytmimusiikista yhteisten opintojen vaiheeseen, ryhmäopetuskäyttöön pianistille luontaisesta näkökulmasta.* Ideana on osallistaa ryhmää kokonaisvaltaisesti oppimisprosessin eri vaiheissa, mutta soiva lopputulos olisi jokaisella solistinen, tai joissain kappaleissa myös rytmimusiikkiin ja pianonsoittoon vahvasti liittyvää vapaata säestystä. Kokoamani opetusmateriaalin kappaleet koostuvat toimiviksi havaitsemistani, monipuolisesti rytmimusiikkia edustavista klassikoista ja uudemmissa sävelmistä. Valintoihin vaikutti luonnollisesti myös opetussuunnitelmamme musiikilliset tavoitteet ja

sisällöt, joiden oppimiseen nämä kappalevalinnat tähtäävät. Kaikki kokoelmaan valikoidut kappaleet olen jollain tapaa ja jossain vaiheessa opetusuraani joidenkin oppilaiden kanssa soittanut. Kaikkia niistä en ole pystynyt tänä lukuvuonna ryhmien kanssa kokeilemaan, sillä ohjelmistokokoelma on melko laaja. Olen suunnitellut, että voin itse käyttää materiaalia Taukon yhteisten opintojen vaiheen perusmateriaalina, ja sen ympärille ottaa sitten ryhmän toiveiden mukaista tai muuten kulloinkin ajankohtaista ohjelmistoa.

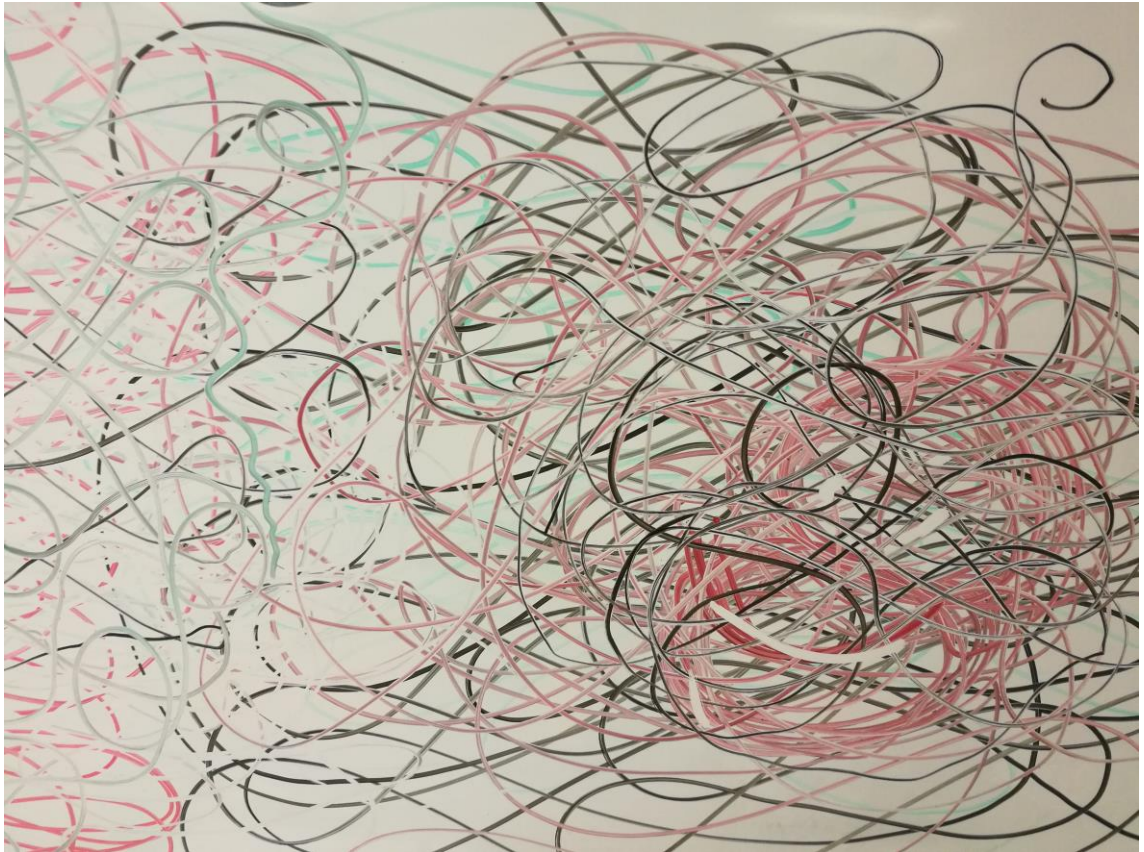
Olen sovittanut ohjelmistokokoelman kappaleet ja kirjoittanut niistä sellaiset nuotit, jotka mielestäni tukisivat parhaiten kunkin kappaleen musiikillisten tavoitteiden oppimista. Nuotit ovat yksinkertaistettuja, selkeitä ja helposti luettavia. Sävellajit ja muut musiikilliset ilmiöt ovat tasoon sopivia. Tekijänoikeussyistä en kuitenkaan julkaise nuotteja tämän opinnäytetyöni yhteydessä, mutta työtapaopas on liitteenä lopussa.

5.2 Työtapaideoita pianoryhmälle – käytännön kokeiluja oppaasta

Seuraavaksi avaan käytännön kokeilujani materiaalin käytöstä ryhmissäni tämän lukuvuoden aikana. Materiaalin jokaisesta kappaleesta saa luotua useamman oppitunnin mittaisia kokonaisuuksia, eri näkökulmia ja musiikillisia elementtejä painottaen. Tuntien lopuksi keräsin osallistujilta pienen ”fiilishaastattelun”, jossa viidestä vaihtoehtoisesta hymiöstä valittiin omia tuntemuksia parhaiten kuvaava. Jokaisen eri harjoitteen osalta vastattiin kahteen eri väittämään, a) oliko harjoitus kiva tehdä ja b) auttoiko se oppimaan. Seuraavissa luvuissa avaan niitä harjoituksia, joita olen tämän lukuvuoden aikana ehtinyt ryhmissäni kokeilla, ja tehtyjen fiilishaastattelujen tulokset ovat näkyvillä loppuosassa. Kokeilut materiaalista olen valikoinut kunkin ryhmän taitotasoon ja kiinnostuksenkohteisiin sopiviksi, ja seuraavassa raportoinnissani ne ovat summittaisessa järjestyksessä.

Hallelujah. Kahden noin 10 vuotiaan, opetussuunnitelman harjaantumisvaiheessa olevan oppilaan kanssa alettiin soittaa Leonard Cohenin ”Hallelujah” kappaletta. Kappaleen tavoitteena on oppia kolmisointujen muodostamista reaalisointumerkeistä, ja harjoitella murtosointusäestystä. Lisäksi tavoitteena oli myös uuden tahtilajin hahmottaminen. Aloitimme tekemisen kuuntelemisella ja piirustustehtävällä, jonka tarkoitus oli auttaa hahmottamaan 6/8 –tahtilajia (tehtävä 1). Kaikki seisoivat saman taulun edessä tussit käsissään, ja tehtävänä oli antaa kynän keinahdella musiikin mukana, pyörähtää

aina tahdin alussa ja puolivälissä. Tehtävä oli oppilaiden mielestä selkeä ja oikein hauska toteuttaa, ja auttoi selvästi hahmottamaan tahtilajin keinuvaa poljentoa.

Kuva 1: Hallelujah – piirustustehtävä (tehtävä 1).

Seuraavaksi siirryttiin harmoniatehtävään ja reaalisointumerkkeihin. Nämä oppilaat olivat muutamassa aiemmassa kappaleessa soittaneet reaalisointumerkeistä kahtakolmea sointua. Duuri- ja mollikolmisointujen muodostaminen oli siis jo jokseenkin tuttua, mutta kaipasi lisäharjoitusta. Harmoniatehtävä (tehtävä 2), jossa sävelnimilapuilla rakennettiin kolmisointuja, oli todella toimiva. Olin askarrellut paperiset sävelnimilaput, siis paperin palaset, joissa lukee jokaisen sävelen nimi. Oppilaiden tehtävä oli muodostaa niistä jokainen kolmisointu kappaleen alusta loppuun käyttäen pianoa apuna. Kirjoitin kappaleen soinnut ja rakenteen taululle, ja oppilaat saivat itse miettiä, kuinka käytännössä haasteen toteuttaisivat. He päätyivät ratkaisuun, jossa toinen heistä oli puolet kappaleesta pianon ääressä, ja etsisi oikeat soinnut ja huutelisi sävelet, ja toinen silloin järjestelisi lappuja. Puolivälin jälkeen osat vaihtuivat. Otin aikaa tästä harjoituksesta, ja se sai selvästi oppilaat toimimaan äärimmäisen tehokkaasti. Koska kappaleessa on samoja sointuja useaan kertaan, alkoivat ne loppupuolella löytyä jo todella helposti.

Oppilaat tekivät tehtävät innokkaina ja osasivat hyödyntää oppimaansa heti pianon ääneen siirryttäessä.

Kehittelin myös aika-arvokaavakkeen (tehtävä 3) avuksi hahmottamaan melodiarytmiä tässä tahtilajissa. Se auttaa visuaalisesti selkiyttämään aika-arvojen mittaa iskujen muuttuessa 1/8-osiksi. Kokonaisuudessaan Hallelujah –projekti oli erittäin onnistunut. Oppilaat tykkäsivät tekemisestä ja osasivat soveltaa oppimaansa soittoonsa. Tämän kappaleen jälkeen edettiin luontevasti Tonttu –joululauluun (Lyyli Wartiovaara-Kallioniemi), jossa pystyttiin hyödyntämään mm. aika-arvokaavaketta uudestaan.

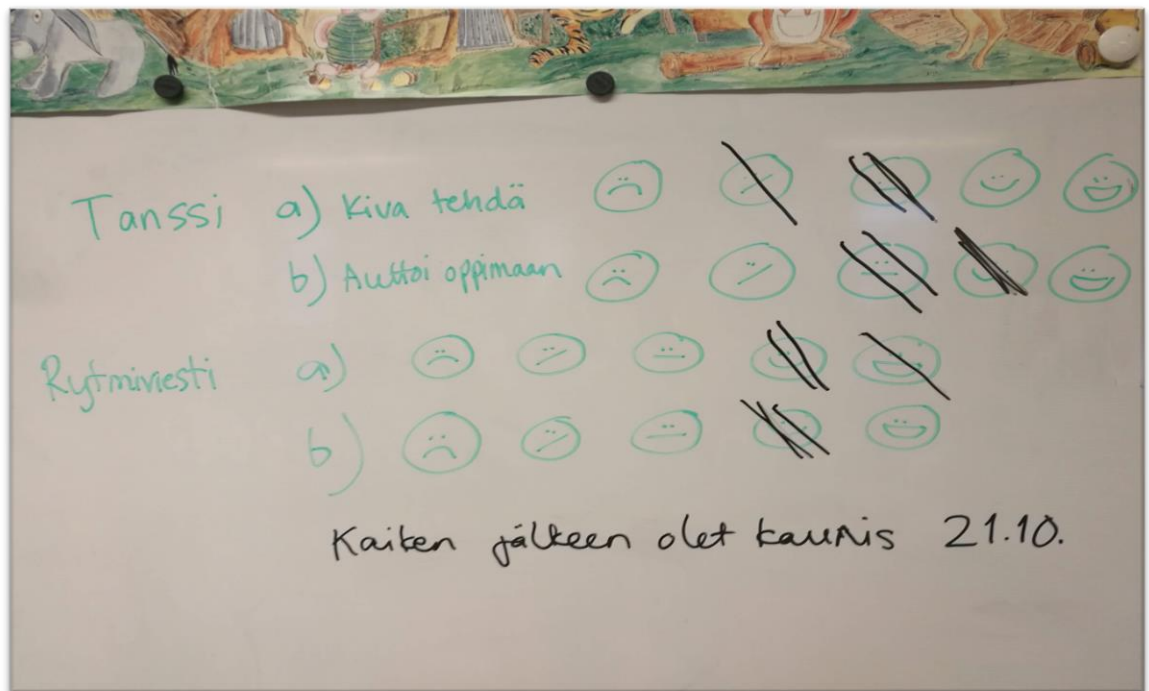
Can can. Yhden aloittelevan, opetussuunnitelman tutustumisvaiheessa olevan ryhmän, 9-10 -vuotiaiden kanssa otimme soitettavaksi Offenbachin Can can –kappaleesta pienen osan. Kappaleen tavoitteena on perusaika-arvojen hahmottaminen, nuotinluku diskanttiavaimella c1-c2, sekä sävellajin I - ja V –asteen soinnut. Aloitimme tekemisen musiikkipatsailla (tehtävä 4). Kappaleen soidessa taustalla jokaisen ryhmäläisen piti vuorollaan muotoilla muusta ryhmästä patsas tai still-kuva, joka hänen mielestään sopisi kyseiseen musiikkiin. Tehtävä oli hauska, mutta kaikki eivät kokeneet siitä olleen mitään apua soittamiseen. Tehtävän luonne onkin enemmän kappaleen soittamiseen orientointi – kuuntelu ja tutustuminen.

Seuraavaksi tehtävänä oli sointuvaihdoskuuntelu (tehtävä 5). Oppilaat istuivat selin opettajaan ja tehtävä oli kuunnella ja huutaa ”Hep!” kun sointu vaihtuu. Tämän harjoituksen oppilaat kokivat kivaksi ja myös kokivat oppivansa siitä jotakin. Toisella kerralla saman ryhmän kanssa tehtiin rytmipyramidiharjoitus (tehtävä 6), jonka idea on, että jokaiselle aika-arvolle on omanlainen kehorytmi. Lämmittelimme käymällä läpi pyramidia pisimmästä aika-arvosta lyhyimpään, rakentaen niitä kroppaan alhaalta ylöspäin. Kehittelimme yhdessä muutamia erilaisia rytmejä ja lopulta siirryttiin itse kappaleeseen. Tehtävä siis oli soittaa tietyt aika-arvot tiettyyn osaan kehoa, ja nyt harjoiteltiin nuotista rytmien lukemista tällä tavalla. Minä soitin taustalla kappaletta pianolla, joka kierroksella hieman tempoa nopeuttaen, jolloin oppilaitten keskittyminen pysyi yllä. Tämän harjoituksen he kokivat todella mielekkääksi ja yksi oppilas tokaisikin sen jälkeen, että ”Tehäisiinpä useammin tämmöistä, tää auttoi tosi paljon!”.

Kaiken jälkeen olet kaunis. Työstimme kolmen noin 12-vuotiaan harjaantumisvaiheessa olevan oppilaan ryhmässä Olavi Uusivirran valssia ”Kaiken jälkeen olet kaunis”. Kappaleen tavoite on valssikompin oppiminen, siihen liittyvä vaihtobassokulku sekä

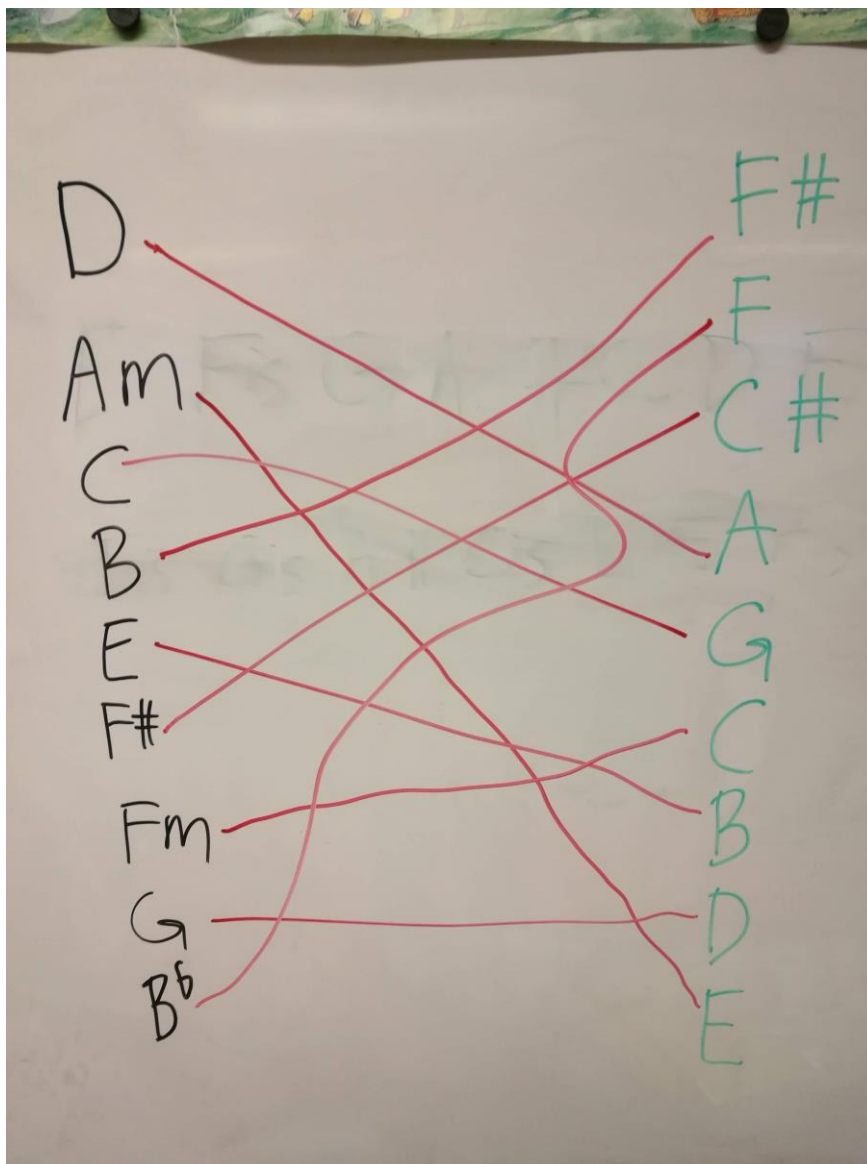
sointukäännökset. Kappaleen C-osan melodian olin jättänyt nuottiin tyhjäksi, sillä sen suunnittelin opettelevamme yhdessä kuulonvaraisesti. Tämä kappale jaettiin säestys- ja melodiaosioihin, kuitenkin siten, että jokainen osasi kaikki eri osat ja pystyi soittamaan kappaletta myös solistisesti. Halusin tästä ryhmälle esityskappaleen joulukonserttiin, joten siksi jaoin soitto-osioita. Aloitimme tanssiharjoituksella (tehtävä 7), jossa kappaleen soidessa tanssimme vapaasti tilassa valssin askelin. Harjoituksen tarkoituksena oli orientoitua tulevaan ja tutustua kappaleeseen, sekä valssin poljentoon. Tähän harjoitteeseen oppilaat kaipasivat lisää ohjattua tekemistä, harjoitus oli heidän mielestään hieman tylsä. Lisäisin siis tämän kokeilun jälkeen harjoitukseen kappaleen rakennetta ilmentävää liikettä, jolloin eri rakenneosien tunnistaminen ja niihin reagoiminen olisivat myös läsnä harjoituksessa.

Rytmiviestissä (tehtävä 8) seistiin piirissä vasen käsi omalla vasemmalla reidellä ja oikea käsi oikeanpuoleisen vierustoverin olkapäällä. 1. isku oli taputus omaan reiteen, 2. ja 3. iskut kaverin olkapäälle. Jokainen oli vastuussa yhdestä iskusta kerrallaan ja piirissä edettiin vuorotellen. Tässä olennaista on, että piirissä on ei-kolmella-jaollinen määrä ihmisiä, muuten viesti on liian helppo. Rytmiviesti onnistui hyvin ja oli hauskaa yhdessä tekemistä ryhmän kesken. Siihen oppilaat keksivät itse variaatioita ja uusia sääntöjä.

Kuva 2: Kaiken jälkeen olet kaunis – ensimmäisen kerran fiilishaastattelu.

Toisella tunnilla jatkettiin kappaleen työstämistä, nyt keskiössä harmonia-asiat. Harmoniaosuudessa harjoiteltiin kvinttien löytämistä vaihtobassokulun soittamista varten. Ensimmäinen tehtävä oli pohjasävelen ja kvintin yhdistämistä (tehtävä 9). Olin kirjoittanut taululle yhteen riviin kolmisointuja ja toiseen riviin niiden vaihtobassosäveliä sekalaisessa järjestyksessä, ja oppilaiden tehtävä oli yhdistää toisiinsa kuuluvat sävelet. Toinen vaihtobassotehtävä oli kuuntelutehtävä (tehtävä 10). Oppilaiden tehtävä oli kuunnella, soitinko oikean vaihtobassosävelen eri pohjasävelille. Tätä ohjeistaessa oppilaat hätäilivät, että eivät he tiedä miltä sen pitäisi kuulostaa, mutta olikin sitten aivan selkeää ja helppoa, kun sitä alettiin tehdä. Sävelten yhdistämistehtävä sekä kuuntelu olivat molemmat onnistuneita harjoituksia.

Kuva 3: Tehtävä 9 – Vaihtobassotehtävä.

He's pirate. Neljän noin 9-vuotiaan tutustumisvaiheessa olevan soittajan kanssa alettiin soittaa Hans Zimmerin He's a pirate – kappaletta. Kappale oli kaikille tuttu ja he halusivat innokkaasti päästä soittamaan. Tavoite kappaleessa oli melodian soittaminen jaettuna molemmille käsille, ja sen kautta sekä G-, että F-avaimen lukeminen. Aloitimme työskentelyn merirosvoteemaan sopivalla miekkasyke – harjoituksella (tehtävä 10), jossa lapset saivat rumpukapulat tai malletit käsiinsä, ja tehtävä oli pareittain iskeä miekat yhteen tahdin ensimmäisellä iskulla opettajan soittaessa kappaletta taustalla. Tätä piti hieman harjoitella, että osuttiin tarkasti samaan aikaan, mutta kyllä se onnistui muutaman harjoituskierroksen jälkeen. Tämän jälkeen harjoiteltiin miekkatanssi (tehtävä 11), jossa tarvitaan koko ryhmän yhteistyötä ja keskittymistä, jotta kokonaisuuden

saa toimimaan (tanssin tarkempi koreografia liiteosiossa, ks. He's a pirate). Ryhmäläiset innostuivat tanssista valtavasti ja halusivatkin tanssia sitä myös seuraavilla kerroilla. Sykeharjoitusten merkitystä ei mielestäni voi liikaa korostaa, ja tällaisten pienten kuuntelua ja yhteistyötä korostavien harjoitusten jälkeen pianoa soittaessakin syke löytyy usein vaivattomasti.

Satu meni saunaan. Neljän 7-8 –vuotiaan tutustumisvaiheessa olevan aloittelijan kanssa soitettiin perinteinen lastenlaulu Satu meni saunaan. Sen tavoite on hahmottaa korkea-matala –käsiteparia, sekä harjoittaa hienomotoriikkaa totuttelemalla kaikkien viiden sormen käyttöön. Tämän ryhmän kanssa en käyttänyt tekemääni nuottia ollenkaan, sillä heidän kanssa emme ole vielä aloittaneet nuotinluvun opettelua.

Toteutimme heidän kanssaan kuuntelutehtävän suuren kankaan avulla (tehtävä 12). Oppilaat seisoivat kankaan ympärillä ja pitivät kiinni sen reunoista. Heidän tehtävänä oli yhdessä liikutella kangasta korkea-matala-suuntaisesti soittoani kuunnellen. Käytin kuuntelutehtävässä vain viittä vierekkäistä säveltä, samoja, joita kappaleessakin käytetään. Vuorottelin kappaletta ja improvisoituja välisoittoja, ja lapset reagoivat kuulemaansa koko ajan kangasta liikutellen. Harjoitus toimi mielestäni hyvin, ja lasten oli suhteellisen helppo hahmottaa sävelten liikkeitä. Harjoituksen jälkeen pianolle siirtyminen ja oikeiden sävelten löytyminen sujui kuin itsestään.

The Show. Kolmen noin 13-vuotiaan harjaantumisvaiheessa pitkällä olevan oppilaan kanssa aloimme käsitellä kolmimuunteisuutta ja soittamaan Lenkan The Show – kappaletta. Orientoiva tehtävä (tehtävä 13) aiheeseen ja kappaleeseen oli kuuntelutehtävä, jossa minä soitin pianolla kappaletta rytmisesti eri tavoin fraseeraten ja oppilaiden tehtävä oli piirtää taululle kutakin rytmiä kuvaavaa liikettä/viivaa/kuviota. Osalle tämä tuntui hieman turhalta tehtävältä, ja totesin, että minun olisi pitänyt ohjeistaa ja selittää tehtävän tarkoitusta mahdollisesti hieman paremmin.

Seuraavaksi soitimme erilaisilla rytmisoittimilla opettajan johdolla vuorotellen suoraa ja kolmimuunteista komppia (tehtävä 14). Oppilaiden tehtävä oli seurata ja mukautua soittoon fraseerauksen muuttuessa. Tämän harjoituksen he kokivat mielekkääksi ja vähitellen alkoivat hahmottaa, mistä kolmimuunteisuudessa oikein on kyse. Ajattelin, että kappale ei varmaankaan ole kenellekään tuttu. Selvisi kuitenkin, että kappale on tällä hetkellä TikTok-sovelluksen kautta tunnettu, joten kaikki tiesivätkin sen. Yksi ryhmäläi-

sistä osasi kappaleeseen liittyvän tanssin, ja hän lupasi opettaa sen meille muille seuraavalla kerralla.

Viimeisenä harjoituksena tehtiin vielä nuotinlukuun keskittyvä taputuskuoro, jossa oli tarkoitus primavistata nuotista melodiarytmiä taputtaen kappaleen soidessa taustalla (tehtävä 15). Harjoitus oli oppilaiden mielestä mukava, mutta itse koin sen ehkä turhan vaikeaksi ja sekavaksi. Hyvää siinä oli se, että kappaleen rakenne tuli käytyä läpi ja kappaleen kuuntelu kokonaisuudessaan on tietysti aina hyvä asia. Jos kappale ei olisi ollut oppilaille ennalta tuttu, harjoitus tuskin olisi onnistunut ollenkaan. Jatkossa pilkkosin tätä pienempiin osiin, joita harjoiteltaisiin rauhallisemmin ja ainakin muutaman kerran toistaen. Kun sitten vihdoinkin päästiin pianoille, melodiarytmit löytyivät erinomaisen hyvin.

Taulukko 1. "Fiilishaastattelujen" tulokset. A) vastaa väitteeseen "Kiva tehdä" ja B) "Auttoi oppimaan". Numerot laatikoissa kertovat kuinka moni osallistujista on valinnut yllä olevan hymiön vastaamaan kokemuksiin.

Hallelujah		😊	🙂	😐	😓	😞
Tehtävä 1	A)	0	0	0	0	2
	B)	0	0	0	0	2
Tehtävä 2	A)	0	0	0	0	2
	B)	0	0	0	0	2
Tehtävä 3	A)	0	0	0	0	2
	B)	0	0	0	0	2

Can can		😊	🙂	😐	😓	😞
Tehtävä 4	A)	0	0	0	0	2
	B)	0	1	0	1	0
Tehtävä 5	A)	0	0	0	0	2
	B)	0	0	0	0	2
Tehtävä 6	A)	0	0	0	1	2
	B)	0	1	0	1	1

Kaiken jälkeen olet kaunis		😊	🙂	😐	😓	😞
Tehtävä 7	A)	0	1	2	0	0
	B)	0	0	2	1	0
Tehtävä 8	A)	0	0	0	2	1
	B)	0	0	0	3	0
Tehtävä 9	A)	0	0	0	0	3
	B)	0	0	0	2	1
Tehtävä 10	A)	0	0	0	1	2
	B)	0	0	1	2	0

He's a pirate		😊	🙂	😐	😓	😞
Tehtävä 10	A)	0	0	0	1	3
	B)	0	0	3	1	0
Tehtävä 11	A)	0	0	0	2	2
	B)	0	0	1	3	0

Satu meni saunaan		😊	🙂	😐	😓	😞
Tehtävä 12	A)	0	1	1	2	0
	B)	0	0	0	2	2

The Show		😊	🙂	😐	😓	😞
Tehtävä 13	A)	0	0	0	0	3
	B)	0	0	1	1	1
Tehtävä 14	A)	0	0	0	0	3
	B)	0	0	0	0	3
Tehtävä 15	A)	0	0	0	0	3
	B)	0	0	0	2	1

6 Pohdinta

Tämän työn tekeminen on herättänyt minut pohtimaan instrumentin ryhmäopetusta toimintatapana aivan uudella tavalla. Se ei ole vielä millään tavalla vakiintunut ja selkeää ilmiö opetuskentällä, vaan jokainen toteuttaa sitä omalla tavallaan, ehkä hieman epätoisena siitä, mitä pitäisi tehdä. On myös hyvin eri asia, käykö oppilas ryhmätuntien

lisäksi yksilötunneilla vai ei. Jos ryhmätuntien lisänä on yksilötunteja, sitten luonnollisesti ryhmätunnilla keskitytään yhteissoittoon. Omassa tilanteessani, jossa pianoryhmäläiseni käyvät pelkästään omilla pianon ryhmätunneillaan, olen joutunut muokkaamaan ryhmäopetuskonseptia uuteen, itselleni ja ryhmäläisilleni sopivaan ja kehittyvään muotoon.

Seuraavaksi avaan vielä tutkimuskysymykseni ja vastaan niihin keräämäni tietoperustan ja aineiston pohjalta.

Kuinka toimia ryhmänä oppimisprosessissa muuttamatta pianon luonnetta instrumenttina?

Ryhmänä toimiminen tarkoittaa yhdessä toimimista ja vuorovaikutusta vaativaa tekemistä. Tunneilla tapahtuva harjoittelu on hyvä toteuttaa niin, että siihen osallistetaan jokainen jollain tavalla, joko soittajana yhtäaikaaisesti tai vuorotellen, tai kuuntelijan, ohjaajan tai palautteen antajan roolissa. Vältetään käyttämästä kuulokkeet päässä soittamista rutinoituneena työtapana. Sen sijaan harjoitellaan yhdessä ja toisia kuunnellen esimerkiksi jakaen soitettavia osuuksia (esim. vasen ja oikea käsi) eri soittajille, jakaen eri rakenneosat eri soittajien vastuulle tai vuorotellen esimerkiksi niin, että edellinen soittaja päättää kenelle vuoro siirtyy ja antaa vuoron seuraavalle. Muun muassa näissä tavoissa on läsnä yhdessä tekeminen, yhdessä soittaminen ja vuorovaikutteisuus, ja silti jokainen soittaja oppii kappaleen myös solistisena kokonaisuutena.

Yhteisen harjoittelun lisäksi ryhmää voi aktivoida yhdessä toimimiseen erilaisten kappaleita tai sen elementtejä käsittelevien harjoitusten avulla. Yksi tärkeimmistä elementeistä musiikissa on syke, ja esimerkiksi sen harjoittelussa voi hyödyntää ryhmää luke-mattomilla eri tavoilla. Harjoitusten kehittäminen vaatii pientä kekseliäisyyttä ja kokeilunhalua opettajalta. Oppilailta tulee usein harjoituksiin liittyviä mainioita kehittäviäideoita, ja muutenkin oppilaita voi rohkaista auttamaan harjoitusten ideoimisessa. Harjoituksen lopputulos voi olla jotain aivan muuta, kuin opettaja alun perin oli suunnitellut, eikä sitä kannata pelätä. On vain pystyttävä sopeutumaan tilanteisiin ja muokkaamaan suunnitelmiaan spontaanisti. Vaikka jokin harjoitus vaikuttaisi ajatuksissa erinomaiselta, ei se välttämättä syystä tai toisesta käytännössä toimi. Näissäkään ei voi aina onnistua, mutta sen sijaan, että pysyttelisi aina turvallisilla vesillä, kannattaa korostaa oppilaille, että nyt kokeillaan tällaista harjoitusta ja katsotaan mihin se johtaa.

Käytännön kokeiluja tehdessäni huomasin, että tunneilla jo pitkään käyneille pianon äärestä poistumista vaativien tehtävien tekeminen oli aluksi hieman hämmentävää ja ehkä myös epämiellyttävää. Heille oli syntynyt jo tietynlainen mielikuva toimintakulttuurista ryhmässä, ja esimerkiksi piirtämistehtävät eivät tuohon mielikuvaan sopineet. Sen sijaan vasta soittamisen aloittaneilla ryhmäläisillä näitä mielikuvia ei ollut vielä niin vahvasti syntynyt ja mahdollisesti sen takia ottivat helpommin vastaan erikoisiakin tehtäviä. Huomasin myös, että olen selvästi itse toiminut aikaisemmin hyvin eri tavalla eri ryhmien kanssa. Toisten kanssa on itsellekin tuntunut luontevammalta keskittyä lähinnä soittamiseen ja toisten kanssa taas leikkiliset elementit ovat tuntuneet luontevilta. Uskon, että tähän on vaikuttanut muun muassa oppilaiden ikä, ryhmän ilmapiiri ja oppilaiden oma-aloitteisuus ja ideointi.

Miten hyödyntää kokonaisvaltaisia työtapoja instrumenttitunnilla?

Pyrin ajattelemaan pianotuntien suunnittelua nykyisin samaan tapaan, kun ajattelen muskarituntien suunnittelua. Mietin, millaisia teemoja, elementtejä ja ilmiöitä käsitellään ja miten eri tavoin niitä voisi kokea. Kokonaisvaltaisia työtapoja käyttämällä oppilaille saattaa avautua aivan uudenlaisia kokemuksia musiikista ja ymmärrys moneen asiaan voi syventyä. Muiden soittimien käyttö voi auttaa yksittäisten elementtien sisäistämisessä tai soveltamisessa, esimerkiksi rytmisten elementtien vahvistamisessa. Keholla soittaminen vahvistaa niin ikään esimerkiksi rytmistä hahmottamista ja myös kehittää koordinaatiokykyä. Laulaminen rohkaisee ilmaisuun ja pakottaa kuuntelemaan omaa tekemistä. Kuunteleminen herkistää sävyille, reagoinnille ja oman ajattelun ja mielikuvituksen kehittymiselle. Improvisointi rohkaisee heittäytymään, sen avulla voi tarkastella erilaisia musiikillisia ilmiöitä. Säveltämiseen voi suhtautua improvisoinnin tapaan erilaisten musiikillisten ilmiöiden tarkasteluna, mutta harkitumpana lopputuloksena. Itse mielen säveltämiseksi kaikenlaisen suunnitelmalliseen musiikillisen keksimisen. Sekä improvisointia, että säveltämistä voi yhdistää myös mihin tahansa muuhun kokonaisvaltaiseen työtapaan. Taideintegraatio auttaa tarkastelemaan musiikkia aivan toisesta näkökulmasta ja löytämään sen kautta siitä syvyyttä.

Kuten kaikki musiikkipedagogit varmasti tietävät, olennainen osa soittamisen oppimista on riittävä määrä toistoja. Kokonaisvaltaisia työtapoja käyttämällä toistoja tulee helposti ja innostavalla tavalla lisää. Sen sijaan, että soitettaisiin jokin kappaleen osa pianolla kaksikymmentä kertaa, soitetaankin sen rytmiä ensin kehoon, sitten rytmisoittimilla, jaetaan eri käsien rytmiset osuudet ja syke eri soittajille, soitetaan jokin osuus laatta-

soittimilla, lauletaan melodia tai bassolinja, piirretään melodiakulun liikkeitä taululle ja kuunnellaan kappale, niin pianon ääressä toistoja saatetaan tarvita huomattavasti vähemmän. Kokonaisvaltaisten työtapojen käyttö laittaa tekijänsä näkemään asian mahdollisesti toisesta näkökulmasta ja eriyttämään ilmiöitä ja elementtejä, kuten melodiaa ja rytmiä. Kokonaisvaltaiset työtavat tarjoavat mahdollisuuden keskittyä yksittäisiin ilmiöihin, ja myöhemmin liittämään ne osaksi osaamista omalla instrumentillaan.

Millainen ohjelmisto ja materiaali

A) toimii ryhmän solistisen osaamisen oppimiseen?

B) tukee nykyisen opetussuunnitelman tavoitteita ja sisältöä?

C) tukee lapsen sosiaalista kasvua?

Kokeilujeni perusteella totesin, että ohjelmistolla ei erityisen paljoa ole merkitystä siinä, miten ryhmä toimii ja miten solistisia taitoja voisi ryhmässä opetella. Olennaisinta on, että soitettavat kappaleet ovat oppilaiden tasoon nähden sopivia, ja niissä on selkeitä musiikillisia teemoja ja ilmiöitä, joita voi ryhmässä käydä läpi. Liian haastavat kappaleet vaatisivat liian paljon yksilöllistä aikaa jokaisen kanssa. Yksilöopetuksessa on joskus mahdollista soittaa varsinaista tasoa vaativampia kappaleita, jos oppilas on äärimmäisen motivoitunut. Ryhmäopetuksessa oppilailta vaaditaan tietynlaista itseohjautuvuutta, joten liika riippuvaisuus opettajasta ei siinä kontekstissa toimi. Ohjelmiston tulee olla sellaista, joka kiinnostaa ja motivoi oppilaita soittamaan, ja joissa on joku selkeä harjoiteltava ilmiö, kuten esimerkiksi sointukierto tai synkooppi. Sellaisiin kappaleisiin ja niiden ilmiöiden ympärille on helppo kehittää ryhmälle sopivia, kokonaisvaltaisia ja yhteistyötä vaativia harjoituksia. Kappaleiden olisi hyvä olla myös sillä lailla selkeitä, että tunnilla harjoitellessa soitto-osuuksia voisi jakaa oppilaitten kesken. Esimerkiksi kovin vapaasti tempoa käsittelevät kappaleet eivät todennäköisesti toimisi erityisen hyvin ryhmässä.

Nykyisen opetussuunnitelman tavoitteet ja sisällöt keskittyvät paljon musiikin ilon herättämiseen ja elinikäiseen musiikkiharrastukseen pyrkimiseen. Lisäksi siinä halutaan tukea lapsen kasvua ja kehitystä ja rohkaista omaan ideointiin ja luovuuteen. Tähän malliin ei sovi opettajan täysin ennalta määrätty ja suunnitellut materiaalit. Jokaisen oppilaan ja ryhmän tulee pystyä vaikuttamaan soitettavaan ohjelmistoon, ja siinä oh-

jelmistossa on oltava tilaa oman luovuuden esiin tuomiselle. Kappaleiden tulee luonnollisesti tarjota aina pientä haastetta soittajalle, jotta soittotaito kehittyisi ja pystyttäisiin etenemään opetussuunnitelman sisältövaatimuksien mukaan. Materiaalivalintojen lisäksi opettajan tulee tehdä myös sovituksellisia valintoja, joilla eri tavoitteisiin pyrkiminen voi mahdollistua. Sovituksellisilla ratkaisuilla voi tarjota kappaleeseen aivan uuden näkökulman. Esimerkiksi improvisointia ja sävellystä voi liittää osaksi kappaleita, miettien etukäteen, millaisia välineitä niiden toteuttamiseen tarvitaan ja miten niitä käsitellään. Opettajien tuskin tarvitsee laittaa koko ohjelmistoluetteloaan uusiksi tämän opetussuunnitelman myötä, mutta sitä tulee tarkastella ehkä hieman eri kantilta.

Edellytykset oppilaan elinikäisen musiikkiharrastuksen syntymiselle on melko pitkäjänteinen tavoite opettajalle. Musiikin tekemisen iloa ja innostusta jokainen opettaja varmasti ilmaisee omalla tavallaan, ja sen esiin tuomisen tulisi olla tärkeydessään itsessään selvyys. Nykymaailmassa musiikkiharrastukselta haetaan ja toivotaan varmasti hyvin toisenlaisia asioita, kuin esimerkiksi 50 vuotta sitten. Ennen tähdättiin erinomaisuuteen, nyt erinomaisuus on enemmänkin musiikin harrastamisen sivutuote. Musiikin parissa täytyy viihtyä, jotta sitä jaksaa tehdä ja harrastaa. Se ei tarkoita sitä, että opettajien tulisi olla lepsuja eikä vaatia oppilailta mitään, vaan tekemisen tulisi olla niin mielenkiintoista, motivoivaa, kivaa ja palkitsevaa, että oppilas haluaa harrastaa. Mielestäni tähän on mahdollista päästä hyvin pitkälti oppilaiden toiveiden kuuntelemisella, ryhmän toiminnan tukemiseen ja ryhmäytymiseen panostamisella sekä monipuolisella musiikin tekemisellä ja kokemisella.

Ryhmän kanssa toimiessa on tärkeää ryhmän me-hengen vaaliminen, yhteistyön merkityksen arvostaminen ja myös yksilön vahvuuksien esiin pääseminen. Lapsen sosiaalista kasvua tukee kullekin kehitysvaiheelle ja ryhmäprosessin vaiheelle sopivat yhteistyötä ja vuorovaikutusta vaativat harjoitukset ja leikki. Kuten jo aiemmin kirjoitin, soitetavassa materiaalissa on hyvä olla selkeitä elementtejä, joista voi kehitellä ryhmälle sopivia harjoituksia ja leikinomaisia tehtäviä. Ryhmän toimimisen ja yksilöiden täyden potentiaalin esiin pääsemisen edellytyksenä on sosiaalisesti turvallinen ja luotettava ympäristö. Omissa ryhmissäni materiaaliani kokeillessa huomasin, että jotkut harjoitukset saattoivat olla sosiaalisesta näkökulmasta liikaa joillekin oppilaille, ja he saattoivat kokea ne kiusallisina tai muuten hieman epämiellyttävinä. Nuo havainnot muistuttivat itselle siitä, miten matalan kynnyksen harjoituksista kannattaisi aina lähteä liikkeelle, ja jatkuvasti arvioida ryhmän ilmapiiriä. Harjoituksissa voi aina mennä nopeasti eteenpäin,

jos helpoimmat versiot käyvät tylsiksi, mutta taaksepäin on vaikea peruuttaa, jos tunnelma on jo muuttunut kiusaantuneeksi.

Kehittelemässäni pedagogisessa lähestymistavassa yhdistyy ryhmäopetuksen ja yhteisöllisen oppimisen hyödyt sekä oppilaiden toivomat solistiset pianistiset taidot. Monipuoliset työtavat tukevat kokonaisvaltaista musiikin oppimista ja kokemista, ja yhteistyötä vaativat harjoitukset vahvistavat lapsen sosiaalisia taitoja ja niiden kehitystä. Koen, että tämän opinnäytetyön tekeminen on kehittänyt minua valtavasti pedagogina, ja olen löytänyt itselleni ja oppilailleni toimivia ja tehokkaita työskentelytapoja pianonsoiton ryhmäopetukseen. Tämä opinnäytetyö on antanut valtavasti aineksia ja intoa jatkaa oman opetukseni kehittämistä jatkossakin.

Lähteet

Ahokas, Marja. 2009. Albert Bandura (1977): Social learning theory. Helsingin yliopisto. Avoin yliopisto. Luettu 21.2.2020.

<https://www.avoin.helsinki.fi/oppimateriaalit/sosiaalipsykologia/bandura.htm>

Cahn, William L. 2005. Creative music making. Routledge.

Coats, Silvia Curry. 2006. Thinking as you play: Teaching piano in individual and group lessons. Indiana University Press.

Eriksson, Päivi ja Koistinen, Katri. 2005. Monenlainen tapaustutkimus. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Faber music: Composers: Paul Harris bibliography. 2020. fabermusic.com. Luettu 20.2.2020. <https://www.fabermusic.com/composers/paul-harris/biography>

Frazee, Jane ja Kreuter, Kent. 1987. Discovering Orff: A curriculum for music teachers. New York: Schott music corporation.

Haapaniemi, Rauno ja Raina, Liisa. 2014. Rakenna oppiva ryhmä. Pedagogisen viihtymisen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Harris, Paul. 2006. Improve your teaching! An essential handbook for instrumental and singing teachers. London: Faber Music.

Harris, Paul. 2008. Improve your teaching! Teaching beginners. A new approach for instrumental and singing teachers. London: Faber Music.

Harris, Paul. 2014. Improve your teaching! The Practice Process. Revolutionise practice to maximise enjoyment, motivation and progress. London: Faber Music.

Hirvonen, Airi. 2003. Pikkupianisteista musiikin ammattilaisiksi. Solistisen koulutuksen musiikinopiskelijat identiteettinsä rakentajina. Oulu: Oulun yliopisto.

Hyry, Eeva Kaisa. 2007. Matti Raekallio soitonopetuksensa kertojana ja tulkitsijana. Oulu: Oulun yliopisto.

Jordan-Kilkki, Päivi, Kauppinen, Eija, ja Viitasalo-Korolainen, Eeva. 2013. Musiikkipedagogin käsikirja. Helsinki: Opetushallitus.

Kauppila, Reijo A. 2006. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Opetus 2000. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laine, Markus, Jarkko Bamberg ja Pekka Jokinen. 2007. Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus.

Last, Joan. 1972. The young pianist: A new approach for teachers and students. Oxford University Press.

Lehtinen, Erno, Jorma Kuusinen ja Marja Vauras. 2007. Kasvatuspsykologia. WSOY Oppimateriaalit Oy.

Lilja-Viherlampi, Liisa-Maria. 2007. Minunkin sisälläni soi. Musiikin ja sen parissa toimimisen terapeuttisia merkityksiä ja mahdollisuuksia musiikkikasvatuksessa. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 24. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Ojala, Juha ja Väkevä, Lauri. 2013. Säveltäjäksi kasvattaminen – pedagogisia näkökulmia musiikin luovaan tekijyyteen. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus. 2017. Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. OPH.fi. Julkaistu 20.9.2017. Luettu 17.2.2020.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/186919_taitteen_perusopetuksen_yleisen_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017-1_0.pdf

Pesonen, Mirka ja Pohjannoro, Ulla. 2008. Musiikkialan ammattilaisten ja harrastajien kouluttajat 2008. Selvitys musiikkioppilaitosten toimintaympäristöjen ja opettajien osaamisen tulevaisuudennäkymistä. Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve – Toive, osaraportti 1. Luettu 23.10.2019.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/186084/Musiikkioppilaitokset.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Porander, Katarina. 2012. Musiikkiin tarvitaan koko keho. Teoksessa Musiikkipedagogin käsikirja. Toimittajat Jordan-Kilki, Päivi, Kauppinen, Eija ja Viitasalo-Korolainen Eeva, 138-146. Helsinki: Opetushallitus.

Rikandi, Inga. 2012. Negotiating musical and pedagogical agency in a learning community: a case of redesigning a group piano vapaa säestys course in music teacher education. *Studia musica* 49. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

"Robert Schenck fick pedagogiskt pris." 2014. Göteborgs Universitet - Högskolan för scen och musik, julkaistu 17.6. Luettu 6.1.2020.
<https://hsm.gu.se/aktuellt/nyheter/Nyheter+Detalj/robert-schenck-fick-pedagogiskt-pris.cid1224277>

Ruokonen, Inkeri. 2016. Esi- ja alkuopetuksen musiikin didaktiikka. Helsinki: Finn Lectora.

Ruokonen, Inkeri. 2001. Äänimaisemia ja ilmaisun iloa musiikin kielellä. Teoksessa Taiteen ja leikin lumous. Toimittajat Karppinen, Seija, Puurula, Arja ja Ruokonen Inkeri, 120-143. Helsinki: Finn Lectora.

Räsänen, Marjo. (2010). Taide, taitaminen ja tietäminen – kokonaisvaltaisen opetuksen lähtökohtia1. *Origins*, 3.

Schenck, Robert, & Sigfridsson, Lisa. 2000. *Spelrum: en metodikbok för sång-och instrumentalpedagoger*. Ejebys.

Suominen, Anniina. 2019. Selvitys taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi. 10.6.2019. Opetus- ja kulttuuriministeriö. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/10b1cd04-ecb0-4591-8346-91f187747419/38fb1140-4923-4f59-9d10-9a00ed32d74a/RAPORTTI_20191129122952.pdf

Vikman, Kirsi. 2001. Kuvionuottimenetelmän ulottuvuudet pianonsoiton alkuopetuksessa: Toimintatutkimus eri kohderyhmillä.

Liisa Koskimies

TYÖTAPAIDEOITA PIANORYHMÄLLE

Ohjelmistoa ja työtapoja pianonsoiton ryhmäopetukseen – opettajan opas yleiseen oppimäärään

Sisällysluettelo

<u>Esipuhe</u>	3
<u>Tutustumisvaihe. Oppilas 6-10 vuotta</u>	4
<u>Satu meni saunaan – trad. (4/4) (C)</u>	5
<u>Hämä-hämähäkki - melodia + yksinkertainen säestys (4/4) (C)</u>	7
<u>He's a pirate – Klaus Badelt & Hans Zimmer (3/4) (Dm)</u>	8
<u>Can can – melodia + soinnut I & V (4/4) (C)</u>	9
<u>Lullaby – Johannes Brahms (3/4) (C)</u>	10
<u>Falling slowly – Glen Hansard (4/4) (C)</u>	11
<u>Hallelujah – Leonard Cohen (Jeff Buckley) (6/8) (C)</u>	12
<u>Harjaantumisvaihe. Oppilaan ikä 10-14v.</u>	13
<u>Little do you know – Alex & Sierra (4/4) (Am)</u>	14
<u>Under the sea (G) - synkooppi (4/4)</u>	15
<u>My heart will go on – James Horner & Will Jennings (4/4) (D)</u>	16
<u>Amazing grace – Trad. (3/4) (C)</u>	17
<u>Mad world – Gary Jules (orig. Roland Orzabal) (4/4) (Em)</u>	18
<u>Someone like you – Adele (4/4) (A)</u>	19
<u>Stand by me (D) - Ben E. King (4/4) (D)</u>	20
<u>Valas – Fröbelin palikat (4/4)</u>	21
<u>The show – Lenka (4/4) (C)</u>	22
<u>Kaiken jälkeen olet kaunis – Olavi Uusivirta (3/4) (Bm)</u>	23
<u>Ekstrat</u>	24

Esipuhe

Tässä oppaassa esittelen monipuolisia ja kokonaisvaltaisia työtapoja pianonsoiton ryhmäopetukseen. Opas on tarkoitettu opettajien käyttöön sellaisenaan sekä jokaisen oman ideoinnin tueksi. Käyttämäni ohjelmisto sopii yleisen oppimäärän yhteisten opintojen vaiheeseen rytmimusiikin puolelle. Tämä ohjelmisto voi toimia runkona yhteisten opintojen vaiheessa, ja sen oheen voi lisätä myös muuta soitettavaa. Kehittelemieni työtapojen tarkoituksena on tukea ryhmän toimintaa, lapsen sosiaalista kasvua ja kokonaisvaltaista oppimista. Soittamisen tavoitteet ovat kuitenkin lähinnä yksilöosaamisessa, eli solistisessa pianonsoitossa.

Kappaleet ovat suosittlemassani etenemisjärjestyksessä, mutta järjestystä voi toki muuttaa, tai käyttää vain joitakin kappaleita sieltä täältä. Kappaleiden otsikoissa on suluissa tahtilaji sekä omien sovitusteni sävellaji. Tavoitteissa olen kertonut tiivistetysti, minkä asioiden oppimiseen tai kehittämiseen kappaleen avulla pyritään.

Oppaassa on esillä Rytmimusiikkiopisto Taukon pianonsoiton yleisen oppimäärän yhteisten opintojen vaiheen opetussuunnitelma. Taukossa yhteisten opintojen vaihe on jaettu kahtia: noin kolme vuotta kestävään tutustumisvaiheeseen ja noin neljä vuotta kestävään harjaantumisvaiheeseen. Kappaleiden yhteydessä lukee aina, mitä opetussuunnitelmassa esiintyviä musiikillisia teemoja kappaleen avulla halutaan opetella ja vahvistaa.

Taukon opetussuunnitelmassa on omat osionsa lapsen sosiaalisen kehityksen ja ryhmäytymisen vaiheisiin. Niistä en ole erikseen maininnut kappaleiden ja harjoitusten yhteydessä, mutta ajatuksena on, että kaikki ryhmässä tehtävät harjoitukset tukisivat niin lapsen sosiaalisten-, sosiokognitiivisten taitojen kehitystä sekä ryhmäytymisen vaiheita.

Tämän oppaan tekeminen ja erilaisten harjoitusten kehittäminen on haastanut omaa opettajuuttani, rohkaissut kekseliäisyyttäni ja kokeilunhalua. Omien oppilaideni kanssa tekemäni tämän oppaan mukaiset harjoitukset ovat tuoneet uudenlaisia, rohkaisevia ja positiivisia kokemuksia tämän tyyppisestä opettamisesta, ja sen kautta antaneet uutta energiaa tuntien ja tekemisen suunnitteluun. Näiden kokeilujen toteuttamisen jälkeen uskallan heittäytyä rohkeammin monipuoliseen tekemiseen, etsiä ja kehitellä kokonaisvaltaisia lähestymistapoja yhdessä oppilaiden kanssa. Tämän oppaan myötä haluan kannustaa pianonsoiton ryhmäopettajia (ja kaikkia muitakin musiikkipedagogeja) rohkeasti välillä nousemaan soittimensa äärestä ja kokemaan ja tekemään musiikkia monin eri tavoin!

Liisa Koskimies

Tutustumisvaihe. Oppilas 6-10 vuotta.

Soittaminen ja laulaminen:

- Syke
- Kehorytmiikka
- Soittoasento
- Nuottiavaimet
- Kappaleissa tarvittavat nuotit, tauot ym.
- Imitointi
- Nuotit 2 oktaavia
- Tutustuminen kolmisointuihin ja reaalisointumerkintään
- Koskettimien nimet
- Etumerkit
- Rytmisoittimia yhteissoitossa

Esittäminen ja ilmaiseminen:

- Improvisointia mielikuvien ja vuoropuhelun kautta, kontrasti
- Yhteissoitto tunnilla
- Dynamiikka F/P, Cresc./Dim.
- Musiikki/satumaalaus
- Laulupiirtäminen/tarinasäveltäminen
- Tempo

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen:

- Notaatio instrumentin mukaan
- Aika-arvot kokonuotista 1/8-osanuottiin
- Dynamiikka
- Opetellaan hahmottamaan/soittamaan musiikkia kuulonvaraisesti

Sosiaaliset taidot:

- Tunteiden tukeminen/hyväksytyksi tuleminen tärkeää
- n. 7-vuotiaasta autonomia; omien tunteiden hallinta alkaa
- n.10-vuotiaasta: vuorovaikutus muiden kanssa tärkeää

Sosiokognitiiviset taidot:

- 1. Egosentrinen vaihe: lapsi ei ymmärrä vielä toisten tapaa tulkita asioita
- 2. Subjektiivisen roolin vaihe: lapsi ymmärtää, että ihmisillä on erilaisia tehtäviä ja näkemyksiä asioista

Ryhmäytymisen vaiheet:

- Orientaatiovaihe: Tutustuminen ryhmän opettajaan ja toisiin jäseniin, otetaan vaikutteita muilta, saadaan uusia näkökulmia
- Konfliktivaihe: Kilpaillaan tietoisesti ja tiedostamatta ryhmän johtajuudesta, opitaan miten täällä toimitaan, oppijat voivat turhautua odotuksiin.

Satu meni saunaan – trad. (4/4) (C)

TAVOITE: Harjoitella nuotinlukua c1-g1 ja c-g, perus aika-arvoja (1/4 ja 1/2), kaikkien sormien käyttöä sekä korkea-matala -käsiteparia.

OPS: **Soittaminen ja laulaminen:** syke, kehorytmiikka, koskettimien nimet

Esittäminen ja ilmaiseminen: Improvisointia mielikuvien ja vuoropuhelun kautta

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: aika-arvot konuotista 1/8-osanuottiin, opetellaan hahmottamaan/soittamaan musiikkia kuulonvaraisesti

RYTMI

- Rytmipyramidin mukaista kehorytmiikkaa (ks. s 24). Taputukset neljäsosanuoteilla, taputus reisiin puolinuoteilla, soitetaan melodyrytmiä. Voi lisätä mukaan myös sykkeessä kävelyn. Säkeistön jälkeen aina lyhyitä kaikurytmejä solo-tutti, jokainen saa vuorotellen olla solisti. (5-10 min)

MELODIA

- Hahmotetaan melodiakulkua suuren kankaan avulla: kaikki pitävät kankaan reunoilta kiinni, kuunnellaan tai lauletaan melodiaa ja liikutellaan kangasta sen mukaan ylöspäin, alaspäin tai pidetään paikoillaan. Lisätään välisoitoiksi (opettajan) improvisointia käytettävissä olevilla viidellä sävelellä. Oppilaiden tehtävä on kuunnella sävelten korkeuksia ja liikutella kangasta sen mukaan. (5-10 min)
- Kirjoitetaan yhdessä taululle yhdistelmiä sorminumeroista, rytmeistä ja sävelnimistä. (5-10 min)
- Soitetaan Satu meni saunaan unisonossa ja kädet toistensa peilikuvina. Siirretään myös alkamaan eri oktaavialoista ja eri säveliltä, kuitenkin käyttäen vain valkoisia koskettimia.

IMPROVISOINTI

- Improvisointia viidellä käytössä olevalla sävelellä: yksi kerrallaan soitetaan vierekkäisiä säveliä eri suuntiin, suuntaa saa vaihtaa, tai pysähtyä paikoilleen halutessaan. Muut ryhmäläiset kuuntelevat ja seuraavat melodiakulkua kangasta liikutellen. (5-10 min)
- Improvisointia: mitä Satulle käy saunan jälkeen? Yksi soittaa, muut koettavat arvata.

Hämä-hämähäkki – trad. (4/4) (C)

TAVOITE: Perus aika-arvot (1/8-, 1/4- ja 1/2- osanuotit), yksinkertainen säestys vasemmalle kädelle sekä nuotinlukua diskanttiavaimella c2 saakka.

OPS: Soittaminen ja laulaminen: syke, nuotit 2 oktaavia

Esittäminen ja ilmaiseminen: tempo

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: aika-arvot kokonuotista 1/8-osanuottiin, opetellaan hahmottamaan musiikkia kuulonvaraisesti

SYKE

- Lauletaan laulua ja kierrätetään isoa palloa/tyynyä piirissä laulun sykkeessä. Vaihetaan välillä suuntaa, tuplataan tai puolitetaan pallon nopeus ja pysähdytään. (5 min)
- Lauletaan laulua ja samalla askelletaan 4/4 –tahtilajia (vuorojaloin eteen-taakseviereen-viereen). Pysäytetään välillä ja tarkastellaan mille askeleelle (iskulle) mikäkin nuotti osuu. (5 min)

SÄESTYS

- Säestyksen rytmi: Otetaan jokaiselle oma tennispallo. Tehtävä on pompsauttaa pallo tahdin ykkösellä maahan ja kolmosella ilmaan kuvaten puolinuottia ja puolitaukoa vasemmalla kädellä soittaessa. Lauletaan laulua samalla. Koetetaan saada pallot osumaan tarkasti yhtä aikaa lattiaan. (5 min)

TEMPO

- Mikä ötökkä/eläin on nopein ja mikä hitain? Vaihdelkaa tempoa eri säkeistöissä.

SÄVELTÄMINEN

- Keksitään omia säkeistöjä eri hyönteisille tai muille eläimille. Lauletaan ja soitetaan yhdessä.
Eläin/verbi/paikka paperille. Esim. pienen pieni possu juoksi lammelle. Lauletaan ja soitetaan vaikka tällä yhdellä keksityllä lauseella koko kappale läpi.
- Hyönteiset menevät aivan sekaisin: vaihdetaan tahtien järjestystä ja kokeillaan erilaisia hassuja vaihtoehtoja.

He's a pirate – Klaus Badelt & Hans Zimmer (3/4) (Dm)

TAVOITE: Melodian soitto molemmilla käsillä. Neljäsosa- ja kahdeksasosanuottien hahmottaminen sekä 3/4 - tahtilaji.

OPS: Soittaminen ja laulaminen: syke, imitointi

Esittäminen ja ilmaiseminen: improvisointia vuoropuhelun kautta

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: aika-arvot kokonuotista 1/8-osanuottiin, opetellaan hahmottamaan musiikkia kuulonvaraisesti

RYTMI

- “Miekkailaan” pareittain esim. malleilla tai rumpukapuloilla. Opettaja soittaa kappaletta, ja oppilaat lyövät “miekkansa” yhteen aina tahdin ensimmäisellä (tai muulla sovitulla) iskulla. (5 min)
- Merirosvotanssi neljälle (tai useammalle) hengelle. Asettaudutaan niin, että on parit sekä vierekkäin että vastakkain. Jokaisella ryhmäläisellä on kaksi “miekkaa”. (10 min)
 - Lyödään kolme kertaa omat miekat yhteen (neljäsosia)
 - Lyödään kolme kertaa vastakkaisen parin kanssa miekat yhteen
 - Lyödään kolme kertaa vierekkäisen parin kanssa toinen miekka alhaalla yhteen
 - Pyörähdys (-> neljän tahdin kokonaisuus)
 - Toistetaan koko juttu vielä kaksi kertaa
 - Miekkailaan vastakkaisen parin kanssa niin, että miekat lyövät yhteen aina tahdin ykkösellä (kaksi iskua)
 - Vaihdetaan paikkoja joko vierekkäisen tai vastakkaisen parin kanssa ja aloitetaan alusta

MELODIA/RYTMI

- Lauletaan melodia tititoiden. (3-5 min)

IMPROVISOINTI

- Improvisoidaan yhden tahdin mittaisia rytmikuvioita d-sävelellä. Tehdään kaikuna, eli yksi keksii ja toiset toistaa saman, jokainen vuorollaan keksijänä. Oktaavialaa voi vaihdella. Voi käyttää alkusoittona ja välisoittoina kappaleessa. (5 -10 min)

Can can – Jacques Offenbach (4/4) (C)

TAVOITE: Perus aika-arvot melodiassa. I ja V sointuaste.

OPS: **Soittaminen ja laulaminen:** nuotit 2 oktaavia, kehorytmiikka, tutustuminen kolmisointuihin ja reaalisointumerkintään

Esittäminen ja ilmaiseminen: improvisointia mielikuvien kautta, tempo

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: opetellaan hahmottamaan musiikkia kuulonvaraisesti

TUNNELMA

- Still-kuva: Kuunnellaan kappaletta. Yksi ryhmäläisistä on ”elokuvaohjaaja”, soiva kappale on elokuvan taustamusiikkia ja ohjaajan tehtävä on miettiä, mitä kyseisessä kohtauksessa tapahtuisi. Ohjaaja asettelee muut ryhmäläiset haluamaansa asetelmaan (pysähtyneeseen kuvaan), joka edustaa hänen näkemystään elokuvakohtauksesta. Jokainen ryhmäläinen saa vuorollaan olla ohjaaja. Keskustellaan lopputuloksista ja erilaisista näkemyksistä. (10 min)
- Voidaan jalostaa dramatisoituun ja yhdessä suunniteltuun (tai improvisoituun) näytellyyn elokuvakohtaukseen, jossa kyseinen kappale soi taustalla. (10 -20 min)

HARMONIA

- Opettaja soittaa kappaletta. Oppilaitten tehtävä on huutaa ”hep!” aina, kun sointu vaihtuu. Huom. Oppilaat eivät saa nähdä opettajan soittoa. (3-5 min)
- Osa oppilaista soittaa I –asteen sointua, osa V –asteen. Lauletaan melodiaa. Opettaja toimii ”orkesterinohtajana” ja näyttää, kuka milloinkin soittaa oman sointunsa. Vaihetaan rooleja. Myös oppilas voi olla johtamassa. (5 min)

RYTMI

- Kehorytmiikkaa, rytmipyramidi (ks s. 24). Soitetaan kappaleen melodiarytmi. Voi toteuttaa seisten tai istuen. Oppilaat soittavat melodiarytmiä nuotista lukien, opettaja soittaa pianolla kappaletta. Jokaisella kierroksella nostetaan tempoa, jotta keskittymisen pysyy yllä. (10 min)

MELODIA

- Kun melodiakulku on hallussa, soitetaan ryhmän kanssa kaanonissa. Ensin soitetaan kahdessa osassa ja sitten halutessaan useammassa. Kaanon-vuorot voivat alkaa esimerkiksi kahden tahdin välein. Kokeillaan myös soittaa silmät kiinni yksitellen ja yhtä aikaa. (5 -15 min)

Lullaby – Johannes Brahms (3/4) (C)

TAVOITE: Melodia + aukikirjoitettu vasen käsi. Kohotahti, tutustuminen reaalisointumerkin-
tään.

OPS: **Soittaminen ja laulaminen:** Tutustuminen kolmisointuihin ja reaalisointumer-
kintään, rytmisoittimia yhteissoitossa

Esittäminen ja ilmaiseminen: improvisointi, dynamiikka, musiikkimaalaus

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: opetellaan hahmottamaan musiik-
kia kuulonvaraisesti

ORIENTOINTI

- Herkistytään kuuntelemaan: liiku niin kauan, kun kuulet triangelin äänen. (3 min)
- Kuunnellaan kappaletta. Pyydä oppilaita miettimään yksi sana, joka kuvaisi kappaleen tunnelmaa. (2 min)

IMPROVISOINTI

- Valitaan kehtolauluun sopivia rytmisoittimia ja improvisoidaan pehmeää, heleää ääni-
maisemaa. (5 min)
- Harjoitellaan soittamaan ja improvisoimaan obligatomaisia sävelkulkuja sointusävelillä
korkealta toisen soittaessa kappaletta. Voi käyttää vain yhtä soinnun säveltä tai use-
ampaa. Kaikki voivat improvisoida yhtä aikaa, tai sitten yksi kerrallaan muiden kuun-
nellessa. (5 -10 min)

SÄESTYS

- Vasemman käden pohjasävel-kvintti –kuvio soitetaan ksylofoneilla tai bassopaloilla
niin, että osalla ryhmästä vastuulla pohjasävelet ja osalla kvintit. Opettaja johtaa soit-
toa. (10 min)

DYNAMIIKKA

- Kokeillaan erilaisia äänenvoimakkuuksia, keskustellaan vaihtoehtoista: millainen sopisi
kehtolauluun? Harjoitellaan pehmeää ja hiljaista kosketusta.

MUSIIKKIMAALAU

- Maalataan vesiväreillä kappaleesta mieleen tulevaa maisemaa, konkreettista tai abst-
raktia. Keskustellaan mm. värien käytöstä ja siveltimen jäljestä, miten ne kunkin työssä
kuvaavat musiikkimaailmaa. (15 - 30 min)

Falling slowly – Glen Hansard (4/4) (C)

Tavoite: Melodia + soinnut (mollisointu). Sävelten liikkeiden hahmottamista ja sekvenssejä.

OPS: **Soittaminen ja laulaminen:** imitointi, tutustuminen kolmisointuihin ja reaalisointumerkintään

Esittäminen ja ilmaiseminen: dynamiikka *F/p*

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: opetellaan hahmottamaan musiikkia kuulonvaraisesti

SÄVELTÄMINEN

- Introon: sekvenssiharjoitus. Sovelletaan jonkun kappaleen osan melodiaa ja valitaan käytettävä sekvenssi. Sävelletään kappaleelle intro käyttämällä ja liikuttelemalla valittua sekvenssiä. (10 -15 min)

MELODIA

- Opettaja ohjaa oppilaita melodian soittoon kertomalla sävelten liikkeitä, esim. kaksi askelta ylös, yksi alas. Soitetaan esimerkiksi tahti kerrallaan. (5 min)
- Kuunnellaan sävelten hyppyjä ja askelia. Opettaja soittaa, oppilaat kuuntelevat miten ja mihin suuntaan sävelet etenevät. (5 min)

RAKENNE ja DYNAMIIKKA

- Matkantekoa A BRIDGE B -> piirretään taululle kartta lomakohteeseen. Oppilaat näyttävät/piirtävät karttaan, missä kohtaa matkaa ollaan menossa, kun opettaja soittaa osia sekalaisessa järjestyksessä. Tässä kohdin kappaleen täytyy jo olla tuttu oppilaille. Myös joku oppilaista voi soittaa ja muut piirtää reittiä kartalle. (5 - 10 min)
- Yhdistetään matkan tekoon dynamiikkaa. Piirtäjä kuuntelee äänenvoimakkuutta, ja piirtää sen mukaan joko suuria tai pieniä askelia karttaan. (5 min)

HARMONIA

- Sointukuuntelu: Kuunnellaan yhdessä duuri- ja mollisointuja. Valitaan niitä kuvaamaan eriväriset huivit. Jokaisella oppilaalla on yksi huivi, voi olla useampi duuri ja molli. Duurisoinnun kuullessaan duurihuivit nousevat ylös, ja mollisoinnuissa mollihuivit nousevat ylös. Opettaja soittaa sointuja, oppilaiden tehtävä on yhdessä miettiä, mitkä huiveista nousevat. (5-10 min)

Hallelujah – Leonard Cohen (Jeff Buckley) (6/8) (C)

TAVOITE: Kolmisointujen muodostaminen. 6/8- tahtilajiin tutustuminen. Kappaleen säestys murtosoinnuilla niin, että molemmat kädet soittavat soinnun vuorotellen alhaalta ylöspäin.

OPS: **Soittaminen ja laulaminen:** Syke, tutustuminen kolmisointuihin ja reaalisointumerkintään

Esittäminen ja ilmaiseminen: Yhteissoitto tunnilla

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: Opetellaan hahmottamaan/soittamaan musiikkia kuulonvaraisesti

HARMONIA

- Sointujen hahmottaminen: leikkaa paperinpalasia, joille kirjoitat kappaleessa tarvittavien sointujen sävelet. (Laput voi halutessaan laminoida, jotta ne kestäisivät pitempään käytössä). Ryhmässä toimitaan pareittain, tai isommalla porukalla. Ryhmän tehtävä on muodostaa sävellapuista kaikki kappaleen soinnut oikeassa järjestyksessä. Oetaan aikaa. Harjoituksen voi myös ottaa kilpailuna nopeimmasta ajasta. (10 min)

RYTMI

- Tahtilajin hahmottaminen: piirretään paperille/taululle yhtenäistä kiemuraista viivaa/kahdeksikkoo kuunnellen kappaleen poljentoa. Tehdään mutka aina tahdin alussa ja puolivälissä. Voidaan varioida nappaamalla vain tahdin ensimmäinen isku tai puoliväli. (7 min)
- Melodiarytmi: tee paperille 6/8- tahteja kuvastavia laatikoita, joissa yhden tahdin (suuren laatikon) sisällä näkyy kuusi pienempää sykettä kuvaavaa laatikkoa. Valitaan eri värit eri aika-arvoille ja väritetään kappaleen melodiarytmi laatikoihin. Rytmit suhteessa iskualoihin hahmotuvat selkeän visuaalisesti näin. Tämän voi antaa myös kotitehtäväksi. (10 min)

SÄVELTÄMINEN

- Keksi oma 4-8 tahdin sointukierto samaa murtosointukaavaa käyttäen. Sointukierron hahmotuttua toinen ryhmäläisistä keksii siihen melodian. Nauhoittakaa tai kirjoittakaa sävellykset ylös haluamallanne tavalla. (15 - 30 min)

Harjaantumisvaihe. Oppilaan ikä 10-14v.

Soittaminen ja laulaminen:

- Asteikkoja
- Helppoja sointukiertoja
- Synkooppi
- Kolmimuunteisuus
- Säestäminen: tasa- ja kolmijakoinen
- Kolmisointujen käännökset
- Soinnutus
- Tutustuminen transponointiin
- Korvakuulolta soittaminen

Esittäminen ja ilmaiseminen:

- Yhteissoitto tunnilla
- Säveltäminen: pieniä motiiveja
- Improvisointia esim. Asteikkopohjaisesti, kysymys ja vastaus
- Sävellytys

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen:

- Opetellaan kuuntelemaan omaa musisointia, kuulemaan se ryhmässä
- Kuunnellaan ja kannustetaan oppilasta kuuntelemaan erityylistä musiikkia
- Musiikin muotojen hahmottaminen

Sosiaaliset taidot:

- Sosiaalinen osallisuus ja rakenteiden merkitys korostuu. Viikoittain toistuva harrastus auttaa hallitsemaan arkea ja hahmottamaan itsensä osana kokonaisuutta.

Sosiokognitiiviset taidot:

- Itsereflektio vaihe: Lapsi pystyy eläytymään toisen rooleihin ja ymmärtää toisen ajatuksia ja näkemyksiä. Uusien roolien ottaminen mahdollistuu.

Ryhmäytymisen vaiheet:

- Solidaarisuusvaihe: Ryhmän toiminta organisoituu, yksilöstä yhteistoiminnallisuuteen, käytetään huumoria ja naurua, kuunnellaan ryhmän toisia jäseniä, luotetaan toisiin, syntyy me-henki.

Little do you know – Alex & Sierra (4/4) (Am)

TAVOITE: Melodia + soinnut. 16-osat ja pisteellinen neljäsosanuotti, sointukierto.

OPS: **Soittaminen ja laulaminen:** Helppoja sointukiertoja, synkooppi

Esittäminen ja ilmaiseminen: Yhteissoitto tunnilla

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: Musiikin muotojen hahmottaminen

RYTMI

- Kuudestoistaosanuotti: Harjoitellaan rytmipyramidin (ks s.24) mukainen kuudestoistaosanuottien soittotapa kehoon. Käydään pieniä osia kappaleen A-osan melodiarytmistä läpi kaikurytmein, opettajan mallista. Oppilaat saavat keksiä pareittain tai pienissä ryhmissä lyhyitä kehorytmejä, joissa tulee olla kuudestoistaosanuotteja mukana. (10 min)
- Pisteellinen neljäsosanuotti: Asetutaan piiriin. Soitetaan kahdeksasosanuotteja taputtaen vuorotellen reisiin yksi ihminen kerrallaan, jatkuvana virtana. Muutetaan aika-arvoja neljäsosiksi, jolloin toinen kahdeksasosaista soitetaan hiljaa nyrkillä reiteen. Kahdeksasosasyke on koko ajan siis olemassa. Muutetaan aika-arvoja vielä pisteellisiksi neljäsosiksi (iskun jälkeen silloin kaksi hiljaista kahdeksasosaa), tai niiden ja kahdeksasosien yhdistelmiksi. Kirjoitetaan soitettavia rytmejä myös näkyviin, jotta varmasti ymmärretään, mistä on kyse. (5 min)

HARMONIA

- Sointukierto: Jos ryhmässä on neljä oppilasta (tai kolme plus opettaja), päätetään jokaisella oma sointu: Am, F, C tai G. Heitellään isoa palloa sointukierron mukaisessa järjestyksessä ihmiseltä toiselle, muutetaan välillä oppilaiden järjestystä tai kokeillaan jopa niin, että liikutaan jatkuvasti. Jokaisen tulee sanoa oma sointunsa aina, kun ottaa pallon kiinni. Kappale soi taustalla äänitteenä tai opettajan soittamana. (10 min)

Under the sea – Alan Menken (4/4) (G)

TAVOITE: Melodia + soinnut. Synkooppi.

OPS: **Soittaminen ja laulaminen:** synkooppi, helppoja sointukiertoja

Esittäminen ja ilmaiseminen: yhteissoitto tunnilla

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: musiikin muotojen hahmottaminen

RYTMI

- Mukirytmit: Tarvitset vähintään viisi muovista/pahvista mukia, joista kaksi on keskenään samanlaisia ja loput kolme keskenään samanlaisia. Kaksi samanlaista mukia (esim. oranssit) on kahdeksasosanuotteja, ja loput (esim. siniset) neljäsosanuotteja. Järjestä mukit riviin yhdeksi 4/4 -tahdiksi, osoita sormella sitä mukia, missä ollaan menossa ja loopatkaa tahtia ti-titoiden/taputtaen/rytmisoittimin. Vaihda järjestystä. Poista mukeja, jolloin tyhjään tilaan jää tauko. Etene rauhassa, äläkä vaihda aika-arvojen paikkoja kesken loopin. Oppilaat voivat tulla vuorollaan liikuttelemaan mukeja. Esimerkeissä M tarkoittaa mukia ja Z taukoa.(15 min)

Aloita esimerkiksi tällaisesta:

1. M M M M M
2. M M M M M

➔ Tee erilaisia synkopoivia rytmejä

Esim. 1. Z M M M M

Esim. 2. Z Z M M M

Jos mukeja riittää, voidaan lisätä useampi tahti peräkkäin. Lopulta rytmi voisi näyttää esimerkiksi tältä:

Z M M M M M M M M

Lopputuloksena siis A-osan melodiarytmiä alusta, tai vaihtoehtoisesti mikä tahansa muu osa kappaleen melodiarytmistä.

HARMONIA

- Kirjoitetaan taululla kappaleessa esiintyvät soinnut. Yksi näyttää taululta sointuja, toinen/toiset soittavat. Huomataan toistuvia sointukiertoja ja hahmotellaan kappaleen rakennetta sointujen kautta. (5 - 10 min)

My heart will go on – James Horner & Will Jennings (4/4) (D)

TAVOITE: Melodia + soinnut. Dynamiikka, sointukäännökset ja sointukierto.

OPS: **Soittaminen ja laulaminen:** helppoja sointukiertoja, asteikkoja, kolmisointujen käännökset, tutustuminen transponointiin

Esittäminen ja ilmaiseminen: yhteissoitto tunnilla, säveltäminen, improvisointi

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: opetellaan kuuntelemaan omaa musisointia ja kuulemaan se ryhmässä, musiikin muotojen hahmottaminen

HARMONIA

- Sointukäännökset: Hahmotellaan pianon ääressä tuttujen kolmisointujen käännökset. Käydään läpi perusmuoto, sekä terssi- ja kvinttikäännösten muodostaminen. (5 min)
- Sointukäännökset: Leikkaa paperinpalasia, joille kirjoitat kaikkien sävelten nimet (ks. Hallelujah). Oppilaiden tehtävä on muodostaa annettujen kolmisointujen käännöksiä pareittain mahdollisimman nopeasti. Joko opettaja tai joku oppilaista voi keksiä tehtäviä. (5 -10 min)
- Transponointi: Käydään läpi kappaleen sointuasteet ja kokeillaan niitä muissa sävellejeissa. (5 -10 min)

DYNAMIIKKA

- Seuraa johtajaa: Osa soittaa melodiaa, osa säestää. Päätetään kuka johtaa. Ei väliä, onko johtaja melodiasoittaja vai säestäjä. Tehtävänä tehdä suuria dynaamisia vaihteluja niin, että muut seuraavat mukana ja reagoivat parhaansa mukaan. (5 - 10 min)
- ➔ Harjoituksen jälkeen mietitään yhdessä, minkälaiset dynaamiset vaihtelut toimisivat parhaiten kappaleessa. Joko kaikki saavat toteuttaa dynamiikan haluamallaan tavalla, tai sovitaan yhdessä samat suuntaviivat.

IMPROVISOINTI/SÄVELTÄMINEN

- Keksi variaatioita melodialle. Rytmii ja sävelvalikko pysyvät samana (esim. a-a1), muuta melodiakulkua annetuilla sävelillä. Tehtävänä voi tehdä joko improvisointiharjoituksena, tai halutessaan käyttää enemmän aikaa ja tehdä sävellysharjoituksena.

Amazing grace – Trad. (3/4) (C)

TAVOITE: Triolit, pentatonisuus, improvisointi.

OPS: Soittaminen ja laulaminen: asteikkoja

Esittäminen ja ilmaiseminen: improvisointi, yhteissoitto tunnilla

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: opetellaan kuuntelemaan omaa musisointia ja kuulemaan se ryhmässä, kuunnellaan ja kannustetaan oppilasta kuuntelemaan erityylistä musiikkia

IMPROVISOINTI

- Tutustutaan C - duuripentatoniseen asteikkoon laattasoittimien avulla. Poista ksylofonista ylimääräiset palat. Oppilaat voivat soittaa improvisoiden yhtä aikaa tai vuorotellen. Säestä itse esim. bassopaloilla. (5-10 min)
- Käytetään taas hyväksi sävelnimilappuja (ks.Hallelujah). Muodostetaan niistä C-duuripentatoninen asteikko. Yksi oppilasta osoittaa lappuja tai hyppii niiden päällä, ja muut seuraavat häntä soitollaan. Kokeillaan myös A- mollipentatonisella asteikolla. (10 - 15 min)
- Kun pentatoniseen asteikko on tuttu, improvisoidaan pianolla. Osa oppilaista voi säestää soinnuilla. (10 min)

RYTMI

- Triolin tunnistaminen: Opettaja soittaa melodiasa. Oppilaiden tehtävä on piirtää joko kädellä ilmaan, tai kynällä taululle pieni "alamäki" aina, kun kappaleessa tulee trioli. (3 - 5 min)
- Rytmiviesti: taputussyke kulkee piirissä. Suunta vaihtuu, kun vuorossa oleva taputtaa triolin. (5 min)

KUUNTELU

- Annetaan oppilaille kotiin kuunneltavaksi lyhyt soittolista, joka sisältää monipuolista pentatoniikkaan pohjautuvaa musiikkia. Listalla on myös muita, kuin pentatonisia kappaleita. Oppilaiden tehtävä on tunnistaa pentatoniset kappaleet muista.

Mad world – Gary Jules (orig. Roland Orzabal) (4/4) (Em)

TAVOITE: Säestys ok+vk/ok, välisoittomelodia. Säestyksen rytmi on sovituksessani seuraavanlainen: neljäsošanuotti (pohjasävel), puolinuotti ja neljäsošanuotti (sointu).

OPS: **Soittaminen ja laulaminen:** helppoja sointukiertoja, synkooppi, säestäminen, kolmisointujen käännökset

Esittäminen ja ilmaiseminen: yhteissoitto tunnilla

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: musiikin muotojen hahmottaminen

SÄESTYS

- Harjoitellaan säestyskuvion rytmiä tennispallojen avulla. 1. iskulla pallo yhdellä kädellä lattiaan, 2. iskulla takaisin kiinni ja 4. iskulla heitetään pallo toiseen käteen. Jatketaan samalla tavalla, joka tahdissa aloittava käsi vaihtuu. (5 min)
- Sama rytmiharjoitus voidaan toteuttaa myös ryhmänä piirissä siten, että toisen tahdin 1. iskun ottaakin kiinni vieressä oleva. (5 min)

MELODIA

- Alku- ja välisoittomelodiaa voi harjoitella aluksi esimerkiksi kromaattisilla laattasoittimilla tai vaikka viheltäen. Yhdistetään melodia ja säestyksen rytmi soitettuna erilaisilla rytmisoittimilla. (10 min)
- Käytetään alku- ja välisoiton pientä melodiaa sekvenssinä. Tärkeää on, että suunnat pysyvät samoina, mutta intervallit voivat elää. Jokainen keksii yhden ja opettaa sen muille. (15 min)

Someone like you – Adele (4/4) (A)

TAVOITE: Murtosointusäestys, sointukäännökset.

OPS: **Soittaminen ja laulaminen:** Helppoja sointukiertoja, säestäminen, kolmisointujen käännökset

Esittäminen ja ilmaiseminen: yhteissoitto tunnilla

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: musiikin muotojen hahmottaminen

RYTMI

- Kehorytmiikkaa rytmipyramidin mukaan (ks. s. 24). Soitetaan kehoon yhtäaikaaisesti kokonuotit ja neljäsosanuotit päällekkäin. Muutetaan neljäsosanuotit kahdeksasosiksi ja lopulta kuudestoistaosiksi. Korostetaan kuudestoistaosanuottien iskuille osuvaa osaa. Harjoitellaan laskemaan neljä tasaista kuudestoistaosanuottikuviota ennen kokonuotin vaihtumista. (5-10 min)

SOINTUKIERTO

- Soitetaan A-osan sointukiertoa siten, että yksi soittaja soittaa yhden kierron, jonka jälkeen toinen jatkaa soittamalla yhden kierron jne. Pyritään saamaan useamman kierroksen ehjä loopp. Ei päätetä soittajien järjestystä valmiiksi, vaan soittajan pitää saada jonkinlainen kontakti siihen, kenelle haluaa antaa seuraavaksi soittovuoron. (5-10 min)

ROTAATIO

- Kuudestoistaosakuvion soittaminen vaatii käden rotaatioliikkeen harjoittelua. Käytetään apuna kahta rytmikapulaa, joilla käsi tasapainoilee. Aseta toinen kapula tasaiselle alustalle ja toinen sen päälle ristiin. Aseta sormet päällimmäiselle kapulalle. Tehtävänä on liikutella päällimmäistä kapulaa, siirrellä painoa puolelta toiselle. (5 min)

Stand by me - Ben E. King (4/4) (D)

TAVOITE: Bassolinja ja sointusävelillä improvisointi.

OPS: **Soittaminen ja laulaminen:** asteikkoja, helppoja sointukiertoja

Esittäminen ja ilmaiseminen: improvisointi

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: musiikin muotojen hahmottaminen

BASSOLINJA

- Päätetään jokaisella ryhmän jäsenelle (paitsi yhdelle soittajalle) oma sointu. Esimerkiksi yksi on D, toinen on G ja kolmas on A. Yksi ryhmäläisistä on soittaja. Muut ryhmäläiset seisovat avoimessa tilassa siten, että soittaja näkee heidät. Ryhmäläisillä on yksi pallo, jota he heittelevät hitaasti toisilleen. Soittajan tulee seurata pallon liikkeitä soinnulta toiselle, ja improvisoida bassolinjan liikettä sointujen välillä. (10 min)
- Päätetään sointukierto, esimerkiksi kappaleen mukainen I – VI – IV – V – I, tai vaihtoehtoisesti joku muu yksinkertainen sointukierto. Opetellaan kohdesävelet, eli pohjasävelet. Taululle kirjoitetaan sointuasteen ja niiden molemmille puolin sarakkeet. Toiseen sarakkeeseen kirjoitetaan *yläpuolelta* ja *alapuolelta*, toiseen sarakkeeseen *kromaattisesti*, *diatonisesti*, *hyppy mukana* yms. Kaksi näyttää taululta ohjeita, yksi soittaa improvisoiden ohjeiden mukaan. (10 min)

IMPROVISOINTI

- Improvisoidaan soolo sointusävelten pohjalta. Haetaan sooloon pelkästään sointujen pohjasävelet, terssit tai kvintit. Vähitellen yhdistellään näitä ja luodaan siirtymiä niiden välille. (10 min)

TAIDEINTEGRAATIO

- Kehitellään yhdessä yhden sointukierron pituinen pieni tanssi. Osa tanssin liikkeistä tulisi olla yhdessä tehtäviä, esimerkiksi erilaisia taputuksia. Tanssin voi kehittää piirissä, jonossa, rivissä tai missä tahansa muussa ryhmäasetelmassa toteutettavaksi. (15 min)

Valas – Fröbelin palikat (4/4)

TAVOITE: Melodian soitto korvakuulolta, soinnutus (I ja V –asteet) sekä transponointi. (Kolmimuunteisuudesta ei välttämättä tarvitse vielä mainita mitään. Kappale on tuttu useimmille ja oikeanlainen svengi löytyy usein itsestään. Seuraavan kappaleen kolmimuunteisuusharjoituksia voi tarvittaessa tehdä jo tässä vaiheessa.)

OPS: **Soittaminen ja laulaminen:** Kolmimuunteisuus, korvakuulolta soittaminen, soinnutus, tutustuminen transponointiin

Esittäminen ja ilmaiseminen: yhteissoitto tunnilla

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: opetellaan kuuntelemaan omaa musisointia ja kuulemaan se ryhmässä

LAULUUN TUTUSTUMINEN/ORIENTOINTI

- Laulu yhdessä ja 1/8 -komppi kapuloilla ja rummuilla. (5 min)
- Opettaja soittaa pianolla ja laulaa vuorotellen suoraa ja swingiä – oppilaat soittavat rumpuja ja mukautuvat soittoon. (5 – 10 min)

MELODIA

- Päätetään sävellajit, joissa kappale soitetaan. Valitaan vähintään kaksi, jotta päästään käsiksi transponointiin. Käydään läpi tarvittavat asteikot. Annetaan oppilaille hetki aikaa hakea melodiaa itsekseen, mutta melko pian aletaan soittaa kaikki yhdessä.

SOINNUT

- Kappale säestetään I - ja V –asteen soinnuilla. Käydään yhdessä läpi soinnut kussakin sävellajissa. Lähdetään heti soittamaan sointuja yhdessä niin, että melodia on jollain tavalla mukana (esim. opettajan soittamana tai laulaen). Pyydä oppilaita kuuntelemaan sointujen jännitteitä ja purkauksia, ja vähitellen ne asettuvat oikeille paikoilleen.

The show – Lenka (4/4) (C)

TAVOITE: Kolmimuunteisuus haastavammassa ja vieraammassa kappaleessa, sointukään-
nökset.

OPS: **Soittaminen ja laulaminen:** kolmimuunteisuus, helppoja sointukiertoja, kol-
misointujen käännökset, synkooppi

Esittäminen ja ilmaiseminen: improvisointi, yhteissoitto tunnilla

Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen: kuunnellaan ja kannustetaan oppi-
lasta kuuntelemaan erityylistä musiikkia

KOLMIMUUNTEISUUS

- Orientointi: Opettaja soittaa kappaletta vuorotellaan suorana ja swinginä. Oppilaat piirtävät taululle/paperille rytmistä käsittelyä kuvaavaa abstraktia kuviota vapaasti. (5 min)
- Rytmijuoru: Seistään jonossa. Jonon viimeinen taputtaa kolmimuunteisen rytmien seuraavan selkään. Jonon ensimmäinen soittaa viimeisenä rytmien rumpuun. Taustalla opettaja voi soittaa kolmimuunteista komppia millä tahansa soittimella, tai laittaa taustamusiikkia avuksi harjoitukseen. Päätetään myös juorurytmien pituus – yksi tai kaksi tahtia. (5 -10 min)
- Taputuskuoro: Seistään piirissä tai puolikaareissa. Jokaisella on edessään kappaleen nuotti nuottitelineellä. Laitetaan kappale soimaan ja taputetaan sen mukana melodiarytmiä nuotista lukien. Jalkoihin voi lisätä halutessaan sykkeen. (5 min)

➔ Harjoitellaan melodiaa myös pianoilla kappaleen soidessa taustalla.

KUUNTELEMINEN

- Annetaan oppilaille kotiin soittolista, jossa on erityyisiä kolmimuunteisia kappaleita. Pyydä jokaista etsimään yksi uusi kolmimuunteinen kappale ja lisäämään se listalle.

Kaiken jälkeen olet kaunis – Olavi Uusivirta (3/4) (Bm)

TAVOITE: 3/4- tahtilajin hahmottaminen ja valssisäestys, sointukäännökset ja kauttasoinnut.

- OPS:**
- Soittaminen ja laulaminen:** Helppoja sointukiertoja, säestäminen, kolmisointujen käännökset, korvakuulolta soittaminen
 - Esittäminen ja ilmaiseminen:** yhteissoitto tunnilla
 - Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen:** kuunnellaan ja kannustetaan oppilasta kuuntelemaan erityylistä musiikkia, musiikin muotojen hahmottaminen

RYTMI

- Tanssitaan valssiaskelin yksin tai parin kanssa. Kiinnitetään huomiota askelten (iskujen) painoon. Tehdään pieniä muutoksia eri rakenneosissa, esim. mahdollisimman pientä/suurta liikettä, tai rivissä/piirissä tanssimista. (5 min)
- Seistään piirissä. Kuljetetaan valssikomppia viestinä eteenpäin niin, että aloittaja taputtaa rytmin omaan reiteen (1. Isku) ja kaverin selkään (2. Ja 3.) Tavoite pitää tempo muuttumattomana ja reagoida omaan vuoroon. (10 min)
- Osa ryhmästä taputtaa (tai soittaa rytmisoittimilla) komppia (1. Isku tömistys, 2. ja 3. taputus reisiin) ja toinen puoli ryhmästä taputtaa melodiarytmiä. Kappale voi soida taustalla. (10 min)

HARMONIA

- Soinnun kvintin löytäminen vaihtobassokompissa. Soinnut kirjoitettuna nuotein tai kirjaimin erillisillä lapuilla. Yksittäisiä säveliä myös erillisillä lapuilla, oppilaitten tehtävä yhdistää sointu ja vaihtobassosävel toisiinsa. Voi toteuttaa myös taululle piirrettynä ja viivoilla yhdistettynä. (5 min)
- Opettaja soittaa vaihtobassokulkuja välillä oikein, välillä väärin. Oppilaat kuuntelevat ja bongaavat hutisävelet. (5 min)

MELODIA

- Piirretään melodiaa fraasi kerrallaan. Pyritään ilmentämään äänen korkeutta sekä rytmisiä muutoksia. Kynä irtoaa paperista aina fraasin päätyttyä ja aloittaa uudelta riviltä. (5 – 10 min)
- C-osan melodia (Keltainen laiva on lastattu meillä) lauletaan ja haetaan korvakuulolta soittaen (6 tahtia). Mietitään yhdessä sävelet ja rytmi. Jokainen kirjoittaa osan melodiansa itse nuottiinsa. (15 min)

Ekstrat

RYTMIPYRAMIDI

Keho soimaan:

1. Kokonuotti = tömistys jalalla lattiaan
2. Puolinuotti = taputus reisiin
3. Neljäsosanuotti = taputus käsiin
4. Kahdeksasosanuotti = taputus rintakehään
5. Kuudestoistaosanuotti = toinen käsi asetettuna n. 10 cm etäisyydelle rintakehästä, toinen käsi liikkuu niiden välissä taputtaen vuorotellen kämmeneen ja rintaan

ASTEIKOT

- Jokaisen kappaleen yhteydessä voi soittaa kappaleen sävellajinmukaisen asteikon. Asteikkosoitto auttaa hahmottamaan vallitsevan sävellajin ja mahdolliset poikkeukset siinä. Myös sointuasteita voi käydä läpi jokaisen kappaleen yhteydessä. Asteikkosoittoa voi säestää esimerkiksi I – Vi – II – V sointukierrolla. Asteikoita voi käyttää myös improvisoinnin välineenä pyöritellen niitä haluamallaan tavalla.

KUUNTELU

- Aina erityisesti uuden kappaleen yhteydessä voidaan rohkaista oppilaita musiikin kuunteluun. Kappale voi toimia johdantona johonkin tyyliin, artistiin tai musiikilliseen ilmiöön tutustumisessa. Oppilaille voi antaa tehtäväksi esimerkiksi etsiä lisää tiettyyn kategoriaan liittyviä kappaleita, tai etsiä kiinnostava versio/soitus soitettavasta kappaleesta spotifysta tai YouTubesta. Jaetaan löydökset Whatsapp-ryhmässä tai kuunnellaan yhdessä tunnilla.